

politički
ZATVORENIK

GODINA XV. - SVIBANJ 2006. CIJENA 15 KN

BROJ **170**

BLEIBURG

OBILJEŽEN DAN POLITIČKIH UZNIKA

OBILJEŽEN 4. TRAVANJ, DAN GOSPIĆKIH ŽRTAVA

PISMO ZVONKA BUŠIĆA IZ ZATVORA ALLENWOOD

DOKUMENTI, SJEĆANJA, SVJEDOČENJA

ZLOČIN I KAZNA

Svi mediji u zemlji već desetak dana bruje o skidanju imuniteta Branimiru Glavašu, osumnjičenom kao odgovornoj osobi za likvidaciju nekoliko građana Osijeka srpske nacionalnosti, u vrijeme dok je grad bio pod opsadom i topničkom vatrom tzv. JNA i paravojnih srpski postrojbi. Radi se o pripremi novog pravosudnog postupka hrvatskom vojniku, časniku i branitelju, uz ogradu političara i medija, da to ne bismo kojim slučajem shvatili kao napad na Domovinski rat. Uvjeravali su nas isto prilikom suđenja za Gospić, Pakrac, Loru itd, a mi smo strpljivo očekivali da «institucije sistema» pokrenu postupak protiv zločina počinjenih u stotinjak hrvatskih gradova i sela koji su bili izloženi agresiji, genocidu i zločinu jedinica JNA i njihovih tijesnih saveznika, paravojnih srpskih razbojničkih bandi. Za zločine u kojima je poginulo 15.000 građana ove napaćene i nepravdom izmorene zemlje. No, nema svjedoka, nema postupaka za zločine počinjene u svakom mjestu koje je bilo pod okupacijom ili barem na dometu njihovog oružja. Slijedom takvih događanja doista ćemo jednog dana utvrditi jedinstvenu pojavu na svijetu, da smo u Domovinskom ratu pobijedili agresora, ali da je u proteklom vremenu sankcionirano stotinu Hrvata zbog zločina nad Srbima, dok odgovorni za agresiju i počinitelji 99% zločina nisu dostupni ili im nije dokazana krivnja.

A radi se o hrvatskim sudovima, hrvatskom državnom odvjetništvu, hrvatskoj tajnoj i svakoj drugoj policiji, o našim nemoćnim i umrtvljenim «institucijama sistema» koje više od deset godina nisu u stanju otkriti tko je kriv da ova zemlja ima 15.000 stanovnika manje kojima je brutalno ugašen život prije vremena.

Takovim učinkom «institucije sistema» padaju na ispitu, jer nemaju prolaznu ocjenu za ulazak u Europsku uniju, no puno je važniji ispit i polaganje računa hrvatskom narodu, osobito onima koji su izgubili svoje najdraže.

Ako je itko protiv zataškavanja bilo kakvog i bilo čijeg zločina, onda smo to u prvom redu mi, bivši politički uznici i to iz nekoliko razloga:

- zagovornici smo kršćanskog načela da je svaki život dar Božji,
- da se život, sreća i sklad u zajednici mogu izgrađivati samo na istini i pravičnosti,
- kroz svoju borbu za slobodnu i neovisnu Hrvatsku nikada se nismo koristili sredstvima koja se mogu kvalificirati kao zločin,
- pamtimo da nitko još uvijek nije odgovarao za najstrašnije zločine počinjene hrvatskom narodu nakon drugog svjetskog rata i čekamo pravdu...

Nažalost, u novijoj povijesti hrvatskom narodu se dogodio ponovno veliki zločin i opet smo u situaciji da očekujemo pravdu. Na ovom mjestu je već rečeno da bez postignute pravde nema oprosta, a bez oprosta nema pomirenja.

Alfred OBRANIĆ,
*predsjednik Hrvatskog društva
političkih zatvorenika*

politički ZATVORENIK

GLASILO HRVATSKOG DRUŠTVA POLITIČKIH ZATVORENIKA

PREDSJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Višnja Sever, Andrija Vučemil,
Ljubomir Brdar, Zorka Zane,
Jure Knezović

UREDNIK
Mislav Gabelica

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn
Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: **Europa** 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti
***

Žiro račun: 2503007-1100009317
kod Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb
***

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.
***

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim priložima
***

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/48 72 433
radnim danom od 11-13 sati.
***

ISSN 1331-4688
***

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn
***

www.hdpz.htnet.hr

Na naslovnoj stranici:
Ovogodišnje okupljanje u Bleiburgu

ISPLATA

Sredinom travnja ove godine na adrese hrvatskih branitelja Domovinskog rata i njihovih obitelji počele su stizati obavijesti o sudjelovanju u Fondu hrvatskih branitelja, kojima bi oni, sukladno udjelu u istomu, dijelili dobit koju bi ostvarivalo Društvo za upravljanje Fondom, u vlasništvu stranih banaka. Vrlo brzo na površinu su isplivale birokratske pogreške pri određivanju prava na udio u Fondu. Braniteljima nedostaju mjeseci, pa i više od godine njihova ratničkog staža, a braniteljski status osporen je, između ostalih, i prvom predsjedniku Republike Franji Tuđmanu, bivšim ministrima obrane Šimi Đodanu, Petru Kristi i Martinu Špegelju, te bivšem ministru unutrašnjih poslova Josipu Boljkovcu. Osim toga, braniteljski prigovori na udio u navedenom Fondu su i načelne naravi. Prigovara se odredbi da se udio u Fondu neće moći prodati tri godine od dana kada je Fond, u travnju prošle godine počeo raditi. Prigovara se stručnosti i moralnim kvalitetama članovima Upravnog odbora Fonda. Prigovara se kriteriju na temelju kojeg je napravljena podjela između borbenog i neborbenog sektora koji je napravljen na štetu gardijskih brigada i specijalne policije. Osobito se prigovara vrjednovanju sudjelovanja u Domovinskom ratu u periodu od svibnja 1992. do kraja travnja 1995., koje je bodovano koliko i sudjelovanje u neborbenom sektoru, jednim bodom, čime su, naprimjer, diskriminirane akcije «Maslenica», «Poskok», Medački džep», «Peruča» i deblokada Dubrovnika, u kojima je poginulo 250, a ranjeno oko 600 pripadnika Specijalne policije i gardijskih brigada. Tu je i stalno prisutan strah branitelja da će biti izigrani kao i za vrijeme «kuponske privatizacije», kada su stradalnicima Domovinskog rata, među njima i braniteljima, uskraćene informacije o stvarnoj vrijednosti poduzeća čije su dionice dobili, te su raznim privatizacijskim fondovima za dvije kune prodavali dionice koje su za nekoliko godina vrijedile i do stotinu kuna. Posljednja dva prigovora Upravni odbor Fonda najavio je uzeti u obzir pri reviziji kriterija bodovnog sustava za vlasničke udjele u Fondu.

Nezadovoljstva ima i među onima koji su pripremili borbu za hrvatsku državnu nezavisnost, hrvatskim političkim zatvorenicima. Stjecajem okolnosti oni su odavno prestali biti moralna, ideološka i politička okosnica hrvatske države, prepustivši medijsku i političku arenu svojim idejnim protivnicima, bilo starim jugokomunističkim kadrovima, bilo karijeristima i eksponentima tuđih, «europskih» vrijednosti. Kao da je hrvatski san dosanjan, a što će dalje biti s tim snoviđenjem nije njihova briga. Zlobnici tvrde da su im ruke zavezane povlaštenim mirovinama, novčanim naknadama, odlikovanjima i spomen pločama na mjestima masovnih grobnica. Međutim, novcem koji su dobili od države nisu isplaćeni, niti je njime kupljena njihova šutnja, niti na njemu ikomu moraju biti zahvalni. Novac je mala nadoknada za izgubljene živote, propale sudbine, snove i karijere, nepovratno uništene ljubavne, prijateljske i rodbinske veze; mali znak pažnje koji nikog ni na što ne obavezuje. Koliko mali svjedoči sudbina Mande Davidović iz Đakovačkih Selaca. Njen je suprug, Antun Davidović, u rujnu 1984. godine prityoren zbog navodne terorističke aktivnosti, te je šesti dan u pritvoru od posljedica mučenja preminuo. Tada 28-ogodišnja Manda sama je podigla troje malodobne djece, obespravljena, «radeći po tuđim kućama i njivama, nagutala se ponižavanjima». Hrvatska država 2004. godine odlučila joj je isplatiti zakonsku naknadu, 54 kune po danu suprugova pritvora, odnosno punih 324 kune za suprugove kosti ostavljene u osječkom istražnom zatvoru. Iste godine ista država, dokazujući svoju pravnu utemeljenost, obitelji Nikole Kosića, slatinskog Srbina ubijenog 1992. godine, sumnjičenog za suradnju s četnicima, isplatila je 690 000 kuna. Manda Davidović milostinju je odbila.

Mislav GABELICA

IZ SADRŽAJA

BLEIBURG	2
<i>Mislav GABELICA</i>	
DAN POLITIČKIH UZNIKA 30. TRAVNJA 2006. GODINE – LEGRAD	3
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
PRIGODNI GOVOR NA DAN POL. ZATVORENIKA U LEGRADU 30. TRAVNJA 2006. GODINE	4
<i>Alfred OBRANIĆ</i>	
OBILJEŽEN 4. TRAVANJ, DAN GOSPIČKIH ŽRTAVA	6
<i>Ivan VUKIĆ</i>	
EUROPSKO SJEĆANJE NA DIKTATURE 20. STOLJEĆA	12
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
PREŠUĆENE HRVATSKE ŽRTVE NASELJA DONJI, SREDNJI I GORNJI MOSTI	14
<i>Franjo TALAN</i>	
NDH U VIROVITICI 8. TRAVNJA 1941. BORBA DO SMRTI ZA HRVATSKU DRŽAVU (2)	20
<i>Vlatko LJUBIČIĆ</i>	
NOVI SPUTAVAJUĆI OKOVI (1.)	23
<i>Andelko MIJATOVIĆ</i>	
NAKON BLEIBURGA OSUDA NA OSAMNAEST GODINA ZATVORA	27
<i>Mate Tadić & Želimir Crnogorac</i>	
BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXVI.)	31
<i>Ivan GABELICA</i>	
S BLEIBURGA NA DESETOGODIŠNJU ROBIJU	37
<i>Marijan BOŽIĆ</i>	
PISMO ZVONKA BUŠIĆA VANCOUVERSKIM HRVATIMA, STUDENI 2005. (1)	40
U SPOMEN ANĐELKI FRANIČEVIĆ	44
<i>Kaja PEREKOVIĆ</i>	
PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXXVI.)	46
<i>Jure KNEZOVIĆ</i>	
IN THIS ISSUE	47
IN DIESEM HEFT	48

BLEIBURG

Vjeruje li još itko u hrvatskom društvu da će pravda biti zadovoljena, da će hrvatske političke strukture postati u tolikoj mjeri prožete hrvatskom nacionalnom idejom, te će imati motiva dati pravednu zadovoljštinu nepravedno likvidiranim i proganjanim Hrvatima? Pusti snovi. Taoci smo ideje o nacionalnom

Piše:

Mislav GABELICA

rodnoj razini. Čeka se fizička smrt i zločinaca i žrtava da se ta neugodna, ljepljiva tema zauvijek gurne ispod tepiha. Istog dana, predsjednik Hrvatskog sabora

burga», neka ga pročita i nešto nauči. Ja ne želim reći da na Bleiburgu nisu stradali i nevini civili, ali na istom mjestu našlo se i dosta onih koji su odgovorni za Jasenovac i sve druge ustaške zločine u Drugom svjetskom ratu. Bleiburg ne ujedinjuje nego razjedinjuje Hrvatsku.»

Potpredsjednica Hrvatskog sabora Đurđa Adlešić

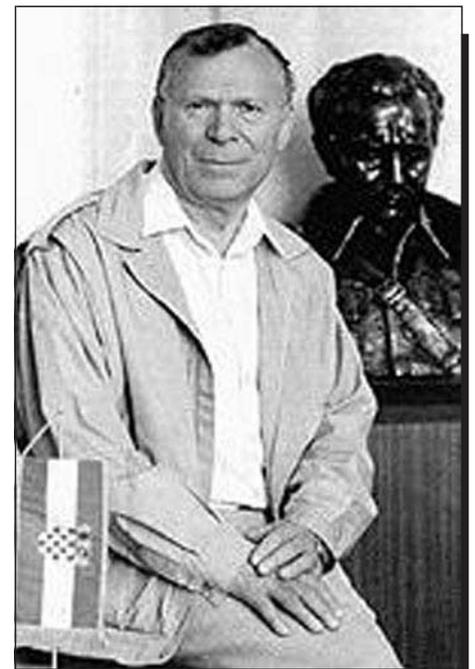
pomirenju, zbog koje smo zahvalni dojučerašnjim ideolozima i izvršiteljima zločina što nam omogućuju da uživamo u prividu nacionalne države. Ako ništa drugo barem možemo popevati po naški.

Na 61. spomendan blajburških žrtava i žrtava križnog puta, 15. svibnja ove godine, pred oko 7000 ljudi **potpredsjednica Hrvatskog sabora Đurđa Adlešić** između ostalog je rekla: »**Moramo osuditi zločin, ali svaka odgovorna vlast ne smije se zadovoljiti samo polaganjem vijenaca i paljenjem svijeća jednom godišnje. Moramo reći tko su bili egzekutori i naredbodavci, osuditi i kazniti zločince i totalitarni režim koji je to dopuštao.**» Fraze. I egzekutori i naredbodavci odavno su poznati, a totalitarni režim koji je omogućio te zločine osuđen je i na nacionalnoj i na međuna-

Vladimir Šeks na Mirogoju, povodom obilježavanja istog događaja, konstatirao je da pravda nije zadovoljena, te da vjerojatno neće ni biti jer stvarni nalogađavci više nisu među živima.

«**Ovo je mjesto na kojem se uči hrvatska povijest i hrvatsko jedinstvo**», nastavila je gospođa Adlešić, «**a podjele su nas preskupo koštale i neka se nikad više ne ponove.**» Ivan Fumić iz Saveza antifašista Hrvatske na to je slijedećeg dana reagirao: «**Đurđu Adlešić može biti sram zbog onoga što je rekla. Na Bleiburgu se sigurno ne uči niti hrvatska povijest, niti hrvatsko jedinstvo. Možda bi predsjednica Sabora ponovo morala sjesti u srednjoškolske klupe, jer očito je da ne zna o čemu govori. Poslat ću joj stoga ovih dana referat «Uzroci i posljedice Blei-**

Fumićeva izjava, sustavna obrana i rehabilitacija zločina koji su počinjeni protiv naroda kojem, htio - ne htio i sam pripada, te njegova ideološka zasljepljenost su strašni, no razumljiviji su i ljudskiji od hladnog licemjerja HDZ-ovih vlastodržaca, koji provode tu istu Fumićevu politiku, zasoljenu nacionalnom retorikom. Nezavisna Država Hrvatska, kao ni Republika Hrvatska, nije bila organizirani zločinački poduhvat, i njeni dužnosnici i građani nisu zaslužili biti pobijeni kao psi. Moralni kriteriji zatiratelja mojih predaka i mojih vrijednosti nisu i moji moralni kriteriji. Bleiburg zaista ne ujedinjuje nego razjedinjuje Hrvatsku.

Ivan Fumić

DAN POLITIČKIH UZNIKA 30. TRAVNJA 2006. GODINE – LEGRAD

Kao i svake godine 30. travnja prisjećamo se naših uzničkih dana na zajedničkom susretu svih naših članova koji još imaju snage putovati i sudjelovati na Sv. Misi i prigodnom programu.

Ove godine je naša proslava održana u **Legradu**, općinskom središtu istoimene općine u Koprivničko-križevačkoj županiji na ušću Mure u Dravu, nekadašnjoj utvrdi čiju izgradnju je započeo još Nikola Šubić Zrinski.

Kako nije ostao niti kamen na kamenu od slavne legradske utvrde Zrinskih, ponosan sam da je naša udruga proslavila svoj Dan na mjestu, gdje nema materijalnih ostataka naše vjekovne borbe za slobodu i državnu samostalnost, no ideja – duhovna komponenta – putuje i nastavlja putovati kroz stoljeća, pa je tako i nas okupila na zajedničkoj proslavi povodom Dana političkih uznika.

Iako nam vrijeme nije bilo naklonjeno – kiša je padala neprekidno pet dana – u mjesnoj crkvi Sv. Trojstva okupilo se preko 300 članova naše udruge. Najprije smo sudjelovali na Svetoj misi koju je predvodio župnik Vjekoslav Vidaček, mladi svećenik, tek godinu dana u Legradu, održavši veoma dojmljivu prigodnu propovijed. Svečanu euharistiju pratio je izvrsno uvježbani crkveni zbor. Inače, svi nazočni bili su iznenađeni veličinom crkve koja bi prostranstvom odgovarala gradu od nekoliko tisuća stanovnika. Specijalno za našu proslavu načelnik općine je u crkvu dopremio 150 stolaca, tako da su gotovo svi sudionici čitavo vrijeme udobno sjedili.

Nakon Sv. Mise pozdravno slovo dobrodošlice izgovorio je načelnik Općine Legrad gospodin Mladen Vernić.

Nakon načelnika prigodnim, ali ne kurtuaznim riječima obratio nam se župan Koprivničko-križevačke županije gospodin Josip Friščić, koji inače osobno prati aktivnosti naše udruge i po tome je iznimka od svih 20 župana u Republici Hrvatskoj.

Piše:

Alfred OBRANIĆ

Tomislav Đurić bivši politički uznik, novinar i publicist govorio je o ulozi i značenju Zrinskih na ovom prostoru u danom povijesnom kontekstu, a predsjednik Alfred Obranić pozvao je najprije sve nazočne, da odamo počast našim slavnim precima, svim znanim i neznanim koji su na ovom mjestu ili iz ovog gradića / u vrijeme II. svjetskog rata i nakon rata 117 građana iz općine Legrad je izgubilo život / poginuli za domovinu, a nakon toga od-

ržao je prigodni govor. Vijenac u slavu i spomen poginulim za domovinu položen je ispred oltara u crkvi Sv. Trojstva.

Između pojedinih izlaganja nastupio je mješoviti zbor KUD-a Podravka pod ravnanjem zborovođe gospođice Darije Vrzić koji su izveli himnu LIJEPA NAŠA, budnicu PROSTO ZRAKOM PTICA LETI, skladbu BOŽE ČUVAJ HRVATSKU i završnu ariju iz opere Nikola Šubić Zrinski – U BOJ, U BOJ ... Nakon svečanosti trebao je biti ručak i druženje na obli Drave u Halasz czardi, no zbog lošeg vremena to je održano u hotelu «Podravka» u Koprivnici.

Prigodni govor održao je predsjednik Hrvatskog društva političkih zatvorenika Alfred Obranić

PRIGODNI GOVOR NA DAN POLITIČKIH ZATVORENIKA U LEGRADU 30. TRAVNJA 2006. GODINE

U posljednjem broju našeg mjesečnika pozvao sam vas da svi zajedno na trenutak predahnemo od neprekidne borbe za bolju i pravedniju Hrvatsku, da mjesec dana života u jednoj godini posvetimo sebi, svojim bližnjima, onima kojima smo potrebni za koje možemo još nešto dobra učiniti.

Ne moramo čitavog života biti u prvim redovima za bolju Hrvatsku u političkom smislu, na koncu mi smo to odradili u kaznionicama komunističke Jugoslavije. To je iza nas. Prestanimo biti vjernici prošlosti, hvaliti se i poticati proživljenim patnjama, nego živjeti i raditi u današnjem trenutku kao pravedni i poštenu ljudi, do-

Piše:

Alfred OBRANIĆ

kazujući svojim životom da se zlo ne isplati. Časno je biti častan čovjek. Ostati na nogama, biti moralan i čiste savjesti, ostati u borbi protiv zla i stati na stranu svjetla i humanosti, ponekad izgleda kao gubitak, ali dugoročno gledano to je samo pobjeda i dobitak. Na takve ljude uvijek mislimo, na njih se pozivamo, o njima pričamo svojoj djeci, oni su stupovi naroda, svake obitelji i pojedinca. Nema sumnje da takav stav čovjeku donosi neizmjernu

radost, puninu života i čini ga nadmoćnim svim ljudima.

Stvarajmo pozitivno mišljenje u našem okruženju, usmjerimo našu preostalu energiju na opće ljudske vrijednosti, osobito one koje su netragom nestale u našem narodu i ovom novom surovom vremenu. I ne zaboravimo, da je takvo naše angažiranje primjerenije našoj životnoj dobi od političke borbe, a za boljitak hrvatskog naroda korisnije.

Na koncu nama je današnji način političke borbe neprihvatljiv, što se moglo zorno vidjeti u ovim posljednjim izbori-

Svetu misu u crkvi Sv. Trojstva predvodio je župnik Vjekoslav Vidaček

ma za dvije županije i jedan grad. Politički protivnici koji se prije izbora najgrublje i najpodlije napadaju, nakon izbora sklapaju ugovore o zajedničkoj vlasti – čitaj podjelu osvojenog plijena.

Iako u poznim godinama, danas smo učinili napor i došli u Legrad na našu zajedničku svečanost i Svetu misu. Mnogi ma to nije lako, osobito našim članovima iz Bosne i Hercegovine koji su prevalili samo u jednom smjeru stotine kilometara, da bi ovdje na obali Drave proveli svi zajedno nekoliko sati u godini. Pa kad smoorni i sposobni za takve podvige, ne bi smjelo biti upitno činiti svakodnevne male dobrote. Naime, živimo u vremenu kada je sve okrenuto prema mentalitetu posjedovanja, uspjeha, kratkog bljeska slave, a da ne razmišljamo što je život i što je zapravo najvažnije u životu. A osnovni zakon života je primanje i davanje. Davati mogu tek ako sam primio, a primiti mogu tek ako sam davao. No, najveći užitek koji čovjek može doživjeti jest znati davati, tješiti, ohrabrivati, oživljavati ...doista malo je potrebno pa da čovjek bude sretan i bogat.

Razgovarajući s našim ljudima primijetio sam da mnogi ne znaju što bi sa sobom. Jedni većinu vremena provode unutar četiri zida svoga stana. Drugi izađu, sastanu se, šeću, pripovijedaju, ali njihovi razgovori ostaju samo riječi. Ako se svaki dan nešto ne učini, ne ostvari neki cilj, ne ostavi trag, ne postane se bolji, onda takav život nema smisla. Sve je sadržano u mudrosti koja vrijedi kroz čitav život; -pravo na rad je pravo na život. Jasno, osim bolesnih koji to ne mogu prakticirati. Nama umirovljenicima itekako je potrebna aktivnost. Ne smijemo se prepustiti neradu, jer to nije odmor, nego još dublji umor. Prikladna kreativnost za našu životnu dob može se ostvariti u našoj udruzi kao i u okruženju gdje živimo. Čovjek ne može živjeti na lovorikama. Ne možemo živjeti od zasluga prošlosti. Čovjek je rođen da stvara, a stvaralački posao čovjeka uzvisuje jer se osjeća korisnim.

Bogoslužju je nazočilo preko 300 članova naše udruge

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika svake godine 30. travnja – na dan pogibije Frana Krste Frankopana i Petra Zrinskog – obilježava kao dan političkih uznika. Ove godine izbor je Legrad, gdje je izgradnju utvrde započeo još sigetski junak Nikola Šubić Zrinski, a nastavlja je nakon 1566. Juraj Zrinski.

Nakon 500 godina neprekidnih borbi za slobodu i državnu neovisnost okupili smo se na ovom povijesnom mjestu kao generacija koja je robijala i borila se za iste ideale, ali i doživjela ostvarenje stoljetnog sna vlastitu i slobodnu Republiku Hrvatsku.

Uz državnu neovisnost kroz čitavu povijest SLOBODA je bila ideal koji su sve generacije hrvatskih domoljuba nastojale ostvariti. Sloboda je vrhunsko dobro čovjeka. Za nju ljudi daju život, za njom čezne domovina, narod i pojedinac.

Sloboda je tamo gdje čovjek ostvaruje svoj život. Nesloboda nastaje tamo gdje je čovjek vezan uz bilo koji nagon, želju, težnju, čežnju, a čije ispunjenje razara njegov život. Drugim riječima, sloboda je sve što čuva život, ropstvo je sve što život razara. Kad je čovjek u logoru i onda živi. Čovjeka se može izvana prisiljavati na sve moguće načine, ali on iznutra ostaje

slobodan. Čovjek je spreman radije poginuti negoli izgubiti život. Očito da život nije samo tjelesni nego i duhovni. Sloboda je tamo gdje čuvam svoju osobnost, gdje sve mogu izgubiti kako bih uživao život. Sloboda je tamo gdje se mogu odreći svake materijalne dobrobiti, gdje mogu zapovijedati svojim nagonima i željama, gdje mogu u ime života reći svemu što me ugrožava svoj veliki: NE. Sloboda je stoga moć kojom mogu odbaciti sve neprijatelje svoje duše i svoga života. To je sloboda u kojoj je čovjek potpuno vjeran svojoj savjesti. Drugačije rečeno, savjest je moja sloboda..

Gdje nema slobode nema ni života. Zato ljudi za slobodu ginu, zato su sve spremni odbaciti kako bi bili slobodni.

Vrhunsko dostojanstvo čovjeka jedino je sloboda.

S obzirom da smo ostvarili slobodu u vlastitoj državi, kao što sam rekao, usmjerimo se na ponovno otkrivanje vrlina kako bi poboljšali kvalitetu života. Kvaliteta je u srcu, u savjesti, u humanosti, kvaliteta je u čovjeku i nju treba neprekidno izgrađivati i njegovati, jer ima na zemlji dovoljno kruha i ruha, ali u ljudskim srcima je premalo pravog duha – kaže pjesnik.

OBILJEŽEN 4. TRAVANJ, DAN GOSPIĆKIH ŽRTAVA

Za Gospićane bi 4. travnja trebao biti dan tuge. Trebao bi a nije! Zašto bi trebao biti? Zato, što su u Gospić 4. travnja 1945. ušle podivljale partizanske postrojbe i 4. i 5. travnja izvršili pokolj civila i zarobljenih hrvatskih vojnika. Četrdesetosam sati ubijali su bez dokazane krivnje, bez sudskih presuda i prava žrtava na obranu, sve, staro i mlado, muškarce, žene, nedorasle djevojke i mladiće, pa čak i dojenčad.

Nakon ovog zvjerstva uspostavili su svoj "narodni sud" na kojem su u "ime naroda" osudili na smrtnu kaznu i ubili stotine, stotine i stotine Hrvata.

Šest mjeseci odvodili su svakog dana u dva navrata skupine od 20 do 25 sužanja na strijeljanje i vješanje. Ubijali su ih u jutro u 4 sata i u suton. One, kojima nisu sudili, a takvih je većina, polumrtve od batinanja odvozili su kamionima na brojna stratišta u okolici Gospića, te u Divoselo, Široku Kulu, Ljubovo i Korenicu. Gospić su pretvorili u veliko skupno grobište.

Ovaj pokolj nije nepoznat hrvatskoj javnosti, pa tako ni hrvatskim povjesničarima i hrvatskim političarima svih svjetonazora i boja. O ovom se pokolju pisalo, no nikada se službeno neka nadležna državna institucija nije glede ovog očitovala, kako u Jugoslaviji, a što je posebice tragično ni danas u Republici Hrvatskoj. Istina, pojedinci su govorili i pisali o ovom bestijalnom zločinu, no nema čvrsto izgrađene građanske svijesti i hrabrosti koja bi prisilila vlast da stvori uvjete da se ovaj dio hrvatske povijesti znanstveno istraži, te konačno progovori i reče istina.

Piše:

Ivan VUKIĆ

Zašto? Za vrijeme komunističke vladavine ispirali su nam mozak da su žrtve pobijene ustaše, koji su opet po njima fašisti i zločinci, a kako je ustaški pokret iznjedren iz hrvatskog naroda onda je i hrvatski narod genocidan i zločinački. Stvarala se nasiljem kolektivna krivnja od koje se mi Hrvati nismo ni danas oslobodili.

Zašto? Za vrijeme komunističke vladavine ispirali su nam mozak da su žrtve pobijene ustaše, koji su opet po njima fašisti i zločinci, a kako je ustaški pokret iznjedren iz hrvatskog naroda onda je i hrvatski narod genocidan i zločinački. Stvarala se nasiljem kolektivna krivnja od koje se mi Hrvati nismo ni danas oslobodili.

Lagali su i krivotvorili povijest jugoslavenski partizani i komunisti, a danas njihovi sinovi i unuci koji su dobro raspoređeni i umreženi po državnim institucijama, političkim strankama i nevladinim udrugama.

Ove godine predvođeni HDPZ Podružnicom Gospić, Gospićani su obilježili crnu 61. obljetnicu 4. TRAVNJA, DANA GOSPIĆKIH ŽRTAVA. U katedrali Navještenja Blažene Djevice Marije služena je misa zadušnica za pobijene žrtve partizanskog zločina, te za sve hrvatske žrtve i mučenike koji su pobijeni zato što su Hrvati i kršćani-katolici.

Misu je predvodio preuzvišeni gospićko-senjski biskup dr. Mile Bogović uz koncelebraciju gospićkog župnika popa Ante Luketića.

U propovjedi preuzvišeni biskup dr. Mile Bogović istakao je da u konačnici nikada zločinci nisu pobjednici. I njihove pobjede na kraju se pretvaraju u poraze, a žrtva koja se ne brani mržnjom već vjerom i ljubavlju, postaje pobjednik.

Komunisti i partizani izvršili su veliki zločin. Na nasilju i zločinu izgradili su sustav i državu. Država im je nestala, a na žrtvi, vjeri i ljubavi iznjedrena je Republika Hrvatska, čiji smo baštinici. U Haagu hrvatski uznici prihvatili su žrtvu i ljubav prema Bogu i svom narodu, za razliku od srpskih koji se ubijaju. I ovo je dokaz da žrtva koja se ne napaja mržnjom kao zločinac, već ljubavlju i vjerom, postaje pobjednik.

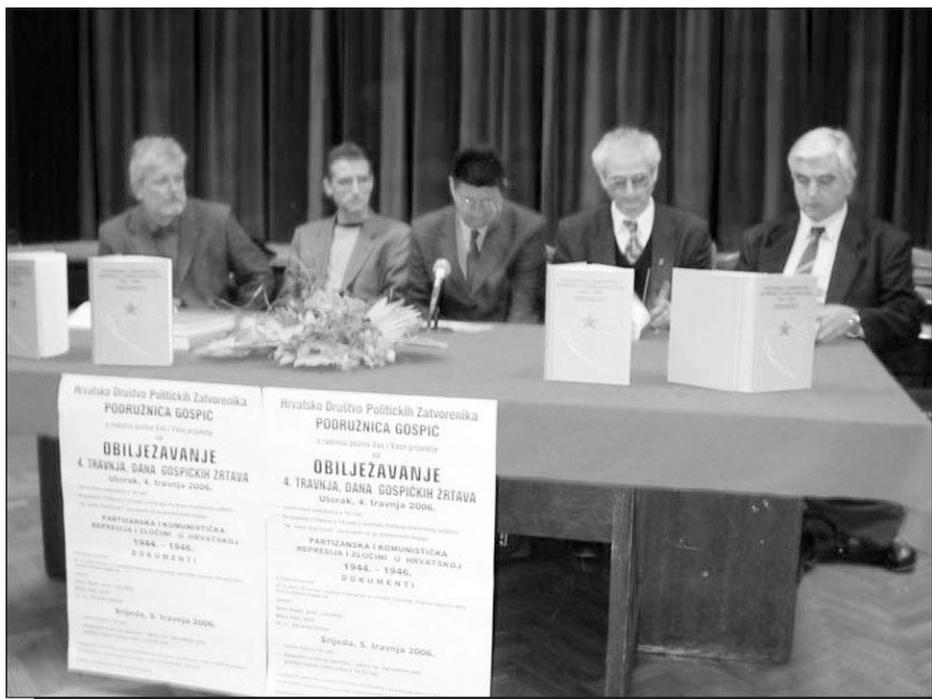
Izgradit ćemo Crkvu hrvatskih mučenika na Udbini u spomen hrvatskim mučenicima, koja će svjedočiti da mržnja nanosi bol, muku i razaranje, a ljubav i vjera pobjedu dobra nad zlim.

Iza svete mise održano je besjedište u Pučkom otvorenom učilištu "Dr. Ante Starčević" kojim je obilježena 61. crna obljetnica 4. TRAVNJA, DANA GOSPIĆKIH ŽRTAVA.

Nakon moje uvodne besjede i pozdrava upućenih preuzvišenom biskupu dr. Mili Bogoviću, gostima, Gospićanima,

Misa zadušnica za pobijene žrtve partizanskog zločina služila se u katedrali Navještenja Blažene Djevice Marije u Gospiću

Besjedište prigodom obilježavanja 4. travnja, Dana gospićkih žrtava

predstavnicima županijske i gradske vlasti, policije i svećenicima, uz zvuke hrvatske himne odana je počast Domovini, a uz zvuke mirozova počast svima koji su svoje živote ugradili u slobodu Hrvatske.

Na besjedištu je predstavljena knjiga **Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946. dokumenti**, Slavonski Brod 2005., tiskana povodom 60-te obljetnice Bleiburga i hrvatskih križnih putova.

Posjetiteljima su predstavljeni gosti - autori knjige i pročitan je sažetak njihov životopisa: dr. sc. Mate Artuković, voditelj Podružnice za povijest Slavonije Srijema i Baranje HIP-a, koja je izdavač knjige, te autori Mate Rupić, prof. i urednik, Milan Pojić, prof. i dr. sc. Zdravko Dizdar (dok je četvrti autor dr. Vladimir Geiger bio odsutan).

Dr. sc. Mato Artuković izrazio je svoje zadovoljstvo, na toplini i gostoljubivosti. Rekao je da se u Gospiću osjeća kao kod kuće, osjeća da je među svojim.

Posebno je pozdravio biskupa dr. Milu Bogovića. Neka se ne uvrijede političari, danas nam je potrebna vjera i duhovnost.

Ispričao je kakve su probleme i prepreke morali svladati od samog početka kada su obznanili da će napisati i tiskati knjigu, pa do njenog izlaska iz tiska.

Unatoč silnim pritiscima i prijetnjama, sa svih strana, knjigu su ipak u tajnost tiskali. Prijetili su im i nakon tiskanja knjige, a prijete i sada. Od gotovo svih tiskovina i elektronskih medija bili su ignorirani i prešućivani.

Svi kojima su se obratili za stručne usluge, naravno za plaću, odbili su ih. Jedni odmah, a drugi su odustajali zbog straha i prijetnji nakon pristanka.

Naglasio je da je naša obveza oživjeti uspomenu na žrtve molitvom, djelom i znanstvenim radom. Izdavanjem ove knjige bore se za istinu, jer nemaju pravo biti indiferentni prema njoj, prema žrtvama za koje su nas tjerali 50 godina da šutimo. Radi toga su unatoč svim prijetnjama napisali i tiskali knjigu.

Prof. Mate Rupić ispričao je pod kojim uvjetima je pisana knjiga i kako je postao urednik. Kada su odustali zbog prijetnji svi kojima su se obratili, dogovorili su se da on preuzme odgovornu dužnost urednika, jer su mu djeca odrasla i zbrinuta, pa će lakše podnijeti progon i zatvaranje. Odgovornu dužnost urednika mogao je preuzeti bilo tko od njih.

Knjiga se sastoji od 118 dokumenata koji svjedoče o etničkom likvidiranju Hrvata od strane partizana i komunista.

Prof. Milan Pojić rekao je da je zločin nad Hrvatima bio planiran i sustavno proveden. Zločin su izvršili komunistička

partija, OZNA i KNOJ. Komunistička partija kao nositelj vlasti izdala je nalog OZNI da izradi plan za likvidaciju svih mogućih ideoloških protivnika. OZNA je izradila plan i program za masovna ubijanja i dala je nalog KNOJU i redovnim partizanskim postrojbama da izvrše planirani zločin. Ovakav bestijalni plan otvorio je mogućnost da se provede masovna likvidacija Hrvata, što je na žalost i urađeno. OZNA je također uz izradu plana za likvidacije bila i izvršitelj zločina.

Dr. sc. Zdravko Dizdar ukazao je da rad na prikupljanju ovih dokumenata na različite načine, iz različitih izvora, uz niz poteškoća i s različitim uspjehom traje od 1990. Ističe kako je poseban problem to, što ne postoji evidencija gdje se sve takva građa nalazi, u kojem obimu i što sadrži. Postoje dokumenti, neki i u ovoj knjizi, koji ukazuju da se takva "osjetljiva" arhivska građa u Hrvatskoj planski uništavala, i da ono što je predano na čuvanje Hrvatskom državnom arhivu u Zagrebu predstavlja tek nešto oko 1% tih dokumenata. Navodi, da se najviše dokumenata nalazi u arhivima u Beogradu, ali ta građa uglavnom je trenutno nedostupna istraživačima. Nada se, da će se dio koji se odnosi na Hrvatsku ovamo vratiti, a da će i sva ostala takva građa uskoro biti dostupna, jer za nju i u Srbiji postoji veliki interes. Misli, da i dokumenti koje su objavili u ovoj knjizi dovoljno prikazuju partizansku i komunističku represiju i zločine 1944.- 1946. u Hrvatskoj (dijelom i u tadašnjoj Jugoslaviji), uključujući tu i Gospić, kako prema pripadnicima HOS-a NDH (gdje se može pratiti tijek ubijanja zarobljenih ustaških i domobranskih časnika i vojnika), tako i hrvatskih civila te stvarnih i potencijalnih političkih protivnika, preko zarobljeničkih, koncentracijskih, kažnjeničkih i drugih logora, te križnih putova, do masovnih likvidacija od postrojbi JA, te KNOJ-a i OZN-e bez suđenja, ili likvidacija pojedinih skupina nakon suđenja.

Kakve je to razmjere uzelo pokazuje i podatak iz dokumenta u knjizi da je general Ivan Krajačić-Stevo načelnik OZN-e za Hrvatsku 8. srpnja 1945. na savjetovanju načelnika i rukovodstva OZN-e kazao: "Drugovi, prestanite konačno s likvidacijom!". To objašnjava, ne

Nakon mise procesija se uputila prema groblju, prolazeći pokraj zatvora

činjenicom da je to zločin, već zbog uznemirenosti u narodu. Tada su u sustavu revolucionarnog sudstva, vojni i civilni sudovi dobili posebnu ulogu. Predočeni dokumenti, isključivo postrojbi i ustanova NOV i PO Jugoslavije/Hrvatske, organa KP Jugoslavije/Hrvatske, te DF/FNRJ odnosno FD/NR Hrvatske, nedvojbeno svjedoče da su se masovna represija i zločini nad poraženim neprijateljima, ali i civilima, stvarnim ili potencijalnim političkim protivnicima, provodili planski i sustavno, institucionalno, ali još više izvaninstitucionalno. To nije nikako moglo biti bez naloga i odobrenja najviših tijela i rukovodstva KPJ, te jugoslavenskih vojnih i državnih vlasti.

Dizdar napominje, da je ovo prva knjiga u nizu, te da će ubrzo biti i Lika s Gospićem na redu. To, što svi mi znamo o postojanju zarobljeničkog logora, suda Ličkog vojnog područja, zatvora OZN-e za Liku te o stradanjima i zločinima na ovdašnjim Hrvatima nakon "oslobođenja" 1945., pokazuju i neki podaci iz dokumenata koje ćemo tiskati. Tako je nastavlja Dizdar, primjerice, prema izvješću javnog tužioca Like u Gospiću samo u zatvor kod tamošnjeg Vojnog suda Ličkog područja tijekom srpnja 1945. bilo dovedeno 1105 zatočenika, od kojih je njih 429 bilo osuđeno, od toga 285 na smrt, 9 ubijeno u bijegu i dva umrlo, ukupno život izgubilo 298 ljudi, dok su ostali čekali suđenje i presude. Iako javni tužitelj pojačani rad

tog vojnog suda ocjenjuje zadovoljavajućim, ipak smatra da vojni zatvor "neće biti lako očistiti" od zatvorenika, zato što "OZN-a za Liku ima naređenje od OZN-e za Hrvatsku za stalno hapšenje", te je tih dana uhitila "veći broj ljudi, naime bande uvučene u ustašku špijunsku službu". U Gospiću je tada u srpnju 1945. bilo još u zatvoru OZN-e 200, a u zatvoru Okružnog suda 10 zatvorenika, bez navedenih uhićenja. Na kraju Dizdar zaključuje, kako iz dosad prikupljenih pomenično objavljenih podataka stradalih Hrvata s područja Gospića, Perušića i Karlobaga proizlazi, da je nakon 4. travnja 1945. stradalo oko 3000 tamošnjih Hrvata. To znači po trojica svakoga dana, a da ne spominjemo sve one stradale Hrvate s drugih područja Like, iz drugih krajeva, iz zarobljeničkog logora, ili križnih putova, koji su prolazili kroz Liku i Gospić. To najočitije govori o razmjerima represije i zločina. Zato molimo sve koji imaju dokumente o tim stradanjima da ih predoče kako bismo ih mogli objaviti.

U srijedu 5. travnja 2006. u 18 sati gospićki župnik pop Ante Luketić predvodio je misu uz koncelebraciju župnika u miru Josipa Kapša i đakona Nikolu Hodaka za ubijene svećenike Kukulja, Kargačina i s. m. Žarku Ivasić i ostale civilne i vojne žrtve partizanskog zločina. Katedralni zbor pjevao je prigodne crkvene pjesme.

Nakon mise s upaljenim svijećama, molitvu i crkvene pjesme puk se uputio u povorci od Katedrale Navještenja Blažene Djevice Marije, uz sud, MUP do zatvora, pa dalje do groblja cestom kojom su sužnje vodili na strijeljanje i vješanje.

Putem od katedrale do groblja Sv. Marije Magdalene nebo je suzilo. Lagano je rosila kiša. Kada smo došli do groblja ispred kojeg je stratište i skupno grobište nebo je proplakalo. Sruči se na nas prolom oblaka. Bilo je puno simbolike u toj pojavi.

Nazočnima sam se obratio riječima: "Pred 61 godinu na ovom prostoru odvijala se krvava drama. Putem kojim smo došli, od zatvora do groblja, na stotine, stotine i stotine hrvatskih sužanja partizani su dovodili na strijeljanje i vješanje.

Ovo mjesto kraj je njihovim patnjama, na ovom mjestu, ovdje na ovom prostoru, rastali su se od svojih duša."

Nakon ovog katedralni zbor je otpjevao: Život svoj posvećujemo Bogu....

Potom su pročitana svjedočenja o zločinima izvršenim na ovom mjestu:

Svjedočenje pokojnog mons. Vlade Pezelja i Ante Zvone Miškulina pročitala je Kata Mešić:

"Bio sam tada učenik četvrtog razreda gimnazije, polagao sam malu maturu. Tek u lipnju kada su se smirila zbivanja usudio sam se doći u ovaj dio grada. Od vrata kaznonice pa sve do groblja na prašnjava-voj cesti vidjele su se krupne kaplje krvi.

Uz ogradu groblja bile su prvi dan iskopane velike rake, a drugi dan su već bile zatrpane. Ubijali su ljude u praskozorje i u suton.

Ljude iz Gospića i okolice ubijali su i u zatvoru. Skupine vojnika zadužene za likvidaciju obilazile su obližnja sela i ubijali muškarce. Na mjestu strijeljanja žrtve su i pokopane."

Pokojni naš sugrađanin Ante Miškulin svima nam znan kao Zvone svjedoči:

"Partizani su ubijali sve na potezu od Gospića do Krasna. Mi koji smo preživjeli u razgovoru smo ustanovili da iz Gospića nedostaje najmanje tisuću ljudi."

Svjedočenje Josipa Oreškovića iz Otočca pročitala je Anka Pađen:

"Iz gospićkog zatvora na suđenje su doveli nas desetoricu, ruku vezanih žicom iza leđa, i dva po dva jedan za drugog žicom za nadlaktice. Otac i ja bili smo na čelu. Znali smo po pričanju u zatvoru da na suđenju odežu one koji će biti osuđeni na smrt. Osmoricu su odezali a otac i ja ostali smo vezani.

Pročitali su nam presudu. Oca i mene osudili su na smrtnu, a preostalu osmoricu na vremenske kazne. Iz dvorišta zatvora vraćen sam natrag u sobu u kojoj su nam sudili. Pročitali su mi onda preinačenu presudu. Kažnjen sam na 18 mjeseci prisilnog rada.

Na večer istog dana kada sam osuđen, pozvan sam da izidem na hodnik. Postrojili su desetak nas u vrstu. Nekom su dali

Pismo Ante Vranešića supruzi Kati

lopatu a nekome kramp. Povelili su nas da gospićkog groblja. Ispred groblja bilo je puno svježe iskopanih i zatrpanih humaka.

Kopali smo rake širine oko dva metra, dužine dva i pol metra i dubine oko metar i pol. Do ovih raka bila su postavljena vješala s kojih je visjelo četiri do pet omči za vješanje.

Kada smo iskopali rake naredili su nam da sjednemo uz ogradni zid groblja. Ub-

rzo su doveli skupinu ljudi obučenju samo u gaće. Jedva su hodali bili su pretučeni. Među njima bio je i moj otac.

Naredili su nam da krenemo u logor. Odmah smo začuli pucnjavu. Ubili su mi oca, a ja sam kopao grob za njega. Užas i bol od koje se nisam nikad oporavio."

Svjedočenje veterinaru Milana Gros-pića pročitalo je Zvone Zdunić:

"Brata Vladu žandari su uhitili 1939. zbog paljenja srpskog barjaka i zatvorili u

Križ je blagoslovio trnovački župnik u miru Josip Kapš, bivši politički uznik

žandarmeriju kod starog gospićkog mosta. Bez suđenja otpremljen je u kaznionicu u Lepoglavi, a potom u koncentracioni logor u Kruščici. Kada je uspostavljena NDH vratio se kući. Nestao je prilikom povlačenja prema Bleiburgu.

Kada su partizani ušli u Gospić zatvorili su mi sestru Ankicu, brata Nikicu, sestru Vjeru i oca i mene. Sestra Ankica provela je u zatvoru 2 mjeseca. Druga sestra Vjera osuđena je na 4 godine robije. Otac Pajo osuđen je u dva navrata. Prvi put na 6 mjeseci prisilnog rada i 2 godine gubitka nacionalne časti, a drugi put na 4 mjeseca prisilnog rada. Mene su osudili na tri i pol mjeseca.

Brat Nikica osuđen je na smrt strijeljanjem. Rekli su nam da će ga sutra u 4 sata strijeljati pa da se možemo doći oprostiti od njega, te da mu iskopamo raku u groblju. Meni kao najmlađem dozvolili su da dođem u groblje i da ga zamotam u plahtu i pokopam. Ujutro sam došao do rake i čekao kada će Nikicu dovesti. Nikicu nisu doveli, već dva četnika. Strijeljali su ih i nekamo kamionom odvezli.

Jakov Blažević je tih dana bio u Gospiću. Gospićani su javno izražavali svoje nezadovoljstvo zbog strijeljanja Nikice. Jakov je dao nalog da se strijeljanje odgođi. Mi za to nismo znali.

Nakon godinu dana provedenog u samici za osuđene na smrt, danonoćno ruku i

nogu vezanih žicom, Nikici je obnovljeno suđenje i osuđen je na kaznu strogog zatvora od 12 godina, koju je odrobijao u Staroj Gradiški.

Majka je osuđena na kaznu: gubitak 2 godine nacionalne časti."

Svjedočenje Ljerke Koren Čorak pročitala je Marija Zorić:

"Prašnjavom cestom vode njih oko 14 žicom vezanih ruku iza leđa, a potom dva i dva žicom za nadlaktice. Na tom njih-

vom putu u smrt prate ih znatiželjna djeca. Hodajući u tišini uz sužnje zamjećujem među njima poznate Gospićane koji kroče uzdignute glave. Prepoznajem Josana Kolakovića, gospićkog gradonačelnika, Ninu Adžiju, Antića Versona i Levara.

Netko od djece šapne: "Eno mame Nine Adžije". Visoka žena u crnini stoji uz živuicu dvjestotinjak metara od stratišta. Stajala je mirno kao svetica, skamenjena lica. Ni suza joj ne klizne iz oka. Sledila se kada joj sina kraj nje provedoše."

Svjedočenje sam dopunio vjerodostojnim podacima iz *SPISKA ZATVORENIKA VOJNOG SUDA KOMANDE LIČKOG PODRUČJA 1945.*

Ovo se dogodilo 22. srpnja 1945. na blagdan Svete Marije Magdalene. Toga dana ubijeno je 67 Hrvata i 3 Srbina, iza kojih je ostalo 126 hrvatske i 6 srpske siročadi.

Omjer pobijenih svjedoči o sustavno provođenom i izvršenom genocidu nad Hrvatima.

O zadnjim danima osuđenih na smrt svjedoči pismo Ante Vranešića ženi Kati. Pismo je sakriveno iza vrpce šešira iz zatvora prokrijumčario njegov prijatelj.

Pismo čuva kćer pokojnog Ante Vranešića Marija Župan. Prepisano je vjerno po izvorniku, a pročitala ga je gospođica Ivanka Vojvodić:

Polaganje vijenca

"Draga Kate evo pišem nekoliko besida da znaš što je samnom. Doša je Gajo i pritužio da sam iša sa Stipanom u Počitelj i svuda i da sam čeka Stipu Martičina i bacijo bombu na njega i puca i da sam s Josom Staniščinim širijo ustaške vjesti. Ovo utoliko da znaš štome skida sa ovoga svita. Sutra idem na sud znam da sam gotov polak drugi ali da oće odma da ubije ali je teško čekati 15 dana svakakvi muka. Molim te da paziš na dicu koliko se dade. Znam da će ti biti dosta da sam i ja s tobom a kamoli sama. Neka dušman živi napako mu bilo. Znam da sam čiste duše.

Teško Ivana pregorit ali što ću mu ja tako je u životu.

Pozdrav tebi Kate i Ivanu Mariji mojoj Ani Kati Mariji Ani i ko god pita zame odlazim prav nanaj svit

Bog zauvik"

Kćer pokojnog Ante Marija Župan u suzama i u grču boli uspjela je reći: "To pismo napisao je moj otac". Nakon njenih riječi svi smo bili ganuti i rijetki su oni čije se oči nisu ovlažile suzama.

Iza ovih svjedočenja naš gospički župnik pop Ante Luketić predvodio je molitvu za pokoj duša pobijenih na ovom skupnom grobištu i na bezbrojnim grobištima u Gospiću, oko Gospića i diljem Hrvatske.

Nakon molitve trnovački župnik u miru Josip Kapš, bivši politički uznik, blagoslovio je križ i obratio se nazočnima riječima: "Ja, vaš svećenik, koji je 46 godina među vama znam puno toga. Zato svaki dan molim za naše pokojne, molim i za sve vas i molit ću i dalje.

Blagoslovit ću ovaj križ. Ovaj križ neka bude blagoslovljen. Tko se bude pred njim prekrizio i pomolio neka budu uslišane molitve njegove za spas svih kojih se spominjemo, tako i za njegov spas.

Pokoj vječni daruj im Gospodine i svjetlost vječna svjetlila njima. Amen"

Nakon blagoslova križa politički uznik veterinar Milan Gospić položio je vijenac, a cvijeće Nikola Mraović. Puk je dio svijeća odložio ispod križa, dio kod malog groba uz grob senjskih žrtava, u koji smo pokopali pokupljene kosti sa stratištu ispred groblja, otkopane prilikom graditeljskih radova, koje je izvodila Elektrolika Gospić.

Spomenik nakon blagoslova križa

Cvijeće i preostale svijeće odložili smo na grob mučenice s. m. Žarke Ivasić, koju je na svoj vlastiti zahtjev ispred kapelice Sv. Marije Magdalene strijeljala partizanka Soka Šolaja, jalna na njenu čednost i vjernost Bogu.

Potom je katedralni zbor otpjevao "Ja se kajem Bože mili.....", a pop Ante Luketić uz blagoslov otpustio nas je u miru.

Spomen - ploču otkrili smo 5. travnja 2005. Troškove za izradu spomen-ploče i uređenje malog groba pomogli su Ujedinjeni Kanadski Hrvati iz Vancouvera u iznosu od 3.000,00 CAD, Ljerka Koren Čorak iz Vancouvera u iznosu od 200,00 CAD i Željka i Branko Butković u iznosu od 200,00 Kn.

Za izradu križa i hrvatskog grba postavljenih uz spomen-ploču pomoć u iznosu od 1.000,00 CAD dalo nam je Društvo Hrvata Likea iz Toronta.

Spomen-ploču, križ i hrvatski grb izradio je s puno ljubavi i uz sve svoje veliko kamenoklesarsko umijeće gospodin Ivica Pezelj. Križ i hrvatski grb nije htio naplatiti. To je njegov dar na spomen gospićkim žrtvama, na čemu mu se od srca zahvaljujemo.

Društvu Hrvata Like iz Toronta vratit ćemo darovani novac za izradu križa i hrvatskog grba u koliko ga ne prenamjene za drugu našu domoljubnu djelatnost.

Kakva će biti daljnja sudbina oko uređenja ovog stratišta i skupnog grobišta? HDPZ Podružnica Gospić neće odustati od svoga zahtjeva, borit ćemo se i dalje da se cijeli prostor uredi kao Spomen obilježje.

Ima prijedloga da se žrtve s ovog masovnog grobišta otkopaju i pokopaju u groblje. Može se napraviti svašta, ali se prostor na kojem su ubijeni i na kojem je bio kraj njihovim patnjama, na kome su se rastali od svojih duša ne može nikamo premjestiti. Kako će otkopati i gdje naći kosti iskopane za vrijeme komunizma iz jedne skupne grobnice, koje su kamionima odvezene na gradsko smetlište?

Da se ovakav zločin dogodio drugim narodima, primjerice Židovima, podigli bi veličanstven spomenik i "prisilili" bi svijet da se dođe pokloniti žrtvama. A što smo mi Gospićani uradili? Njihove mučeničke zemne ostatke prekrili smo debelim slojem asfalta, "kanda će uteć", kako to reče pokojni mons. Vlade Pezelj!!!

Još jednom zahvaljujemo svima koji su nam pomogli oko izgradnje ovoga skromnog spomenika, podignutog u čast žrtvama koje su pobili jugoslavenski partizani i komunisti u Gospiću. Kažemo skromnog, jer je skroman u odnosu na veličinu žrtve!

EUROPSKO SJEĆANJE NA DIKTATURE 20. STOLJEĆA

Njemačko društvo za Istočnu Europu organiziralo je u Senatskoj dvorani Humboldt-univerziteta u Berlinu 4. i 5. svibnja uglednu konferenciju europskih povjesničara na temu: *Iskustva i sjećanja na diktature u 20. stoljeću u Istočnoj Europi – proživljena i istražena povijest*.

Konferenciju je otvorio **prof. dr. Jörg Barowski**, povjesničar s Humboldtova sveučilišta, naglasivši potrebu sjećanja na svoju prošlost i potrebu moći podnijeti sve što se zbililo. Ljudi koji su proživjeli povijest su za povjesničara vrlo važan izvor, ali to nije sve, bitno je da se proživljeno oslobodi subjektivnosti i emocije i tako sačuva kao povijest, ali ako se ne sjećamo ili skrivamo proživljenu povijest ne ćemo se imati čega sjetiti. To je izrazio spomena vrijednom rečenicom: «Nemoguće se sjetiti prošlosti ako ju nismo imali.» Na koncu je izrazio očekivanje da će Konferencija pridonijeti europskom sjećanju.

Uvodno predavanje održao je **prof. dr. Wladislaw Bartoszewski**, bivši ministar vanjskih poslova Republike Poljske. On je žrtva obadviju diktatura 20. stoljeća. Kao gimnazijalca zatvorili su ga nacionalsocijalisti, sudjelovao je potom u Varšavskom ustanku da bi ga zatim zatvorili komunisti. Osoba koja posjeduje dossier od 15 metara poslaganih registratora. Sudionik Solidarnosti i na koncu poljski ministar vanjskih poslova. Kao Poljak, uzdiže svoju naciju, kod drugih vidi sve mane, te subjektivno gleda na raspoloženje nacionalnih manjina u Poljskoj glede oduševljenja samostalnom Poljskom. Zamjera, naime, šleskim Nijemcima, Ukrajin-

Prof. dr. Wladimir Bartoszewski, prof. dr. Rita Süßmuth i prof. dr. Jörg Baberowski

Piše:

Jure KNEZović

cima, Bjelorusima i Litvancima što nisu bili oduševljeni samostalnom Poljskom. On ipak prešućuje, da je Pilsudski, suprotno Versailskom dogovoru, pomakao poljsku istočnu granicu 300 km, a naravno da narodi koji su se našli u Poljskoj nisu time bili zadovoljni. To izvješće u kojem nije poštedito ni domaćina, mada je stalno isticao da to nisu bili Nijemci, nego nacionalsocijalisti, nije zadovoljilo znanstvenu objektivnost.

Razlika između nacionalsocijalizma i komunizma: to su kao dva kamena. Jedan je u muzeju a drugim vam još mogu razbiti glavu. (prof.dr. Svetlana Červonaja)

Sudionike je pozdravila **prof. dr. Rita Süßmuth**, bivša predsjednica njemačkog Bundestaga i predsjednica Njemačkog društva za Istočnu Europu, koja je na priređenom domjenku primila sudionike.

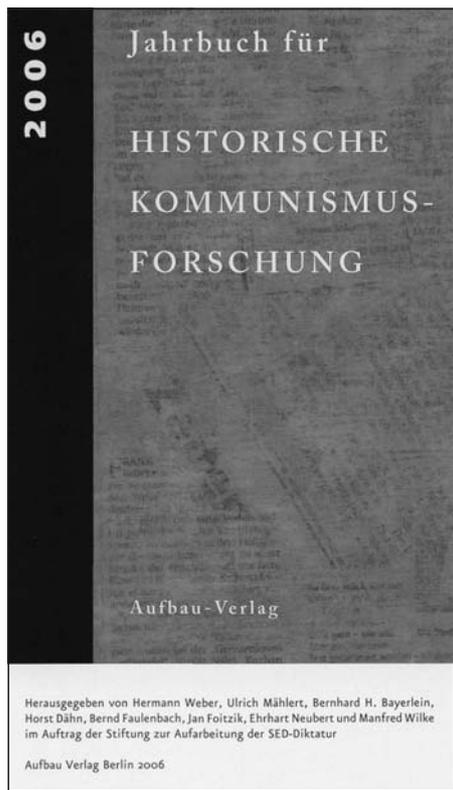
Konferencija je podijeljena u četiri skupine: Represije, Integracije, Otpor i Sjećanje. U skupini Represije sudjelovali su povjesničari: **prof. dr. Alvydas Nikžentaitis** sa sveučilišta Klaipeda iz Litve, prof. dr. Jörg Baberowski sa sveučilišta Humboldt iz Berlina i **dr. Krisztián Ungváry**, sa Instituta za povijest Revolucije 1956., iz Budimpešte. Komentator je bio **prof. dr. Ulrich Herbert** sa sveučilišta Albert-Ludwig iz Freiburga, Njemačka, dok je moderatorom bio **prof. dr. Dietmar Neutatz** sa sveučilišta Albert-Ludwig iz Freiburga. Za žrtve koje su proživjele represalije, u izlaganju i raspravi nije bilo teško opet se prisjetiti momenata proživljenih strahova, beznađa, poniženja i iščekivanja. Metode nacionalsocijalističkog i komunističkog terora su bile slične, ipak diferecijacija je moguća i u metodama i u količini. Sa stajališta žrtve razlike u ideologiji su jedno a proživljeno

drugo. U nacionalsocijalizmu se moralo ići u kompromise ali u komunizmu se išlo puno dalje u ideološko područje i provjeru najintimnijih sfera. Komunizmu su, uz monopol moći, svojstvena uništenja na prisilnom radu, marševi smrti, pogromi, nasilna preseljenja na određena mjesta boravka i dr. Baltički narodi proživjeli su i nacionalsocijalističku i komunističku diktaturu. Komunistička ih je istrigla sa njihove tisućljetne grude i odvela u Sibir gdje su skapavali od zime, glada i umora. Mađarski narod se opro staljinizmu i doživio 1956. revoluciju u kojoj su stekli iskustvo da je Zapad nepošten, da ne stoji iza svojih riječi.

U skupini Integracije sudjelovali su prof. dr. Dietmar Neutatz sa sveučilišta Albert-Ludwig iz Freiburga, **prof. dr. Christoph Boyer** sa sveučilišta Paris-Lodron iz Salzburga, Austrija, **dr. Jan Behrends** sa Znanstvenog središta iz Berlina, **prof. dr. Jerzy Kochanowski** s varšavskog sveučilišta, Poljska. Komentator je bio **prof. dr. Hans Günter Hockers** sa sveučilišta Ludwig-Maximilian iz Münchena, Njemačka, dok je moderatorom bio **prof. dr. Martin Schulze** sa sveučilišta Ludwig-Maximilian iz Münchena. Integracija Europe pristupom srednjoeuropskih i baltičkih država povlači za sobom i zajedničko savladavanje posljedica bivših diktatura u 20. stoljeću. Povijest u tim novim dijelovima zajedničke europske zajednice mora biti obrađena i objektivna. Europski parlament donio je Rezoluciju o osudi komunizma, ali prava revalorizacija obadviju diktatura predstoji i obiman je zadatak upravo povjesničara. Izvori postoje, ali svugdje nisu isti uvjeti. Premda se uočava približavanje progonjenih i progonitelja, istina o proživljenom iz izjava progonitelja nije dostupna. Oni je se ne žele sjetiti ili je se sjećaju drugačije nego žrtve, koje imaju vlastitu, teško proživljenu istinu. Nijemci su se naučili stati uz svoju povijest i priznati krivicu, a taj razvoj kod drugih naroda teče vrlo usporeno i otežava razvoj samokritičkog europskog kulturnog društva.

U skupini Odpor sudjelovali su **dr. Bogdan Musial**, povjesničar iz Varšave, **dr. György Dalos** književnik iz Berlina. Komentator je bio **prof. dr. Christoph Klessman** sa sveučilišta Potsdam a moderatorom je bio **prof. dr. Joachim von Putkamer** sa sveučilišta Friedrich-Schiller iz Jene, Njemačka. Otpor ima stotinu lica a ljudskoj domišljatosti nema konca. To što se zna o Mađarskoj revoluciji 1956., koja ove godini slavi svoju 50-tu obljetnicu ili o Berlinskom ustanku 1953. kada se komunističkoj diktaturi oduprlo radništvo u cijelom DDR-u, o poljskoj Solidarnosti, ili Praškom proljeću, ne zna se o Hrvatskom proljeću. Čak se misli da je u Jugoslaviji bilo demokracije, jer se, naprimjer moglo putovati. Ljudi subjektivno gledaju na demokraciju, ali oni zbog toga nisu krivi, jer je njima i to pravo bilo uskraćeno, a promičba govori o jugoslavenskom revizionizmu. Krivac za to da i učeni krugovi ne znaju za uvjete pod kojima je živio hrvatski narod u Titovoj Jugoslaviji leži u hrvatskim intelektualcima, u ovom slučaju hrvatskim povjesničarima. Bilo je prilika da se ide na ovakve znanstvene skupove, ali volja i prohtjevi balkanskoga kalibra to nisu omogućili. I objektivna jezična barijera, istini za volju, (ako se znade samo hrvatski) je razlogom. Šteta što smo takvi, a žrtava po glavi imamo više nego itko drugi u Europi. Zašto neki povjesničari mogu izdati hrvatsku povijest na engleskom, a drugi takvoj, za nas ne baš pozitivnoj, samo prigovaraju?

I kao posljednja skupina bila je skupina Sjećanja u kojoj su sudjelovali **dr. h.c. Joachim Gauck** bivši šef za dokumentaciju bivše službe državne sigurnosti DDR-a, **prof. dr. Michail Ryklin**, filozof i esejist,

Godišnjak o istraživanju komunizma

član Akademije znanosti iz Moskve, prof. dr. Martin Schulze sa sveučilišta Ludwig-Maximilian iz Münchena a moderatorom je bio **Alfred Eichhorn**, novinar Radia Berlin-Brandenburg.

Profesor Ryklin govorio je o situaciji u Rusiji, o tome što mladi ljudi znaju o komunizmu. Ispitivanjem, mladi Rusi misle da je Lenjin bio kompozitor, ili da je bio bogataš koji je u Rusiju puno investirao. Drugi koji znaju za Oktobarsku revoluciju misle da je Lenjin iz osвете (jer mu je car objesio brata) digao revoluciju i pobio carsku obitelj. Sovjetska prošlost je u Rusiji revalorizirana i pomalo se vraća. Memorial koji je u početku 90-tih bio jako aktivan u istraživanju i razotkrivanju ko-

munističkih zločina utihnulo je i sada se bavi izdavanjem CD. Putin namjerava postaviti spomenik Staljinu, Churchilu i Rooseweltu, samo ima problem jer Jalta nije u Rusiji nego u Ukrajini. Jednostavno u Rusiji je kaos transformacije i sve ide sporije nego u drugim državama a očita je kapitulacija ruskih povjesničara koji pokušavaju glorificirati povijest Sovjetskog saveza.

Zašto antifaziizam nije antikomunizam? Pitanje koje je postavio dr. Ungváry dovelo je do rasprave o komunizmu. Iznosila su se stajališta da je komunizam, kao emancipatorski pokret, u početku dobivao snažnu potporu zbog megalomanskih projekata izgradnje zemlje. Nitko u to vrijeme nije slutio kakve će štetne ekološke posljedice imati ti projekti. Od zapadnih intelektualaca još snažniju potporu SSSR je dobio, a time i komunistički pokret, nakon pobjede nad nacionalsocijalizmom. Toj potpori zapadnih intelektualaca, koja je trajala do raspada SSSR-a, pridonijela je i glupa američka antikomunistička promičba lova na vještrice. Da naklonost zapadnih intelektualaca prema komunizmu ni danas nije iščezla primjer je izjave prof. dr. Martina Schulze Wesel, koji je izjavio da si na koncu 21. stoljeća može predstaviti komunizam, ali ne nacizam. Takvu pogubnu izjavu nije dao ni jedan nazočni povjesničar s Istoka, ali zapadnjak, koji nije proživio strahote istočnoga raja to, eto, lako izgovori. U drugom dijelu, da si ne može predstaviti nacizam sadržana je i posljedica «prihvatanja krivnje». Tako je propala rasprava o anti-komunizmu kao humanoj potrebi, jer je komunizam bio i ostao neprijateljski prema slobodi i čovjeku, bez obzira na pokušaje upravljanja demokracijom.

NAJAVE DOGAĐANJA U LIPNJU 2006.

U nedjelju, 4. lipnja 2006. u 17.00 sati održat će se sv. Misa kod Spomen-obilježja na Macelju.

U subotu, 10. lipnja 2006. u 11.00 sati bit će svečani ukop posmrtnih ostataka 290 žrtava u šumi Lug kod Bjelovara.

Tajništvo HDPZ

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Tijekom travnja 2006. svojim su prilozima izlaženje našeg časopisa svojim nesebičnim prilozima pomogli:

Zdenko	Kruljac	Zagreb	300,00 kn
Edib	Hatipović	Zagreb	400,00 kn
Milka	Alić	Zagreb	200,00 kn
Marijan	Božić	Požega	500,00 kn
Ana	Dujmović	Zagreb	200,00 kn
u k u p n o			1.600,00 KN

Zahvaljujemo se darovateljima, i ubuduće se preporučujući njihovoj susretljivosti. (Ur.)

PREŠUĆENE HRVATSKE ŽRTVE NASELJA DONJI, SREDNJI I GORNJI MOSTI

Petnaest godina prošlo je od izlaska Hrvatske iz ralja Jugoslavije, a možda nešto više vremena prošlo je od početka urušavanja komunizma u Europi. Više od šezdeset godina je prošlo od likvidacije nacizma i fašizma, a u mnogim dijelovima svijeta komunizam i dalje odnosi svoje žrtve. Kontinuitet komunističkog pokreta i vlasti „proletarijata“ traje već devet desetljeća, a za sobom ostavlja desetine tisuća mrtvih, o preživjelima i posljedicama na razvoj i napredak zajednice bespredmetno je govoriti. Neki povjesničari procjenjuju da je od posljedica komunističkog društvenog poretka na raznim stranama svijeta život izgubilo oko 100 milijuna ljudi (Crna knjiga komunizma: kriminal, teror, represija - grupa autora - izdavač Robert Laffont, Paris 1997.), a u spomenutoj knjizi žrtve u mnogim zemljama nisu ni spomenute, ni dotaknute. Na Trećem hrvatskom žrtvoslovnom kongresu održanom u Zagrebu od 18. do 20. lipnja 2004. godine dr. Zvonimir Šeparović, predsjednik Kongresa, istaknuo je da je u svijetu od raznih sukoba i totalitarnih režima u XX. stoljeću poginulo

Piše:

Franjo TALAN

i poubijano 180 milijuna ljudi, 100 milijuna od komunizma, 50 milijuna od fašizma i nacizma i 30 milijuna od raznih diktatorskih režima prošlog stoljeća. Kako isti režimi nisu mogli živjeti bez pomoći iz određenog središta moći, pitanje je koliko žrtava možemo kome pribrojiti. Uostalom to i za žrtve nije bitno, a povijesne činjenice malo koga i zanimaju.

I danas bi mnogi žrtve stradanja i likvidacija htjeli izbrisati, prešutjeti, kao da ih nije ni bilo. S jedne strane da ne opterećuju savjest onih koji su do njih doveli, a s druge strane da ne uznemiruju zasluženu mirovinu onih koji su ih u ubojstvima eventualno mogli spriječiti. Činjenica je da danas nije popularno govoriti o žrtvama, pogotovo ne o hrvatskim žrtvama. Već polako zaboravljamo žrtve Domovinskog rata, a tema o stradalima u poratnim danima Drugog svjetskog rata sve manje zaokuplja pažnju naših misli. Zapitati nam se je da

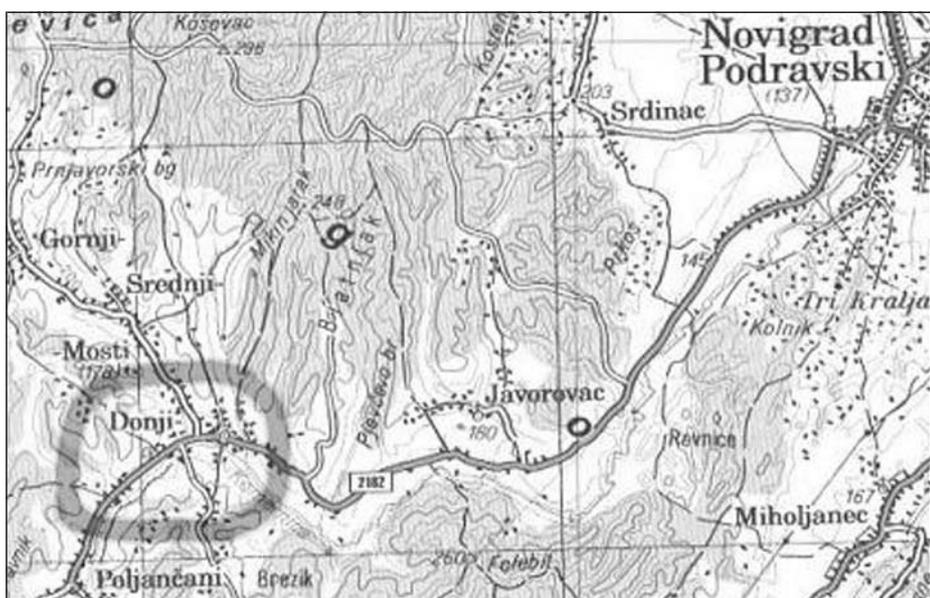
li patnje nestalih i likvidiranih zaslužuju našu ravnodušnost. Je li „novostvorena vrijednost“ i profit jedino mjerilo ljudske opstojnosti ili možda ipak život i civilizacija zaslužuju nešto više, nešto ljudskije, nešto humanije i čovječnije? U tim razmišljanjima zatekla me i analiza popisa prešućenih hrvatskih žrtava stradalih iz naselja Donji, Srednji i Gornji Mosti pred 60 i više godina, kada je u naseljima živjelo 1151 stanovnika - popis iz 1931. godine - i razdoblja Domovinskog rata kada u spomenutim naseljima nije živjela ni polovina stanovnika predratnog razdoblja (1991 sela broje 534 mještana), u usporedbi sa sadašnjim stanjem kada tu živi tek 398 stanovnika - popis 2001. godine.

Prešućene hrvatske žrtve stradale 10. travnja 1941. godine

Prema podacima Odbora za podizanje Spomen obilježja prešućivanim hrvatskim žrtvama II svjetskog rata i poraća s područja Bjelovarsko-bilogorske županije u travnju mjesecu 1941. godine od strane srpske vojske i četnika stradalo je više desetina osoba. Prema podacima iz Bjelovarskog zbornika 1989. godine, izdanje Gradskog muzeja Bjelovar, od 6 do 25 travnja 1941. godine poginulo je na području grada 27 osoba (5 žena i isto toliko djece), a na području kotara Bjelovar 72 osobe (od toga 14 žena i 12 djece) ili ukupno 99 osoba (19 žena i 17 djece). U Donjim Mostima na otkrivenom spomeniku prešućenim hrvatskim žrtvama zapisano su imena, od srpskih vojnika likvidiranih hrvatskih seljaka.

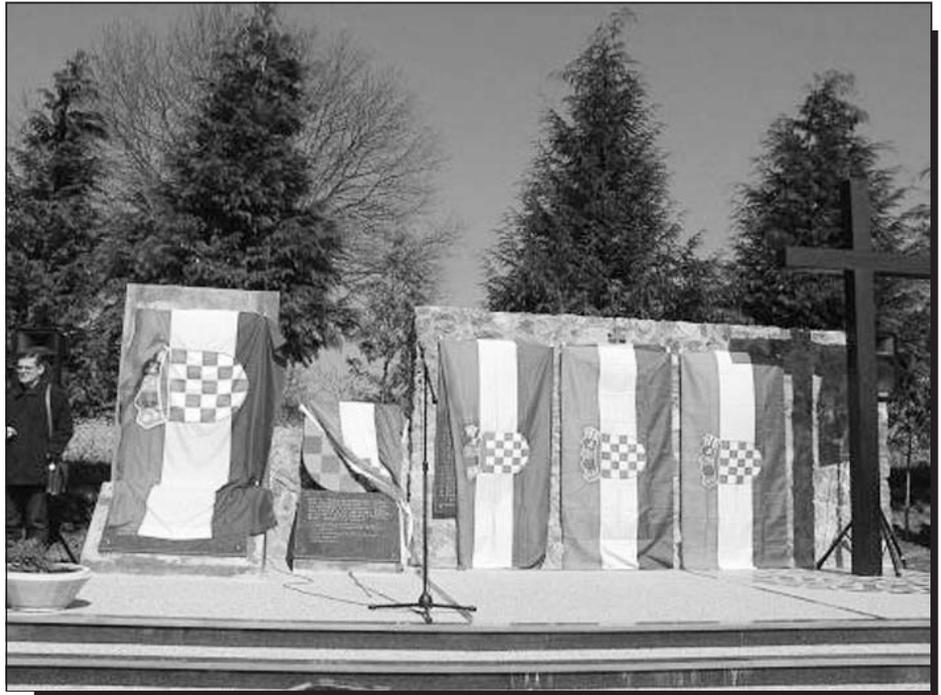
1. Blažeković Martin, 1915. Gornji Mosti, ubijen u Kapeli

2. Bugarin Josip, 1904. Donji Mosti, ubijen u D. Mostima

Gornji, Srednji i Donji Mosti - karta područja

3. Herceg Stjepan, 1914. Srednji Mosti, ubijen u D. Mostima
4. Kovačić Stjepan, 1901. Poljančani, ubijen u D. Mostima
5. Pavlović Bolto, 1909. Sredni Mosti, ubijen u D. Mostima
6. Pevec Andro, 1899. Donji Mosti, ubijen u Kapeli
7. Rožmarić Josip, 1901. Koprivnički Bregi, ubijen u Kapeli
8. Rupiće Franjo, 1923. Donji Mosti, ubijen u Kapeli
9. Rupiće Ludvig, 1887. Srednji Mosti, ubijen u D. Mostima
10. Seđak Bolto, 1896. Gornje Sredice, ubijen u D. Mostima
11. Šifkorin Stjepan, 1900. Gornji Mosti, ubijen u D. Mostima

Spomenik u Donjim Mostima prije otkrivanja

Ispod navedenog dopisan je tekst:

Istoga dana četnička je žrtva i

12. Blažeković Ivan, r. 1908. Gornji Mosti, zaklan u Zrinskoj

Ispod imena žrtava stoji uklesano;
Vječna im slava i hvala

Počivali u miru božjem

Prešućene hrvatske žrtve naselja Donji Mosti

Prešućene hrvatske žrtve naselja Donji, Srednji i Gornji Mosti nalaze se upisane u tri ploče na spomen zidu koji je smješten na sjevernoj strani spomen područja. Na srednjoj ploči zapisano je: - Ovdje se svjedoči istina o hrvatskim žrtvama II. svjetskog rata i poraća prešućivanim do 1990. godine koje su podnijeli žitelji sva tri sela Mosti

Na lijevoj strani, na spomen ploči na južnoj strani spomen zida zapisani su podaci o stradalim žiteljima naselja Donji Mosti kojih je u ratnom i poratnom razdoblju stradalo 27. Kao vojnika stradalo je osam osoba, i to u borbama s četnicima poginula su dvojica vojnika koliko ih je stradalo i u okršaju s partizanima, a četvoricu mještani vode kao nestale u ratu. Osam vojnika poginulo je na križnom putu, jedan je kao ranjenik odveden iz bolnice u jamu Jazovka na

Žumberku, a jedna žrtva stradala je od posljedica nasilja u logoru. Kao žrtve jugo – boljševičkog komunizma članovi odbora navode devet osoba, 6 poljodjelaca, a od partizansko komunističkog terora stradala je i jedna domaćica, stolar i župnik kojeg su partizani odveli početkom ožujka mjeseca 1945. godine i pretpostavlja se ubili na ciglani u Pisani.

Donji Mosti

I. POGINULI I NESTALI KAO HRVATSKI VOJNICI U BORBI S:

a) Četnicima

1. IVAN CRNJAK, r. 1911. - BOSNA 1941.
2. JOSIP KOVAČ, r. 1912. - BOSNA 1942.

b) Partizanima

3. IVAN FRAJTIĆ, r. 1924. - KOPRIVNICA 1945.
4. IGNAC IŠTVANIĆ, r. 1923. - V. TROJSTVO 1945.

c) Nestali

5. STJEPAN FILIPAN, r. 1923. - NJEMAČKA 1943.
6. IVAN KRAMBERGER, r. 1905. - NESTAO U RATU

7. IVAN RAČIĆ, r. 1923. - POLOŽAJ 1945.

8. IVAN TKALČEC, r. 1911. - NESTAO U RATU

II. ŽRTVE JUGO-BOLJŠEVIČKOG-KOMUNIZMA

a) Odvedeni od kuće i ubijeni

- Poljodjelci

9. ANDRIJA CRNJAK, r. 1906. - OŽUJAK 1945.
10. STJEPAN FRAJTIĆ, r. 1902. - OŽUJAK 1945.
11. IVAN GIDIJA, r. 1926. - D. MOSTI 1946.

12. IVAN PINTARIĆ, r. 1912. - BJ. VH/1945.

13. STJEPAN RUŽMAN, r. 1899. - OŽUJAK 1945.

14. LOVRO ŠĆURIC, r. 1914. - OŽUJAK 1945.

- Ostali

15. FRANJICA JENDRIĆ, r. 1904., domaćica - BJ. 1945.

16. VIKTOR MULLER, r. 1906., župnik - III/1945.

17. MIJO TKALČEC, r. 1907., stolar - BJ. VH/1945.

Sudionici okupljanja upalili su svijeće u spomen poginulim žrtvama

b) Ubijeni na križnom putu nakon rata 1945.

- 18. FRANJO CRNJAK, r. 1924., hrv. vojnik
- 19. IVAN CRNJAK, r. 1914., hrv. vojnik
- 20. STJEPAN CVRTILA, r. 1919., hrv. vojnik
- 21. MATO FILIPAN, r. 1923., hrv. vojnik
- 22. ZLATKO JENDRIĆ, r. 1923., hrv. vojnik
- 23. ĐURO KUKTIĆ, r. 1914., hrv. vojnik
- 24. MIRKO PINTARIĆ, r. 1925., hrv. vojnik
- 25. LUKA SREBRENOVIĆ, r. 1910., hrv. vojnik

c) Ranjen, odveden i bačen u jamu Jazovku

- 26. DAVORIN MARTIN PEVEQ r. 1918., hrv. vojnik

d) Žrtva posljedica nasilja u logoru

- 27. KATARINA PEVEC, r. 1926., KOPRIVNICA 3.11.1945.

Prešućene hrvatske žrtve naselja Srednji Mosti

Iz naselja Srednji Mosti život je u ratnom i poratnom razdoblju izgubilo 16 žitelja. Četvorica su poginula u borbama s partizanima kao hrvatski vojnici, 1 je nestao, a četvorica seljana odvedena su iz kuća i ubijena. Jedna osoba nestala je u vrtlogu srijemskog fronta, a petorica vojnika nisu se vratila s križnog puta nakon rata 1945. godine.

Na spomeniku su ispod natpisa Srednji Mosti napisana sljedeća imena:

I. POGINULI I NESTALI KAO HRVATSKI VOJNICI U BORBI S:

a) Partizanima

- 1. IVAN BEDNAIĆ, r. 1920., - položaj 1945.
- 2. IVAN BLAŽEKOVIĆ, r. 1911., - Koprivnica 18.10.1944.
- 3. IVAN HABIJANEC, r. 1920., - Široki Brijeg 1/1945.
- 4. VIKTOR RUPIC, r. 1926., - Koprivnica II/1945.
- 5. FRANJO ŠOŠTARIĆ, r. 1925., - Koprivnica 18.10.1944.

b) Nestali

- 6. MIJO BOTINČAN, r. 1912., - nestao u ratu

II. ŽRTVE JUGO-BOLJŠEVIČKOG-KOMUNIZMA

a) Odvedeni od kuće i ubijeni

- Poljodjelci

- 7. JOSIP GAŠPARIĆ, r. 1915., - šuma Rajčevica 1943.

- 8. FRANJO JAKUPEC, r. 1922., - Zdjelice 1945.

- 9. TOMORUPIĆ, r. 192Z, -zaklan u P. Kozarevcu XII/1944,

- 10. MARIJA RUPIC, r. 1901., - Srednji Mosti 1944.

b) Ubijeni u metežu srijemskog fronta

- 11. JOSIP IMBRIŠIĆ, r. 1907., - zaklan 21.04.1945.

c) Ubijeni na križnom putu nakon rata 1945.

- 12. LJUDEVIT JAGUŠIĆ r. 1922., - hrv. vojnik

- 13. VLLMJANFŽEK, r. 1920., - hrv. vojnik

- 14. JOSIP RUPIC, r. 1919., - hrv. vojnik, Apatin

- 15. ŠMUN RUPIC, r. 1913., - hrv. vojnik, Maribor

- 16. JOSIP STTAR, r. 1927., - hrv. vojnik

Prešućene hrvatske žrtve naselja Gornji Mosti

U vrijeme Drugog svjetskog rata i poraća iz naselja Gornji Mosti smrtno je stradalo 20 osoba. Kao vojnici u borbama s crvenom armijom poginuo je jedan vojnik, u borbama s partizanima stradalo je troje vojnika. Kao žrtve jugo-boljševičkog komunizma iz svojih domova odvedeno je 8 poljoprivrednika, na križnom puta nakon rata 1945. godine nestlo je 7 hrvatskih vojnika a nesretnim slučajem stradao je jedan hrvatski vojnik.

Imena stradalih žitelja naselja Gornji Mosti upisana su na sjevernoj ploči spomen zida:

GORNJI MOSTI

I. POGINULI I NESTALI KAO HRVATSKI VOJNICI U BORBI S:

a) Crvenom armijom

1. IVAN BLAŽEKVIĆ, r. 1913., - Ist. Bojište 1941.

b) Partizanima

2. JOSIP BLAŽEKVIĆ, r. 1926., - Hudovljani, 3.9.1944.

3. STJEPAN BLAŽEKVIĆ, r. 1921, - Gola, IV/1945.

4. LUKA MARKOVINOVIĆ, r. 1914., - kod Đakova 1944., kao njem. Legionar

II. ŽRTVE JUGO-BOLJŠEVIČKOG-KOMUNIZMA

a) Odvedeni od kuće i ubijeni

- Poljodjelci

5. Alojzije Bali, r. 1927., - Lug Bjelovar VII/1945.

6. IVAN BARTOLIĆ, r. 1901., - Bj. ljeto 1945.

7. IVAN BLAŽEKVIĆ r. 1906., - G. Mosti 20.1.1945.

8. JOSIP BLAŽEKVIĆ, r. 1922., - Bj. ljeto 1945.

9. MARICA CRNJAK, r. 1909., - Bj. 9.7.1945.

10. STJEPAN CRNJAK, r. 1903., - Bj. 9.7.1945.

11. ĐURO IŠTVANOVIĆ, r. 1913., - Poganac 20.02.1945.

12. LEON LONČAR, r. 1920., - Poganac 20.02.1945.

b) Ubijeni na križnom putu nakon rata 1945.

13. IVAN BLAŽEKVIĆ, r. 1925., - hrv. vojnik

14. IVAN BLAŽEKVIĆ, r. 1912, - hrv. vojnik

15. JOSIP BLAŽEKVIĆ, r. 1926., - hrv. vojnik, Trnovka

16. MATO BLAŽEKVIĆ, r. 1924, - hrv. vojnik

Popis žrtava

17. JOSIP MALJAK, r. 1910., - hrv. vojnik

18. ĐURO MARCIJUŠ, r. 1903., - hrv. vojnik

19. IVAN MARCIJUŠ, r. 1914., - hrv. vojnik, brat Đure

III. UBIJEN NESRETNIM SLUČAJEM

20. IVAN IVANOVIĆ, r. 1922., - hrv. vojnik, kraj 1944.

U ratnom i poratnom razdoblju od 75 prešućivanih hrvatskih žrtava 4 su bile žene, a ostalo su muškarci. Najstarija žrtva rođena je 1887. godine u Srednjim Mostima, a ubijena 10 travnja u Donjim

Mostima u masakru srpske vojske. Kao hrvatski vojnici stradali su osamnaestogodišnjaci, Josip Blažeković u borbi s partizanima, a Josip Sitar iz Srednjih Mosti, rođen 1927. godine ubijen je na križnom putu, dok je Franjo Rupiće, kao civil star 17 godina ubijen od srpske vojske 10 travnja 1941. godine u Kapeli.

Ubijeni župnik Viktor Mueller žrtva partizanskog progona katoličke crkve i hrvatskog naroda

Među stradalim civilima likvidiranim od strane partizana spominje se i župnik župe Svetog Benedikta u Donjim Mos-

Crkva u Donjim Mostima

tima, vlč. Viktor Mueller, a osim župnika iz sela partizani su odveli još 8 mještana, iz Gornjih Mosti odveli su 8 žitelja, a partizansko-komunistička vojska iz Srednjih Mosti odvela je Mariju i Tomu Rupića, Josipa Gašparića i Franju Jakupca.

O župniku Viktoru Muelleru više podatka našli smo u Spomenici žrtvama ljubavi, u kojoj se govori o nesretnom župniku slijedeće: - Župnik Viktor Mueller rodio se 13. travnja 1906. u Novoj Gradiški, nakon školovanja u rodnom mjestu i Zagrebu, bio je zaređen za svećenika 29. lipnja 1931. s još petori-

com kolega od nadbiskupa mons. dr. Antuna Bauera. Službuje kao kapelan u Velikom Bukovcu do 26. lipnja 1933. u Svetom Jurju u Trnju do 16. listopada 1935. i u Virju do rujna 1936. god. Tada postaje župnikom u Donjim Mostima. Tu je pastoralno lijepo radio do svoje smrti. U Matici preminulih svećenika stoji: "Imademo samo zapisano da je ubijen u Novoj Gradiški. Pobljiže do danas (rujna 1945.) ne znademo ništa."

Kako ova informacija nije nipošto određena, pokušali smo naći neki trag iz onog vremena. U Spomenici župe Donji Mosti zapisano je na latinskom jeziku:

"6. ožujka 1945. bio je žalostan dan za ovu župu, jer je toga dana upravitelj župe vlč. g. Viktor Mueller bio odveden od partizana. Tako je ova župa ostala bez upravitelja, a župljani bez svoga duhovnog pastira. Zajedno sa svećenikom upraviteljem bilo je odvedeno još dvadeset i dvoje ljudi iz Mostiju. Župnik je bio optužen kao organizator i utemeljitelj ustaške milicije, što se razumije da je laž i kleveta. Osuđen je na smrt u Čazmi (kako su pričali oni ljudi koji su bili uhićeni zajedno s njime, a kasnije su se uspjeli vratiti kući) po partizanskom sudu i ubijen, ali mjesto i dan nisu poznati. Jedni kažu da je ubijen u Kozarevcu (župa Nevinac) ili Hercegovcu kod Garešnice. Vlč. gosp. Viktor Mueller, prije smrtne osude, hrabro se držao i otvoreno je rekao tzv. sucima, da on ne želi s njima surađivati, jer u tom pokretu tj. partizanskom NOP - u vidi opasnost marksizma za katoličku vjeru i hrvatski narod. Umro je kao svećenik i vjeran vojnik Kristov za vjeru i naciju!"

Naknadna zabilježba da je župnik Mueller ubijen na ciglani u Pisanici, smatra se točnom, jer to potvrđuju i oni koji su poslije rata mogli doći do pravih i istinitih informacija. Jedan od onih koji su odvedeni zajedno sa župnikom, bio je Stjepan Ružman. On je također ubijen.

Gornje informacije potvrđuje i vlč. Marko Trstenjak u svojim bilješkama, dodajući da su neki govorili kako su župnika Muellera prije umorstva mučili. Kod njega su bili na župi njegovi roditelji. Uzalud su čekali povratak svoga sina svećenika. Ljeti 1945. god. došla je u mjesto crnogorska brigada. Oni su zaposjeli župni dvor u Donjim Mostima, a Muellerove roditelje su stisli u kancelariju. (zapisano u Spomenici žrtvama ljubavi Zagrebačke nadbiskupije – Dr. Stjepan Kožul - 1992. godine)

Dostojanstveno obilježiti mjesta stradanja i utvrditi žrtve

Prema riječima Zdravka Ivkovića, predsjednika Matice Hrvatske Bjelovar i jednog od inicijatora osnivanja Odbora za podizanje Spomen obilježja prešućivanim hrvatskim žrtvama II svjetskog rata i poraća s područja Bjelovarsko-bilogorske županije, u Domovinskom ratu 1991.-1995. na prvim crtama bojišnice u postrojbama HV-a i Hrvatskog ređarstva, odnosno policije sudjelovalo je 38 mladića ili 7,1 % od broja stanovnika. Svoj život položio je na oltar domovine Željko Šteković koji je kratko vrijeme prije Domovinskog rata živio u Mostima, dok je ranjeno 6 bojovnika. U ovom ratu je Providnost u odnosu na prošli očito bila naklonjena ovim selima.

U Drugom svjetskom ratu od sveukupno 75 žrtava, 18 je poginulo, odnosno 24,0 % dok je 56 stanovnika, odnosno 75 % ubijeno uglavnom bez ikakvog suda, a jedna je stradala nesretnim slučajem.

Vijeće Europe donijelo je 25. siječnja Deklaraciju o osudi komunističkih zločina. U Hrvatskoj se od tog datuma ništa značajnije nije dogodilo, a vjeruje se da se uskoro ni neće jer nema političke volje. Doduše nema ni mudrosti ni narodne suglasnosti oko evidentiranja stradalih i utvrđivanja i obilježavanja grobišta. Zbog toga treba čestitati Bjelovarsko-bilogorskoj županiji i Zdravku Ivkoviću, predsjedniku Matice Hrvatske Bjelovar na naporima koje čine kako bi se prešućene hrvatske žrtve dostojno obilježile i popisale. Za svaku je pohvalu Županijska vlast u Bjelovaru

koja je poduprla prijedlog i stala iza programa obilježavanja grobišta i utvrđivanja prešućenih hrvatskih žrtava. Na žalost to je danas (koliko ja znam) jedina Županija koja je u program stavila istraživanje i obilježavanja grobišta i utvrđivanja prešućenih hrvatskih žrtava, jedina na području Republike Hrvatske, a građa koja je skupljena do 2000. godine u sklopu rada Komisije za utvrđivanje ratnih i poratnih žrtava ostala je nedostupna hrvatskoj i ostaloj javnosti.

O potrebi dostojnog obilježavanja žrtava komunističkog nasilja i državnog terora totalitarnih komunističkih sustava govori i Rezolucije Vijeća Europe o osudi komunizma donesena još 25. siječnja ove godine. Upravo zbog toga potrebno je čestitati i Zdravku Ivkoviću, kao nositelju i županijskim vlastima na do sada učinjenom.

Predsjednik Matice Hrvatske Bjelovar Zdravko Ivković održao je govor prigodom otkrivanja spomenika prešućivanim hrvatskim žrtvama naselja Mosti

NDH U VIROVITICI 8. TRAVNJA 1941. BORBA DO SMRTI ZA HRVATSKU DRŽAVU (2)

27. OŽUJKA 1941. PUKOVNIK GARBATOVSKI NAREDIO POKOLJ UGLEDNIH NACIONALISTA

Prema pisanju "Hrvatskog tjednika" "komandant virovitičkog garnizona pukovnik Garbatovski" (1) je naredio da se na dan beogradskog vojnog puča u Virovitici ubiju svi viđeniji nacionalisti. Predstojnik Stjepan Kolesar je to odbio izvršiti. Nakon što je "Privremeni građanski odbor Hrvatskih nacionalista za grad i kotar Viroviticu" preuzeo vlast nije mu zaboravio zahvaliti: "Uži odbor povjereva kotarsko predstojništvo i predstojništvo gradskog redarstva predstojniku Stjepanu Kolesaru, odajući mu time priznanje, što je dopustio da se u Hrvatskom tjedniku piše u duhu hrv. nacionalizma i što nije htio izvršiti nalog pukovnika Garbatovskog, da se na 27. III. 1941. pokolju svi viđeniji hrv. nacionalisti, kako je isti pukovnik želio." (2)

Plan je postojao od prije: "Opće poznato je bilo, da je 'obavještajnu službu' imao preko sebe kapetan Popović, zvan 'Đem-

Piše:

Vlatko LJUBIČIĆ

per', no njegova 'sposobnost' očitovala se na osobit način u bančenju po gostionicama. Pijan onako izlanuo je kojekakvih stvari. Tako na pr. iz njegovih usta se saznalo i koje osobe su proskribirane i koje u času proglašavanja mobilizacije treba ubiti. Tu su na pr. Badovinac, Langer, Balić, Vukasović, Petračić, Štefović, Degoricija, i t.d. Pepa je bio također u vezi sa 'obavještajnom službom'". (3)

HRVATSKI MINISTRI KAO ZAROBLJENICI

U noći beogradskog puča bili su hrvatski ministri Cvetković-Mačekove vlade u Beogradu uhapšeni i dovedeni u Ministarstvo vojske, gdje je od njih zatraženo da uđu u novu vladu. Poslije telefonskog razgovora s dr. Mačekom pristali su privremeno ući kako bi time izbjegli ozbiljnije posljedice, ali dr. Maček nije dao konačni pristanak. Njega će uvjetovati nastavkom iste vanjske politike koju je vodila pret-

hodna vlada tj. priznanjem potpisanog pristupa Trojnom paktu, te priznanjem autonomije Banovine Hrvatske. Njemački veleposlanik u Beogradu von Heeren u svom izvješću od 28. ožujka piše da iz razgovora s Hrvatima vidi da su vrlo zabrinuti zbog ozbiljnosti situacije te žarko žele da se izbjegne konflikt s Njemačkom. "Oni se ovdje osjećaju kao zarobljenici i računaju s tom mogućnošću da će oni vojni krugovi koji stoje iza puča pokušati da hrvatski otpor slome silom." (4)

NIJE TO BILA JUGOSLAVIJA NEGO SRBIJA

Opravnik poslova slovačkog poslanstva također piše da: "Hrvatski ministri više liče na zatvorenike nego na ministre." (5) Nakon toga iznosi jedan svoj dojam koji baca svjetlo na drugi dan nakon beogradskog puča.

"Bili smo na svečanim službama božjim u pravoslavnoj katedrali. Promatrao sam okupljene popove, pravoslavne biskupe, promatrao sam generalitet, ministre i stekao sam dojam da to nije Jugoslavija. Prisutan je bio kralj kojega je srpski patrijarh poljubio u oba obraza i blagoslovio ga. Prisutni su spontano klicali u slavu kralja. Patrijarh je govorio o tradiciji srpskog vojnika i o heroizmu srpskih junaka. Nije to bila Jugoslavija, već je to bila Srbija. Srbija, sa svojim popovskim uređenjem, s romantičnom neobuzdanošću i stotinama srpskih generala, koji su se uživjeli u junačke podvige tursko-srpskih borbi. Ovaj sam dojam iznio i pred njemačkim poslanikom von Heerenom. Rekao mi je da je Jugoslavija u historijskim trenucima stvarno prestala biti Jugoslavijom i povukla se na svoju usku srpsku platformu, namećući svoj mentalitet i odluke cijeloj Jugoslaviji." (6)

Predsjednik francuskog suda Loazon, koji je sudio ustašama zbog atentata na ju-

Karta Banovine Hrvatske

goslavenskog kralja Aleksandra Karađorđevića, pod utjecajem Srba i dobivši od njih psihološki i filozofski pregled njihove povjesti i njihove borbe, smatrao je da je kralj Aleksandar “proširio Srbiju do njenog zaključnog ideala Jugoslavije.” (7)

BANOVINA HRVATSKA

Hrvati su autonomiju dobili nekoliko dana pred Drugi svjetski rat i to pod pritiskom britanske vlade (8) koja je željela oslabiti nezadovoljstvo Hrvata srpskim “zaključnim idealom” zvanim Jugoslavija. Sada su Hrvati trebali zaboraviti više od dvadeset godina nasilja, ugnjetavanja, uništavanja i pljačke, pa voditi rat za interese onih koji im uoči rata “velikodušno” pokloniše autonomiju, a kasnije u ratu kao branitelja priznati četničkog vojvodu Dražu Mihailovića, koji posta i ministar jugoslavenske izbjegličke vladi te zapovjednik jugovojске.

Sporazum Cvetković-Maček bio je potpisan 26. kolovoza 1939. Tako je Jugoslavija trebala biti ojačana za rat koji je praktično počinjao, jer su Njemačka i Sovjetski savez 23. kolovoza 1939. potpisali sporazum o savezništvu, prema kojem će Litvu i zapadnu Poljsku okupirati Njemačka, a Estoniju, Latviju, dio Finske i Besarabiju komunistički Sovjetski savez. Rat je izbio 1. rujna 1939. upadom njemačke vojske u Poljsku.

Banovina Hrvatska je bila “Bez ustavnog temelja, nastala kao rezultat Ukaza kraljevskih namjesnika, ona je *de facto* bila provizorij, koji je mogao biti i ukinut isto tako Ukazom kao što je i nastao (a događaji u kraljevskoj emigrantskoj vladi u Londonu 1942.-1944. potvrđuju, da bi se to poslije rata sigurno i dogodilo). Bila je to administrativna oblast s ograničenom autonomijom, po upravnim nadležnostima nešto poput nagodbene Hrvatske (1868.-1918.), ali po državnopravnom položaju ispod nagodbene Hrvatske.” (9)

Prema izvješću što ga je Foreign Office poslao 30. ožujka 1941., vidi se da su Britanci već tada bili vrlo zabrinuti što no-

Vladko Maček i Dragiša Cvetković

va Simovićeva vlada “oklijeva da prihvati Sporazum” (10) od 26. kolovoza 1939. Britanci su svjesni da to najviše koristi Njemicima koji “rade na tome da podrže razdor između Srba i Hrvata”. (11)

Iza beogradskog puča su stajale britanske obavještajne službe. Dakle, Britanci su pučističkim udarom dr. Mačeka srušili s vlasti. Sad rade na tome da ga opet dovedu u beogradsku pučističku vladu generala Simovića. Njima je važno da se ne provodi Mačekova politika prema Trojnom paktu, ali da Maček ipak bude u jugoslavenskoj vladi.

MAČEKOVA KONAČNA ODLUKA

Dr. Vladko Maček u svojim “Memoarima” piše da je 2. travnja u Zagrebu održana uža konferencija prvaka HSS-a (Maček, Košutić, Krnjević i Šubašić), na kojoj donijeta konačna odluka, da će i dr. Maček ući u vladu. Simoviću je poslana poruka, da će on 3. travnja otputovati iz Zagreba, a 4. travnja ujutro biti u Beogradu. (12)

Maček je povodom ove odluke dao javnu izjavu i “poslao cirkular svim organizacijama Seljačke stranke u Hrvatskoj i naredio da savjetuju ljudima da se pokore naredbama o mobilizaciji i da se potrudu

da zadovolje potrebe rekvizicije vojske”. (13)

Sada je Mačekov savjetnik za vanjsku politiku i pomoćnik ministra vanjskih poslova Jukić mogao izjaviti: “da Hrvatska smatra da je njezina sudbina povezana sa Srbijom, što se podrazumijeva i iz zaključaka donesenih od nadležnih hrvatskih političkih rukovodilaca. Danas ili sutra dolazi u Beograd i dr. Maček. Bio je pronađen zajednički jezik u unutrašnje-političkim državnim pitanjima koji se temelji na tome da će ova vlada ne samo potpisati srpsko-hrvatski sporazum nego će ga i proširiti. U slučaju konflikta, rekao mi je dr. Maček, cijela će se Jugoslavija jedinstveno suprotstaviti napadaču.” (14)

Nije propustio upozoriti: “Ako će doći do stvaranja balkanske fronte, za to neće biti odgovorna Jugoslavija nego Njemačka. U takvom će slučaju Njemačka imati na Balkanu u Jugoslaviji neprijatelja uz Tursku i Englesku.” (15)

MAČEK ODBIJA PROGLASITI NEZAVISOST

Prije nego je otputovao u Beograd Mačeka je 3. travnja poslije podne posjetio Maletke, izaslanik njemačkog ministra vanjskih poslova Ribbentropa, koji mu je donio poruku da je dozrela situacija za odcjepljenje Hrvatske od Srbije i ponudio mu suradnju Njemačke. (16)

Maček je odbio njemačku ponudu da u suradnji s Njemačkom proglasi nezavisnu državu. Da je prihvatio bio bi u puno povoljnijoj situaciji nego dr. Ante Pavelić jer je o priznanju države i o njenim granicama mogao postići sporazum prije nego u Hrvatsku uđu njemačka, talijanska i mađarska vojska.

MAČEK U BEOGRADU SPAŠAVA MIR

Dr. Maček ujutro 4. travnja dolazi u Beograd spašavati mir koji je umro u noći beogradskog puča kad “dva srpska generala ratnog zrakoplovstva uz potporu britanskih specijalaca provode puč.” (17)

U Beogradu je Maček uvidio da je njegov napor spašavanja mira uzaludan

posao jer je sam Simović “pod svaku cijenu želio zagaziti u rat”. Takav dojam je dr. Maček dobio na poslijepodnevoj sjednici “užeg broja ministara” Simovićeve vlade, održanoj 5. travnja poslijepodne. Simovićev govor na sjednici je bio pun “već uobičajnih fraza bez ikakvog političkog sadržaja: 'Obraz', 'Kraljević Marko', 'Kosti pradjedova' i slično.” (18)

MAČEK NE MOŽE NAĆI RJEŠENJE

Više nije vladao situacijom: “U Mačekovoj okolini vlada utučenost. (...) Sam Maček izgleda jutros slomljeni starac. On je samo s mukom mogao govoriti i svoje misli izražavao više gestovima nego riječima. Osnovna tendencija izlaganja bila je: Ne mogu naći rješenje. Maček se još grčevito drži za nejasne nade ali više ni sam ne vjeruje da je rat moguće izbjeći. A na to je bio usmjeren čitav njegov napor, jer po njegovu shvaćanju rat dovodi do raspada države. (...) Kad bi mogao, on bi još danas najradije otišao u Zagreb. No to zavisi od srpskog odobrenja koje je, po mišljenju Mačekove okoline, nevjerovatno. Srbi nisu čak dopustili ni da se Šubašić, koji je vodio pregovore i na čije se izlaganje Maček odlučio na put u Beograd, pozove ovamo iz Zagreba, već su to odbili iz razloga tehničkih teškoća u željezničkom saobraćaju. Zaključak: Mačekova politika i sam Maček doživjeli su slom.” (19)

Virovitica sredinom 20. stoljeća

VIROVITICA, RAT I ČETNICI 5. TRAVNJA 1941.

Maček je poslijepodne prisustvovao sjednici Simovićeve vlade i slušao njegove fraze o Marku Kraljeviću. U Virovitici je, možda istovremeno, osnovan “privremeni odbor”, koji je trebao pripremiti grad za predstojeći rat. Raspravljalo se o nekim konkretnim pitanjima, kao što su obrana od četnika i poduzete konkretne obrambene radnje, kao što je podjela oružja.

“Osnutak privremenog odbora

Budući da je ratna psihoza zahvaćala sve više sve slojeve narodne, osjetila se potreba, da se viđeniji i ugledniji ljudi češće sastaju i dogovore, kako bi se radilo u slučaju rata, te građanstvo bude što manje tangirano ratnim nevoljama. Gradski načelnik Ivan Pavoković sazvaio je radi toga ugledne ljude na konferenciju dne 5. travnja 1941. Na toj konferenciji se raspravilo na vrlo diskretan način pitanje obrane grada od četnika, koje se pitanje smatra vrlo akutnim obzirom na izjavu pukovnika Garbatovskog, (da će u slučaju rata povući četnike iz okolice radi održanja “reda i mira”). Zbog toga bojeći se četnika, naoružana je građanska zaštita i pouzdani pojedinci i odmah uređena njena služba.” (20)

Gradski načelnik Ivan Pavoković bio je ujedno i predsjednik gradske organizacije HSS-a.

PRVI RATNI ZLOČIN U VIROVITIČKOM KRAJU

Opasnost od četnika bila je doista realna što pokazuje događaj koji se zbio nekoliko dana kasnije:

“Jedan četnik spustio se u Vinogorje sv. Križa i bez obzira počeo pucati, na koga god je naišao. Stradao je jedan mladić i djevojčica, a Marko Francetić jedva se spasio zaklonivši se za ugao svoje kuće. Taj četnik krenuo je poslije toga prema Jasenašu.”(21)

(nastavlja se)

Bilješke:

1. Kako su Njemci 1941. ušli u Viroviticu, Virovitički list 9. lipnja 1961., str. 4
2. Virovitica u velikim danima oslobođenja, Hrvatski tjednik, Virovitica, 26. srpnja 1941., str. 1.
3. Virovitica u velikim danima oslobođenja, Hrvatski tjednik, Virovitica, 24. svibnja 1941. str. 1.
4. Ljubo Boban, Maček i politika Hrvatske seljačke stranke 1928/1941, Liber, Zagreb 1974, druga knjiga, str. 392.
5. Isto str. 429.
6. Isto str. 429.-430.
7. Bogdan Krizman, Ante Pavelić i ustaše, Globus, Zagreb, str. 227.
8. Dubravko Jelčić, 100 krvavih godina, Naklada Pavičić, Zagreb 2004., str. 36.
9. Isto str. 188.
10. Ljubo Boban, navedeno djelo, str. 349.
11. Isto
12. Vladko Maček, Memoari, Dom i svijet, Zagreb 2003., str. 220.;
13. Ljubo Boban, navedeno djelo, str. 399.
14. Isto str. 400.
15. Isto str. 399.
16. Vladko Maček, Memoari, str. 220.
17. Michael McAdams, Hrvatska mit i istina, Hrvatska sveučilišna naklada, Zagreb 1993., str. 16.
18. Vladko Maček, Memoari, str. 224.
19. Ljubo Boban, navedeno djelo, str. 404.-405.
20. Virovitica u velikim danima oslobođenja, Hrvatski tjednik, 31. svibnja 1941., str. 1.
21. Virovitica u velikim danima oslobođenja, Hrvatski tjednik, 15. kolovoza 1941., str. 1.

NOVI SPUTAVAJUĆI OKOVI (1.)

Hrvatske političko – ideološke podjele, nastale u ratu g. 1941.- 1945., u novim političkim prilikama, nakon završetka rata u Europi svibnja 1945. godine, po novim i mnogobrojnim žrtvama došle su još više do izražaja i s još težim posljedicama, posebno u zbivanjima u proljeće i ljeto g. 1945. u narodu poznatim pod nazivom Križni put, ili pod utjecajem literature pod nazivom Bleiburška tragedija. Pred nastupajućim jugoslavenskim partizanskim armijama kroz Podravinu, Slavoniju, Posavinu i Liku prema Zagrebu su se povlačile postrojbe oružanih snaga NDH i veliko mnoštvo hrvatskoga pučanstva koje je pred partizanskim i nove komunističke vlasti zastrašujućim zločinima, posebno u jesen 1944. i u početku 1945., napuštalo svoje domove od Dubrovnika do Like i Srijema, u Bosni i Hercegovini i Slavoniji, te odlazilo prema sjeverozapadu Hrvatske, u Zagreb, a odatle početkom svibnja u Sloveniju i Austriju. U Sloveniji su te vojne i civilne izbjeglice, probijajući se često i pod borbom, već od Zidanog Mosta do Maribora, Dravograda i

Piše:

Andelko MIJATOVIĆ

sjeverozapadne slovensko – austrijske granice, zarobljavale partizanske postrojbe, a u Austriji, pred Bleiburgom, 15. svibnja 1945. zapadnim saveznicima predala se glavnina Hrvatskih oružanih snaga, njih više od sto tisuća, s velikim mnoštvom civilnog pučanstva. To je zarobljeničko mnoštvo bilo izručeno postrojbama Jugoslavenske armije, te nakon povratka preko jugoslavenske granice velikim dijelom, kao i oni koji su dan prije zarobljeni u Sloveniji, na najokrutniji način likvidirano diljem Slovenije – u Dravogradu i Mariboru, u Celju, u rudnicima u Laškom, Mariji Reki, Hrastniku, Slovenskoj Bistrici, Slovnogradecu, Špitaliču, Trbovlju, Zagorju ob Savi, Zidanom Mostu, Kočevskom Rogu, u Kranju i drugdje, ili pak prepušteno dugim i ubrzanim marševima smrti kroz Sloveniju i Slavoniju prema Banatu i dalje kroz Srbiju sve do Makedonije i Kosova, ili pak kroz

Sloveniju prema Samoboru i Zagrebu, Karlovcu, Sisku, na Baniju, u Dalmaciju, na otoke i u Istru, u Bosnu i Hercegovinu i Crnu Goru, gdje je bilo prepušteno svakodnevnim likvidacijama. Ista sudbina zadesila je i velik dio onih koji pred napredujućim jugoslavenskim armijama nisu napuštali svoje domove i koji nisu bili pristaše ustaškog pokreta, uglavnom pristaše HSS-a, ali nisu bili ni pristalice novoga, komunističkoga represivnog odnosa prema svakomu tko ideološki nije bio privržen Komunističkoj partiji Jugoslavije. Većina takvih, a i onih za takav režim najbezopasnijih, bili su odvedeni u najbliže novootvorene logore i zatvore, gdje su mnogi od njih bez istrage i suda brzo i okrutno likvidirani. Preživjeli, zajedno sa zarobljenima i preživjelima likvidacija u Austriji i Sloveniji, upućivani su na iscrpljujuće marševe smrti, bez hrane i vode, u pješačkim kolonama praćenim dobro opremljenim i u tu svrhu izabranim jugoslavenskim postrojbama, većinom, koliko se vidi iz pristupačnih dokumenata, iz 12. i 40. divizije III. jugoslavenske

Bleiburg u svibnju 1945.

armije, rijetko i željeznicom, izloženi neprekidnim maltretiranjima, pljačkom osobnih stvari, odjeće i obuće, te svega onoga što je pobjedniku moglo poslužiti. Premlaćivani, likvidirani u pokretu i stankama, upućivani u istočne i jugoistočne krajeve jugoslavenske države kroz područja nenaseljena hrvatskim pučanstvom, gdje su obično, uz blagonaklonost stražara, bili premlaćivani, ubijani ili trovani od toga pučanstva.

Svi ti sudionici Križnoga puta, u usputnim tranzitnim i sabirnim logorima, bili su provjeravani i, vezano uz sudjelovanje u ratu s obzirom na zvanje i položaj, na političku ili vojničku pripadnost, prema njima se odnosilo, izdvajalo ih se, strijeljalo ili likvidiralo najokrutnijim sredstvima, pojedinačno ili na zajedničkim stratištima, u masovnim grobištima – jamama, rovovima ili pak u grobištima koje su iskopale same žrtve. Život sudionika Križnoga puta ovisio je u njihovoj sposobnosti u prikrivanju presvlačenjem ili zatajenjem potpunoga identiteta, te o njihovoj tjelesnoj i duševnoj izdržljivosti.

MASOVNA STRATIŠTA

Kao masovna stratišta sudionika Križnoga puta u Hrvatskoj se navode: Maceljska šuma, okolina Zaprešića, Samobor, Žumberačko gorje, Zagreb, Karlovac, Sisak, Petrinja, Topusko, Jasenovac, Bjelovar, Daruvar, Požega, Stara Gradiška, mnoga mjesta u Podravini, Gornji Podgradci u Potkozarju, Sarajevo, Mostar i skoro svako značajnije mjesto po istočnoj Hrvatskoj, Vojvodini, Srbiji, u Bosni i Hercegovini, itd. Iako su uspjeli preživjeti sve patnje Križnoga puta, mnogi su tek kad su došli u svoja matična odredišta, na osnovi mišljenja mjesnih odbora i organa Ozne, bili najokrutnije likvidirani. U Hercegovini su masovno strijeljali bacajući žrtve u Neretvu i drugdje u okolne jame. Tamo su ljude hapsili i vlakovima ih odvodili prema Trebinju i dalje prema Crnoj Gori, usput ih na pojedinim željezničkim postajama izvodili iz vlakova, odvodili ih jamama, strijeljali ih i bacali ih unutra. Mnoge strijeljane žrtve bacane su i u rijeke. Dobar dio komunističke Jugoslavije u ljeto 1945. g. bio je veliko stratište. Stradanje Hrvata u ratu i nakon njega na svim stranama pokazao je i popis

Maceljska šuma - jedno od masovnih stratišta sudionika Križnog puta

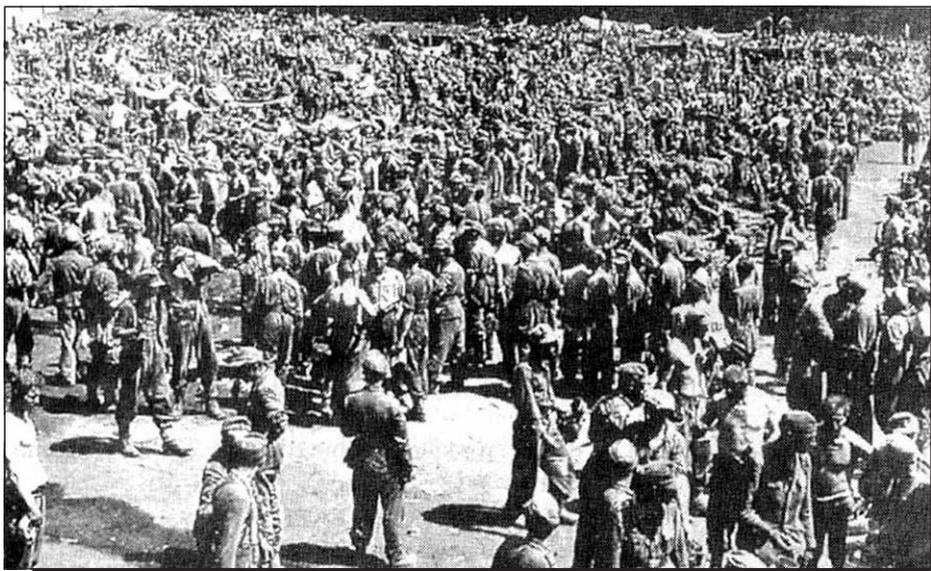
iz 1948. g. po kojemu je u hrvatskoj na 1000 muškaraca u dobi od 30 do 40 godina dolazilo 1320 žena iste dobi.

O svemu tomu malo se znalo i nastojalo se uništiti svjedoke. O tim se zbivanjima nije smjelo javno govoriti, čak ni suosjećati sa žrtvama, niti manifestirati žalost za svojim. Saznanje o zločinu nad hrvatskim narodom u proljeće i ljeto 1945.g. širio se istovremeno dok se zločin događao. Širili su ga pobjegli s mjesta zločina i oni koji su imali priliku ponešto od svega toga gledati, slušati o tomu, odnosno ponešto saznati. Iako je sve to bilo tajeno, krili su se grobovi, uspomenu na taj grozni zločin iz 1945. g. hrvatski je narod čuvao i velikim ga dijelom sačuvao od zaborava i nestanka u svojoj svijesti i podsvijesti, u svojoj predaji. Potvrđuje to više stotina masovnih stratišta i grobišta otkrivenih u zadnjih petnaestak godina hrvatske slobode i demokracije. Sva ta stradanja potvrđuje mnoštvo suvremenih dokumenata i suvremenih te kasnije nastalih svjedočanstava. U ovoj prigodi poslužiti ćemo se dokumentima partizanske, jugoslavenske i komunističke provinijencije. Tako se npr. u dnevniku 3. bataljona 6. brigade 17. divizije III. jugoslavenske armije, koji je 22. svibnja stigao u Maribor, za 23. svibnja navodi «po naređenju štaba naše brigade, bataljon je imao zadatak likvidiranja narodnih izdajnika», za 24. svibnja se navodi:» Kao i prošlog dana bataljon je

imao isti zadatak», za 25. svibnja navodi se :»Kao i prošlog dana bataljon je imao isti zadatak... pred večer bataljon se po svršetku zadatka razmešta u gradu počevši pravi kasarnski život.» U dnevniku 15. majevičke brigade koja je iz Slovengradeca 18. svibnja upućena u Maribor, gdje je stigla 19. svibnja i tu u dogovoru s Oznom štaba III. armije preuzela logorsku službu nad ratnim zarobljenicima, neki zapovjednik te brigade s kodnim imenom Miki, radiogramom 20. svibnja javlja nadređenom zapovjedništvu :» Zadatak naše brigade je likvidacija četnika i ustaša kojih ima dvesto hiljada. Juče nam je poginuo nestrećnim slučajem komandant drugog bataljona na strelištu poručnik drug Moma Duvnjak. Danas smo nastavili sa streljanjem.» Isti Miki 21. svibnja javlja :» U toku celog dana radili smo što i juče (likvidacija) .»

ZATVORI I LOGORI

Odmah po ulasku postrojbi II. jugoslavenske armije u Zagreb, 8. svibnja, a tako i u drugim mjestima, pozvani su svi pripadnici oružanih snaga NDH da se kao vojni obveznici jave u najavljeni odredišta radi davanja podataka, ali su odmah zadržani u nekom od tada nekoliko organiziranih zagrebačkih logora. Neki su bili odmah likvidirani, a ostali, nakon provjera, upućeni na marševu smrti diljem Jugoslavije, gdje su većinom smrtno stradali. Također su i mnogi drugi građani bili

Maksimirski logor

uhijećeni i odvedeni u logore i u sličan nepovrat. Tada su iz bolnica pokupljeni ratni ranjenici i drugi sumnjivi bolesnici, te najokrutnije likvidirani u bližoj i daljnjoj okolici Zagreba – po obroncima Zagrebačke gore, u Maksimiru, Rakovu potoku i na Žumberku. Sve te strahote bile su velike i po brojnosti žrtava i po okrutnosti kojom su ubijane.

Na sastanku Mjesnog komiteta za grad Zagreb, 12. svibnja 1945., dakle četvrti dan nakon što su partizani ušli u grad, konstatira se da se u logoru na Kanalu, danas područje zagrebačkoga autobusnog kolodvora, nalazi «pohapšenih domobrana i drugih krivaca» 10 000, na aerodromu, tj. na Borongaju oko 7000 Nijemaca, te da u logor u Vrapču stiže 2000 zarobljenih ustaša. Glavni štab Jugoslavenske armije za Hrvatsku 15. svibnja 1945., znači prije nego se dogodio Bleiburg, i prije no što je stigla glavina zarobljenika iz Slovenije, javlja Generalštabu Jugoslavenske armije da se u Hrvatskoj u logorima nalazi 77 047 zarobljenika. Dva dana kasnije, 17. svibnja, na sjednici Mjesnog komiteta grada Zagreba konstatira se kako se Zagrebom šire glasine da je Ozna u Zagrebu pobila 7000 ljudi, te da logore treba osnovati što dalje od Zagreba. Zmeđu mnogih svjedočanstava o tim zbivanjima posebno je potresno ono što su ga 20. srpnja 1945. ratnom sekretaru CK KPH i ministru trgovine i industrije u tadašnjoj jugoslavenskoj vladi, Andriji Hebrangu, iz Suhopolja kraj Virovitice uputila šestorica pripadnika NOV-a i

NOP-a: Lucović, Reder, Vinter, Stipić, Škvorc i Lisinski, u komu, između ostaloga navode, da su mjesec dana prije pripadnici 4. bataljona V. proleterske crnogorske brigade u šumi kraj Suhopolja isprebijali, poklali i potukli nekoliko stotina zarobljenih Hrvata, a «prije nego što su pošli na klanje zarobljenika brusili su noževe po kućama i kupili štrikove», da su viđeni mrtvi, da su im vadena srca i pojedini organi, itd. O tomu da se u Suhopolju raspravljalo na sastanku AFŽ-a i masovnom sastanku 1. srpnja 1945., te da je utvrđeno da je između Sladojevaca i Pitomače ubijeno 1416 zarobljenika, da je iz kotara Virovitica protjerano 1700 hrvatskih obitelji i da se na njihova imanja naseljavaju Srbi iz kotara Daruvar itd, što sve vrlo zorno svjedoči o prilikama u kojima je živio hrvatski narod. Zanimljivo je i da je dan kasnije, 21. srpnja, i nadbiskup Stepinac uputio predstavku predsjedniku Vlade Narodne Republike Hrvatske u kojoj govori o progonjenima, o nemilosrdnom i bezobzirnom uništenju svećenika, časnih sestara, sjemeništara, pojedina i «tisuća hrvatskih časnika i stotina tisuća hrvatskih vojnika».

U dosta kontroverznom izvještaju Ozna načelnika Ilije Pavlovića opunomoćeniku Ozne za Jugoslaviju pukovniku Georgijeviću, zaprimljenom 20. veljače 1946., navodi se da je 8. lipnja 1945. «izvršilo se... glavno kretanje kolona ratnih zarobljenika koji su zarobljeni u Sloveniji i na granicama Austrije», te da je «od zarobljenih domobrana i ustaša, posle iz-

vršenog čišćenja», tj. likvidacija, prevedeno u radne bataljone Jugoslavenske armije 55000 domobrana, predan dopunskim jedinicama II. armije 43 901 zarobljenik, da se u Jugoslaviji nalazi 175 922 zarobljenika, od toga u dvanaest logora u Hrvatskoj nalazi se 50 175 zarobljenih «Nemaca», u jedanaest logora u Vojvodini nalazi se 56 846 zarobljenika, od čega 424 četnika u Belju, a ostalo su sve «Nemci», «ustaše» i «Italijani», da je Ukazom od 5. kolovoza 1945. amnestirano 41 320 zarobljenika, navodi se da u Borskom rudniku radi «većina Folksdojčera i ustaša», itd. U izvještaju 3. listopada 1947. daje se pregled 78 postojećih zarobljeničkih logora u Jugoslaviji, a 1. travnja 1948., gotovo tri godine nakon što je završio rat, daje se pregled 90 zarobljeničkih logora u Jugoslaviji. Masovne likvidacije pučanstva pratila je pljačka svega, od osobnih stvari i imovine, do trgovina i poduzeća od kojih su mnoga demontirana i prevezena u Srbiju ili na srpska područja.

NARODNA REPUBLIKA HRVATSKA

Svi navedeni podaci upućuju u kakvim je prilikama u početku komunističke Jugoslavije živio hrvatski, ali velikim dijelom i drugi narodi. Federalna Država Hrvatska, stvorena 8. i 9. svibnja 1944. u Topuskom na zasjedanju ZAVNOHA (Zemaljskog antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Hrvatske), koje je 25. srpnja 1945. kao vrhovno političko predstavničko tijelo preimenovano u Narodni sabor Hrvatske s predsjednikom, poznatim hrvatskim pjesnikom Vladimirom Nazorom, kao ravnopravna članica deklarativno je ušla u novu jugoslavensku državnu zajednicu ravnopravnih naroda. U skladu sa saveznim jugoslavenskim ustavom, usvojenim u Ustavotvornoj skupštini u Beogradu 31. siječnja 1946., Hrvatska je kao jedna od šest republika Federativne Narodne Republike Jugoslavije (FNJR) 26. veljače 1946. prozvana Narodnom Republikom Hrvatskom s Narodnom vladom i s predsjednikom Vladimirom Bakarićem, a njezino vrhovno političko tijelo prozvano je Saborom Narodne Republike Hrvatske. U prigodi dolaska Narodne vlade u Zagreb, na Sav-

Tito i Bakarić

skom mostu i na Jelačićevom trgu priređen je velik skup na komu su govorili Nazor i Bakarić.

Ustav Narodne Republike Hrvatske, izglasan 18. siječnja 1947., bio je istovjetan s ostalim jugoslavenskim ustavima, što je bilo ustavno ustrojavanje Jugoslavije. Iako je FNRJ proglašena saveznom federativnom republikom, njezine su članice republike, pa i Narodna Republika Hrvatska, imale samo formalnu samostalnost i sve je bilo deklarativno, jer se sva vlast nalazila u partijskom državnom vrhu – u Centralnom komitetu KPJ i državnom vrhu u Beogradu. Zapravo i nova Jugoslavija, po uzoru na sovjetski model vlasti, bila je centralizirana komunistička država, s velikosrpskom prevlašću u svim dijelovima njezina života, osobito do 1948. godine.

Premda su prvi oružani ustanak u Hrvatskoj digli Hrvati iz Siska i okolice 22. lipnja 1941., osnovavši Sisački partizanski pokret, Hrvatima je koncem srpnja 1945. kao dan početka oružanog ustanka nametnut 27. srpnja, kada su Srbi četnici i komunisti napali institucije vlasti NDH u Srbu, Drvaru, Grahovu, Zrmanji i u Lapcu, najokrutnije likvidirajući i većinu nedužnoga hrvatskoga i muslimanskoga pučanstva u navedenim mjestima i okolicama. Prilike u kojima se našao hrvatski narod 1945.g. vrlo je ilustrativno opisao poznati publicist i tadašnji povratnik iz SAD-a Bogdan Radica. Radeći kratko u Ministarstvu informacija u Beogradu, uo-

čio je da se svi odnosi u komunističkoj Jugoslaviji uspostavljaju po uzoru na SSSR, pa kao što Rusija obnaša glavnu ulogu u sovjetskom savezu, tako i Srbija u Jugoslaviji dobiva «vodeći položaj», da komunističku promidžbu vode Crnogorci, Srbi i Srbi prečani, koji neprestano napadaju Hrvate optužujući ih zbog ustaških zločina koje stalno umnažaju, a sve Hrvate proglašava se ustašama. Čak su i Titu prigovarali što je tobože katolik. U Zagrebu i Hrvatskoj posebno se osjećao strah od Ozne u kojoj su glavnu riječ vodili Srbi. Čak se pod utjecajem Ozne i u Narodnoj vladi raspravljalo koga treba likvidirati. Strah od likvidacija bio je opći, a čak su u strahu živjeli i politički i kulturni uglednici: Miroslav Krleža, Andrija Štampar i Mate Ujević. Bakarić mu je, po Radićinom mišljenju «prestrašen i spreman na svaku koncesiju», pak priznao da je nemoćan u obuzdavanju tih progona Hrvata.

Još u ratu se nastojalo u partizanski pokret privući što više sljedbenika HSS-a, no nastojalo im se onemogućiti vođenje samostalne politike, pa i zatvaranjem i izolacijom istaknutih stranačkih prvaka, Božidara Magovca i Augusta Košutića, a HSS se nastojalo što više podložiti partijskom programu, osobito u vrijeme izbora za ustavotvornu skupštinu 11. studenog 1945., kad je prokomunistički Izvršni odbor HSS-a s predsjednikom Franjom Gažijem nastupio kao suosnivač, član i podržatelj Jedinствene narodnooslobodilačke fronte Hrvatske, glasujući za jedinu listu s komunističkim zastupničkim kandidatima Narodne fronte. Pokušaj nekolicine uglednih, predratnih haesesovaca – Jančikovića, Smoljana, Žunjevića, Magovca, Andersa, Šuteja, Čajkovca i drugih, okupljenih oko udovice Stjepana Radića, Marije, i u vezi s Mačekom u emigraciji, te Košutićem u zatvoru, da se organiziraju i samostalno izađu na izbore, završio je neuspješno i progonom sudionika u programu obnove Hrvatske seljačke stranke izvan kontrole Komunističke partije.

U čitavoj Jugoslaviji, pa i Hrvatskoj, partijski funkcionari istodobno su bili i državni i gospodarski uglednici, od vrha države do općine – sve se rješavalo u partijskim komitetima. Partija je bila pok-

retač i kontrolor ukupnoga života, od politike do gospodarstva, pa i svakodnevnog ponašanja, odijevanja, osobnoga uređivanja, itd. Svi koji se nisu pridržavali partijskoga morala bili su i na javnim mjestima maltretirani na razne načine, npr. prosišavanjem i potpunim šišanjem muškaraca i žena, rezanjem odjeće koja nije bila po partijskom ukusu i slično. Po svim javnim okupljalištima bili su za to zaduženi posebni pojedinci i skupine.

Poseban ideološki rat vođen je na raznim i svakodnevnim mitinzima po gradovima i selima, po školama, tvornicama i drugim okupljalištima pučanstva, te pisanim parolama odanosti Titu, Staljinu, Lenjinu, Partiji, komunizmu, socijalizmu, sovjetskim drugarskim institucijama, raznim jugoslavenskim institucijama, bratstvu i jedinstvu i sl., u svim javnim prostorijama od škola do tvornica, te po ulicama i pročeljima zgrada. Ukratko, nije bilo osobe koja nije zdušno sudjelovala u političkom životu, a da nije bila pod partijskim i političkim pritiskom u svakom pogledu, a pod partijskom i policijskom kontrolom bili su svi. Sve to bilo je presudno po politički, gospodarski i svaki drugi život u državi, s mnogim promašajima s kobnim posljedicama.

(nastavlja se)

Vladimir Nazor

NAKON BLEIBURGA OSUDA NA OSAMNAEST GODINA ZATVORA

Vijeće Europe u Strassbourgu 25. siječnja 2006. godine u četrnaest točaka je donijelo Rezoluciju br. 1481., kojom su osuđeni totalitarni komunistički režimi i počinjeni zločini u ime ove ideologije. Iz Rezolucije navodim neke važnije dijelove: «Totalitarni komunistički režimi koji su vladali u Srednjoj i Istočnoj Europi u prošlom stoljeću, a koji su još na vlasti u nekoliko zemalja svijeta, bili su, bez iznimke, označeni masivnim povredama ljudskih prava. Zločini su opravdavani u ime teorije klasne borbe i principa diktature proletarijata. Interpretacija oba principa ozakonila je 'eliminaciju' ljudi koji su smatrani opasnim za izgradnju novog društva i, kao takvih, neprijateljima totalitarnog komunističkog režima. Počinitelji tih zločina nisu izvedeni pred sud međunarodne zajednice, kao što je bio slučaj sa stravičnim zločinima koje je počinio Nationalsocijalizam (nacizam).»

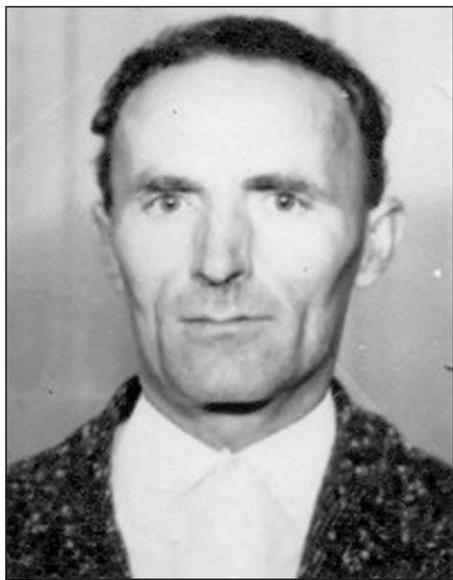
Pozdravljajući donesenu Rezoluciju Skupštine europskoga parlamenta, ujedno nam se nameće upit: «Zašto je takovu osudu i istini pogledati u oči bilo potrebno čekati punih šezdeset godina, dok su ideologije nacizma i fašizma sa zločincima koji su ih počinili osuđeni na nürnberškom procesu, koji je trajao punih godina dana odmah nakon Drugoga svjetskoga rata 1945. godine? Komunističkim diktatorima ne samo da nije suđeno, već dugo vremena zaslijepljeni svijet iz sebičnih interesâ, očuvanja protuteže kapitalizma i komunizma, s vojnim savezima nije prepoznao, pogotovo ne osuđivao gulage, zatvorske kazamate i druga komunistička mučilišta. Ta stratišta naime bilježe veći broj počinjenih zločina od nacizma i fašizma zajedno.

Pisana se europska povijest ne može diti s mnogo primjera u kojima je Europa s narodima i državama bila složna. Vladala su kao i danas suparništva, uski interesi i težnje u nametanju jezika, kulture i običaja velikih i jakih naroda malima i slabima. Osvajačko-kolonizatorske pljačkaške pohode na druge zemlje i narode, moćne države i dandanas ne smatraju zločinom

Pišu:

Mate Tadić & Želimir Crnogorac

nego da su tako druge civilizirali. To se i u današnjemu vremenu provodi, ali na prikriiven način. Stoga jesu li Englezi koji su pojam osvajanja tuđega, a kasnije i Amerikanci civilizirani a ujedno nekulturni?! Na to si pitanje sâmi odgovorimo iz ponuđenih činjenica i zdravoga razuma.

Jozo Bagarić 1955. godine

U mjestu Bukovici pokraj Tomislavgrada zabilježismo svjedočanstvo čovjeka, koji je u potpunosti iskusio gorčinu komunističkoga totalitarizma i težinu njihovih zatvorskih neljudskih mučionica. Ovaj primjer s tisućama drugih, neka nam bude trajna opomena opasnosti komunističkoga totalitarističkoga jednoulja te da cijenimo i čuvamo krvavo stečenu slobodu i Domovinu.

U BORBAMA S PARTIZANIMA

«Zovem se Jozo 'Joja' Bagarić, rođen u Bukovici 02. prosinca 1922. godine od oca Joze i majke Ruže rođ. Petrović. S devetnaest godina u organizaciji 'Hrvatskoga radiše' otišao sam u Slavonski Brod kod Tomislava Viteza, koji je bio Papin vitez i preko njega sam radio u Stjepančevića hotelu gdje me i rat zatekao. Za

proglašenja Nezavisne Države Hrvatske radio aparati su bili postavljeni na prozorrima, odakle je narod slušao govor ministra domobranstva u NDH Slavka Kvaternika. Iz Slavonskoga Broda, otišao sam doma za Duvno. Nakon što je iz seoničke župe u Drinovce došao fra Julijan Kožul pozvao me za svojega kuhara, gdje sam ostao osam mjeseci jer je moje 1922.-go godište bilo pozivano u vojsku. Nakon prijave nas 220-ero odlazimo u Đakovo i smješteni smo u Domu časnih sestara u glavnoj ulici pokraj katedrale, gdje smo vježbali i spavali. Zapovjednik nam je bio stari emigrant Josip Mišlov, a uvježbavao je nâs i časnike. Nakon dva mjeseca pojavili su se partizani u Slunju, pa su nas tu prebacili u Trinaestu ličku bojnu. Stacionirali smo se na brdu iznad Slunja, gdje su partizani ispisali svakojake protuhrvatske parole. Na desnoj strani Slunja, otvorila se borba. Partizani su izgradili velike zemunice opskrblivši ih hranom i strjeljivom, odakle smo ih istjerali, sve zarobivši. U toj borbi smo pobijedili, dok su partizani pobjegli. Tu je poginuo i naš vojnîk emigrant - Kvaternikov zet.

Odatle smo povučeni u Lipik, gdje ostajemo tri-četiri mjeseca. Tada sam se nalazio u Prvoj satniji, petnaeste pukovnije. Potom smo povučeni u Radamin, dok je moj vod otišao u Zagreb i smješten u Zvonimirovu ulicu. Raspoređeni smo oko Zagreba da ga branimo od partizanskih napadaja. Dok smo bili u Ozlju, napali su nas partizani. Iz borbe su pobjegli, dok je naš samo jedan bio ranjen. Navečer smo prešli preko Save, a oni su otpočeli napadati Sisak. Nas su postavili u Petrinju pridodavši nam jedan roj Nijemaca da postavljaju mine. Bile su povezane s raketama, koje su davale signal s dolaskom neprijatelja.

Nakon toga odlazimo u Glinu i u borbi s partizanima izišli smo kao pobjednici, a naših je osam vojnika poginulo. Njihovih ne znam koliko, jer ni mi nismo mirovali. Poslije završetka ove borbe, rat je već bio pri kraju pa smo se pripremali za povlačenje.»

POVLAČENJE PREMA BLEIBURGU, HVATANJE I SASLUŠAVANJE

«U svakoj borbi najurili bi partizane, ali smo se morali povlačiti kao i druge jedinice prema Zidanomu Mostu. Tu se povlače crnogorski i bosanski četnici. Kada smo prolazili kod Zidanoga Mosta, slovenske su žene po nama udarale kuldijama. Dolaskom do Dravograda i na Bleiburško polje tu se skupilo nebrojeno mnogo naroda, koji naše časnike zovu na pregovore. Dočekali su nas Englezi, razoružali i predali partizanima koji su sve naše časnike odmah poubijali, a od nas vojnikâ polovicu. Tu su stradala moja dva brata Ivan i Jakov. Nas ostale u koloni su odveli sve do Duvna. Partizani su na konjima s automatima šarali po nama, a nâs na stotine pada mrtvih. To je istina, kojoj sam živi svjedok!

Odatle sam s još trojicom iz Busovače pobjegao iz kolone u Sloveniju, koju smo prešli i došli do Zagrebačke gore. Hrana nam je ostala u Sloveniji, a uza se smo imali novaca. Nakon dolaska u Mariju Bistricu, susretne nas jedan agent s upitom: «Kamo vi idete?», na što odgovaramo: «Doma!» Tu se čuje pjesma, a za nama nakon agentove prijave dolazi potjera. Bježimo u šumu i srećom otpočinje padati kiša, dok smo se sakrili čekajući mrak. Bježimo pokraj rijeke Bistrice i uza se imamo nešto oružja, pištolje visove, nismo baš golih ruku. Tako dolazimo do Zagrebačke gore, gdje nam jedna žena daje nešto hrane, a njena kćerka nas prijavljuje partizanima koji nas zarobljuju. Glavni nam je partizan bio dobar, a njegova nas je žena nahranila pa joj dadoh sav novac što sam ga uza se imao. Taj nam partizanski zapovjednik reče: «Kada vas budem vodio, neki iz naroda će govoriti: 'Daj da ih pobijemo.' ali se vi ništa ne bojte. Odveo nas je na Sv. Klaru, gdje je bio veliki partizanski logor. Tu nas se skupilo oko tisuću, a iz kuhinje nam daju dosta hrane, dok nas u logoru navečer zaključavaju. Partizani nas navečer pozivaju na saslušanje govoreći: 'Samo vi govorite istinu, jer mi imamo sve podatke o vama!'»

Na istrazi mi rekoše: 'Ti si bio ustaša!', na što rekoh: 'Ja ne smijem lagati, jer vi imate sve podatke!' Iz logora smo sutra-

Bijeg na zapad, svibanj 1945.

dan trebali otići za Karlovac, ali smo te večeri pobjegli dok su ostale utovarili u kamione i odvezli - vjerojatno u Jazovku. Željezničkom prugom za jednu smo noć stigli u Novsku. Došli smo u srpsko selo, ali se vratili stigavši u Razdanik, gdje se nalazila moja žena Marija rođ. Medvedović s kojom sam se vjenčao 1945. godine. Sljedeće 1946. rodio nam se sin Ante, a Dinko tek 1962. zbog mojega boravka po zatvorima. Skrivao sam se dok su partizani svakodnevno hodali po selu i kúpili ljude. Jednom zgodom došli su do naše kuće, a ja sam kroz selo uspio pobjeći. Morao sam bježati iz Novske u čemu mi je pomogao ženin brat Luka, koji je imao propusnicu od vlâsti. On ju je iskuhao da se izbriše tinta sa slovima, a ostane štambilj. Na tako izbrisanoj propusnici napisao je moje ime i prezime i tako sam došao do Bugojna da me nitko ništa nije pitao.»

ZATVORSKO ISPITIVANJE U DUVNU

«Odatle se prebacim doma u Duvno, gdje se nalazio komunista Ante Kuvačić što su ga iz trapa – zemunice pustili Ivan i Jago Klarić. Tada k nama dolazi Vujčić što su ga u Duvnu ubili onakvi kao i on. Dolaze Tašelović i on te sjedaju na zid pokraj moje kuće. Nakon izlaska iz kuće uz igru s djecom, dolaze k meni pitajući: 'Gdje si Sokole? Idemo u Marka na piće!', da me napiju i ispitaju. Ja malo popijem i nakon što smo sjedili pola sata vidim na Tašeloviću ruski automat i pištolj. Predlaže mi da malo otidemo na šetnju. Prije toga komandir milicije Momčilo me je upozorio: 'Čuvaj se ubit će te noću, jer nemaju nikakvih dokaza protiv tebe. Sve su pretresli i ništa nisu pronašli. Nitko te ne tereti osim Kuvačića, Jagu je zatvorio, a nastoji i tebe.' Nakon što s njim odlazim u gostionicu, naručuje litru vina da me napije, dok ja razmišljam: 'Ako počne hvata-

ti za pištolj kako ću mu ga oteti, jer sam jači od njega i sve mu u glavu sprášiti!' Velim mu: 'Piti ne mogu!' Nakon izlaska iz gostionice, stigismo do Kraljevića mosta. On mi veli: 'Idi ispred mene, a ja ću iza tebe!' Tako smo došli do Čerdića, gdje se nalazila milicija sa zapovjednikom Momčilom. Tu je bio Ilija Galonja, koji je djelovao na terenu.

Momčilo mi reče: 'Moram te sprovesti u Duvno' i za taj zadatak zapovijedi jednom milicajcu. U jednoj zatvorskoj ćeliji, zatekao sam nekoliko 'kamišara' gdje su i mene zatvorili postavivši stražu. Navečer su me odveli u fra Mijin samostanski podrum, odakle su odvodili ubijati. Došla me posjetiti moja mama što su dopustili, a nakon dva dana ponovno sam vraćen u zatvor. Tu dolazi Galonja uzimajući mi osobni opis i šaljući me u Travnik. Na putu me prate dva milicionera s rukama vezanima na leđima. U ćeliji mi dolaze četvorica udbaša pitajući: 'Odakle si?', 'Iz Duvna!' 'Što si bio?' 'Vi kažete ustaša!' Sve su ustaše u travničkom zatvoru stavili u jednu sobu, a četnike u drugu. Pajo i Jovo bili su ključari. Jovo nam je nekom zgodom govorio da je čovjek postao od majmuna, na što mu rekoh: 'Ti jesi, ali bez mene!' U zatvoru je bilo složenih fratarskih habita s kojima su se koristili u ispitivanju naroda. Niko Mihaljević je bio načelnik za izvršavanje kazne, dok su je Pajo i Jovo izvršavali noževima.»

OSUDA NA 18 GODINA STROGE ZATVORSKE KAZNE

«U Travniku me osudio sudac pravoslavac Ilija Slavnić, branio Blašković, a saslušavala Zorka Sučić. Svaki puta me do nje dovodio milicioner, koga bi odmah slala vani a meni davala jabuku. Na suđenju protiv mene nije bilo nijednoga svjedoka, osim Kuvačića iz Livna, dok je za mene svjedočio Kedža od Ljubuškoga. Saslušanje bi trajalo oko sat vremena, a na koncu bi mi rekla: 'Robijaj, kad si lud!' Ne znam što je s tim namjeravala reći. Nakon toga ponovno dolazi milicajac, veže mi ruke i vodi u ćeliju.»

U presudi stoji napisano: 'Pravosnažnom presudom Okružnoga suda u Travniku K br. 241/46 osuđen je Bagarić Josip na kaznu strogog zatvora u trajanju od 18 (osamnaest) godina.' Kasnijom 'Od-

KPD Zenica

lukom Prezidiuma Narodne skupštine NR BiH broj: 392/52 kazna mu je smanjena na 15 (petnaest) godina strogog zatvora.

»Nakon suđenja, treći dan sam otišao u Zenicu, gdje sam zatekao 7.000 zatvorenika muškaraca: generala Kuzmića, Đuru Vasilja, Pilu Ančića i drugi, a u petom Odjelu 1.500 žena. Odmah su me stavili u 'staklaru', koja je izrađena u cik-cak gradnji. Kibla je u uglu, dok svi ležimo jedan nasuprot drugoga na daskama bez prostirki i pokrivača. U staklari sam ostao četiri mjeseca, a nakon toga sam prebačen u glavnu kuću gdje je smješteno oko 400 ljudi u jednoj sobi. Tu je smrt bila lijepa, a život težak! Kada bi se noću ugasio svjetlo, tisuće buva, stjenica i velikih ušiju grizu sve dok nije došla američka prašina. Kod mene se tada nalazio 'Molitvenik fra Anđela Nuića', a kada su nam došli u kontrolu vele: 'Sve knjige na polje!' pa smo sve morali baciti. Za jelo su nam kuhali konjsku gemizu, koja je bila puna miševa. Kada na miša naiđeš, izbaciš ga i nastaviš jesti. Moraš, gladan čovjek, a još sam radio u stolariji. Dobivao sam 20 kg kukuruznoga kruha. Za Božić smo, narav-

no morali raditi. Sa nama se u zatvoru nalazio i Mostarsko-duvanjski biskup dr. Petar Čule, koji bi razgovarao kada bi došli američki novinari govoreći što je njima odgovaralo, a mi mu psujući govorimo: 'Pošalji ih nama da im kažemo pravo stanje!'

KPD Foča

IZ ZENIČKOGA ZATVORA U SARAJEVO I FOČU

«Godine 1949. iz Zenice sam prebačen u sarajevski Centralni zatvor, a potom u Foču. U Zenici je upravitelj bio Mićo Grubor, razbojnik broj jedan! Kada bi netko od zatvorenika umro, iskopali bi mu jamu i u nju ga ubacili poput životinje. Za boravka u Foči, pojavio se trbušni tifus od koga je umrlo mnogo ljudi. Poslije Foče, prebacili su me u Sarajevo na Grbavicu. Odatle smo išli raditi oko čišćenja i brušenja parketa u Sekretarijat unutrašnjih poslova. Tada su zaposlenici bili Ratko Bajić, Uglješa Danilović, Safet Filipović, Boško Bakota i njegova supruga. Jednom zgodom supruga Ratka Bajića mi reče: 'Dokle god budeš tako dobro radio, nećeš otići kući!' Ne znam što je s tim mislila. Kod generala Bjelića sam izbrusio parket u cijeloj vili, a njegova se supruga, koja je bila doktor specijalista, prema meni odnosila jako dobro dajući mi hrane, pića i cigareta koliko sam htio. Na koncu mi dade i 4.000 dinara, kao plaću za rad.

Pred kraj izdržavanja kazne, ponovno sam vraćen u Foču. Zatvorski upravitelj Oljača, pušta me deset dana prije da idem doma, ali se tomu suprotstavio 'vaspitač' Bodiropa riječima: 'Ne može ići prije!' Kasnije su me tri dana htjeli pustiti prije, na što ja nisam pristao. Pred sâm izlazak na razgovor me pozvao odgojitelj Miladin Obućina, koji je za osuđenike bio najbolji čovjek. Kaže mi: 'Bagariću, za petnaest

godina i medvjed bi pobjesnio!', na što mu rekoh: 'Ima socijalističke pravde!' Reče mi: 'Ne traži socijalističku pravdu, jer ćeš ponovno doći ovamo, nego se poleguti, radi i jezik u kúću!」

NEUSPJEH UCJENE DOUŠNIŠTVOM - U ZATVORU DO POSLJEDNJEGA DANA

«Jednom je u našu ćeliju došao Čerkez Maglajlić, kod kojega se moglo doći i pitati o raznim stvarima. Prijaviš se, dođeš i raportiraš: 'Ja Jozo Bagarić, matični broj taj i taj pitam...' Nudio mi je da budem doušnik s upozorenjem: 'Ne smiješ nikomu reći!', na što mu velim: 'Neću prije nego se vratim u ćeliju!' Veli mi: 'Nećeš kući ni dana prije isteka kazne!', a ja njemu: 'Kad napravim molbu, nemojte je odobriti!' Nisam je nikada niti napravio.

Nekom zgodom u Foči, dok je upravitelj bio Mitar udbaša su masnom bojom napisali veliku parolu: 'Živio Ante Pavelić!' pa nás Mitar i Vujučić ispituju: 'Tko je to napisao!' Rekoh im: 'Ljestve je donio Vujičić, a njegovi agenti pisali, da bi nas mogli maltretirati!' Na to mi reče: 'Kući nećeš izići!' Nakon toga po kazni u samicu sam proboravio osam mjeseci.»

U odluci o usamljenju Sekretarijata unutrašnjih poslova od 21. ožujka 1954. godine stoji: 'Da se izvrši usamljenje osuđenika Bagarić Josipa u trajanju od osam mjeseci. Za vrijeme usamljenja osuđenik će biti odvojen od drugih osuđenika pri šetnji i nastavi, a najmanje jedanput nedjeljno imenovanog će obilaziti upravnik KPD-a ili njegov zamjenik, ljekar i vaspitač'

U obrazloženju za usamljenje, navodi se da je: 'U KPD-u nastavio neprijateljsko djelovanje, među ostalim osuđenicima. Otvoreno se hvališe kako je bio hrabar ustaša i da je kao takav i danas ostao. Okuplja oko sebe bivše ustaše oživljavajući svoje doživljaje govoreći kako ga je sudio 'kozački sud' koji ništa ne zna. Zbog ovakvog i sličnih stavova osuđeni je nekoliko puta disciplinski kažnjavao, ali su sve te mjere ostale bezuspješne za prevaspitanje osuđenoga. S obzirom da je osuđenik štetan po prevaspitavanje drugih osuđenika, odlučeno je kao što je u dispozitivu navedeno. Smrt fašizmu, sloboda narodu! Državni sekretar: Safet Filipović.'

«Iznad mene u drugoj samici bio je smješten neki musliman Šaban, koji bi na sav glas učio dôvu što se čulo do fočanskeg mosta. Na mostu bi prolaznici komentirali: 'Odakle hodža na mostu u Foči, a džamije nema!' Kaznu sam izdržao do zadnjega dana, jer nisam prihvatio ni tri posljednja dana koja su mi htjeli podariti nakon izdržanih petnaest godina.»

ZAKLJUČAK

U kratkoj ali mudroj latinskoj izreci «Franger non flextar!» (Slomiti, a ne savinuti!), izrečen je Jozin cjelokupni životni put i zadivljujuća ustrajnost u zacrtanim idealima bez pogađanja ili predavanja. Iako su mu komunistički mučitelji nudili smanjenje zatvorske kazne i prijevremeno puštanje na što nam se čini normalnim pristati, Jozo se ni tada nije pokolebao, pokorio i dao zavesti od onih koji su njemu i njegovu narodu oduzeli slobodu i ljudsko dostojanstvo. Sve to s hrabrim i nepokolebljivim izdržavanjem nepravedne zatvorske kazne, zadivljuje ulijevajući nam snagu i budeći ponos da niti najteže podnesene žrtve nisu teške i beznadne već potrebne, vrijedne i dostojne slobode i Domovine.

Ono što smo kao narod - svoji na svojem - dočekali u 21. stoljeća, nadahnutim stihovima u pjesmi «Svetinja» opjevao je Miroslav Škoro:

«Kakvo je to došlo vrijeme,
i brat brata vara?
Što nam rade loše sluge,
loših gospodarâ?」

«...Zlato daje, dušu krađe...»

«Tko to moje ime doziva,
čudni ljudi čudnog imena.
Pa mi kunu što je svetinja
vjera, ljubav i Domovina.»

Sitne duše koji 'udaraju' na naše 'svetinke' bez svojih 'svetinja', sude hrvatskomu narodu preko optuženih generalâ u Den Haagu. Iako su na različite načine ostvarivane, Jozina želja, optuženoga generala Ante Gotovine i tisuća domoljubâ kroz tešku a ujedno slavnu hrvatsku povijest, bile su iste – stvaranje i očuvanje slobodne i neovisne Domovine svih Hrvata. Osuđenoga Jozu u tom naumu bilo je lakše slomiti u petnaestgodišnjem izdržavanju kazne, nego li savinuti i preodgojiti komunističkom ideologijom u poslušnika jer nije želio moliti za milost smanjenjem nepravedne zatvorske osude. Nisu uspjeli ostvariti ni jedno niti drugo. Uz to što je ostao nepokoreno uzdignute glave, Jozo je i dandas uz sva zlostavljanja prilično dobrog zdravlja, čvrstoga i okretnoga držanja, nasmijan i okružen svojom obitelji. Mnoge životne nedaće su ga još više očvrstale i utvrdile u njegovim životnim stavovima i idealima. General Gotovina s ostalim hrvatskim generalima dokazali su hrabrost na bojištu u oslobodilačkim akcijama domovinskoga rata, a hrabro se bore i dostojanstveno drže i na 'bojištu' haških sudnica u čemu im trebamo pružiti barem moralnu podršku.

Jozo Bagarić u krugu obitelji 1985.

BLAŽENI ALOJZIJE STEPINAC I HRVATSKA DRŽAVA (XXVI.)

PISANJE «NEDJELJE»

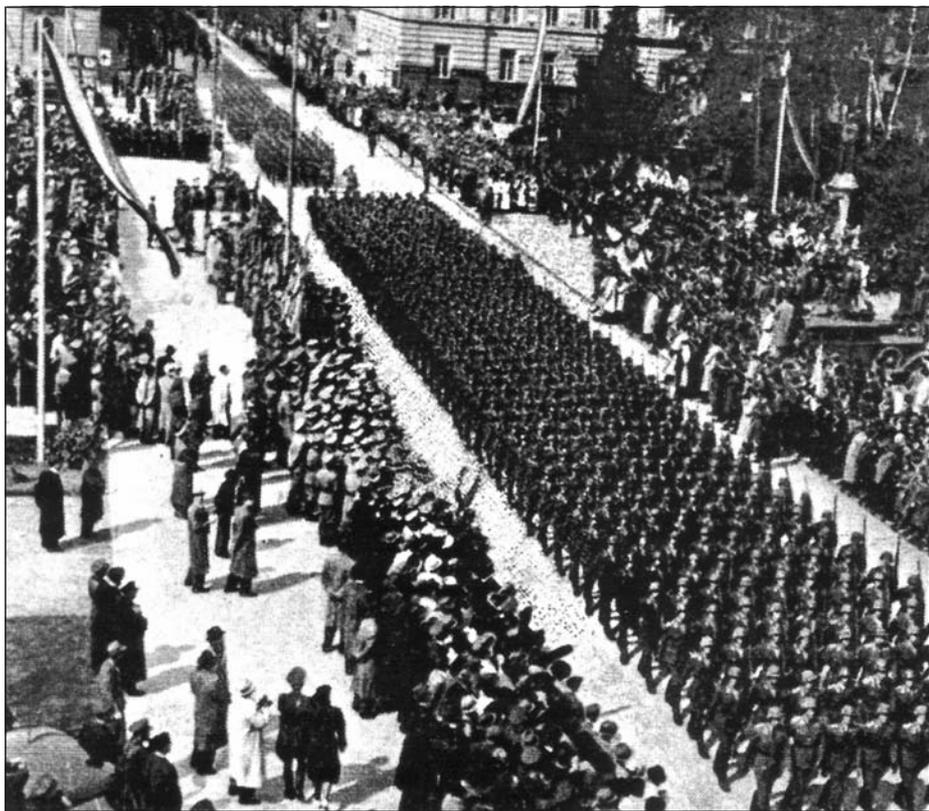
Zajedno s oduševljenjem zbog uspostave Nezavisne Države Hrvatske, u mnogim člancima se ističe zahvalnost Paveliću i ustašama, koji su svojom požrtvovnom borbom doveli do toga događaja. U stvari, Pavelić i Nezavisna Država Hrvatska su dva neodvojiva pojma, pa slaveći Pavelića, iskazuje se odanost Nezavisnoj Državi Hrvatskoj i radost zbog njezina nastanka, i obratno. U već spomenutom članku «Obnovljena je Nezavisna Država Hrvatska» navedeno je, da su od onoga časa, kad je «nakon uvođenja diktature u bivšoj i nepovratnoj Jugoslaviji današnji Poglavnik dr. Ante Pavelić otišao u inozemstvo», pogledi «Hrvata bili upereni stalno u tog junačkog borca u tuđini». Prema vlastitomu pisanju, križarska je mladež od samoga početka sa simpatijama gledala na tu njegovu borbu. U istomu je, naime, broju «Nedjelje» objavljena vijest, da su križari poslali poz-

Piše:

Ivan GABELICA

drav Paveliću, u kojemu izjavljuju, da im je neopisivo «veselje i sreća, što ispred Velikog križarskog bratstva i cijele križarske organizacije» mogu «pozdraviti našeg Poglavnika, osloboditelja hrvatskog naroda i osnivača i poglavara Nezavisne Države Hrvatske», sjećajući se pri tomu i svojih žrtava i sastanaka i taborovanja, «kada su mladići u koru drveća urezivali «ŽAP» i kada se na večer pri logorskoj vatri orila pjesma «Vrati se, Ante, Hrvatska te zove!» (254). Križari su i u drugim zgodama isticali svoje zasluge za razvitak Ustaškoga pokreta. Za to im se je pružila prilika i 19. lipnja 1941., kada je Pavelić primio predstavnike Velikoga križarskog bratstva i Velikoga križarskog

sestrinstva, koje je predvodio njihov generalni duhovnik dr. Milan Beluhan. Tada ga je u ime svih nazočnih pozdravio Stjepan Ramljak, podpredsjednik Velikoga križarskog bratstva, govorom, u kojemu je, između ostaloga, naglasio, da su križari i križarice obilazili «sela i gradove svih hrvatskih krajeva i u dušama omladine» dizali vjeru i jačali nadu, dok je on, Poglavnik, «iz tuđine teškim radom, žrtvama, ustrajnom borbom» tresao «temeljima krvave Jugoslavije», da bi mu pri kraju izrazio bezuvjetnu odanost križara riječima: «Htjeli bismo, da nas nitko ne nadkrili u ljubavi i odanosti prema Vama, Poglavniče, i prema Hrvatskoj. Htjeli bismo, da Bog usliša naše molitve i žrtve, koje dnevno donosimo pred lice Njegovo, za Vas, za svako djelo Vaše, jer znamo, da ne mislite, ne radite, ne živite za ništa drugo na svijetu, nego samo za svoju Hrvatsku». Pavelić je na to odgovorio, da on zna, da su križari «bili među onima koji nijesu dvojili, među onima koji nijesu sumnjali, među onima koji su radili». To je poznato «i čitavom hrvatskom narodu». Sada nas čeka sve «u hrvatskom narodu i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj jedan još – ako se tako može reći – veći, jedan ozbiljniji rad, koji treba mnogo požrtvornosti i ustrajnosti», jer «ono, što nam je Balkan porušio za ovih dvadeset godina u moralnom pogledu, a da ne govorimo o materijalnom, to je više nego što smo pretrpjeli kroz stoljeća». Stoga križarima, koji su «ne samo formalno, nego i stvarno pokret čisto hrvatski», i u budućnosti zapada «jedan veliki udio u radu oko ozdravljenja hrvatskog života i hrvatskog društva». Nakon ovih govora križarica Ivka Špes predala je Paveliću spomenicu, «u kojoj je u najkraćim crtama prikazan dosadašnji rad križ. organizacije i program za budući rad» (255). Tako je učvršćivana suradnja između

Proslava prve obljetnice Nezavisne Države Hrvatske

Poglavnika, kao državnoga poglavara, i križarske organizacije. Obilježavanje prve pola godine postojanja Nezavisne Države Hrvatske i Pavelićeve vladavine «Nedjelja» je obilježila člankom «Pola godine Nezavisne Države Hrvatske 10.IV. – 10.X.1941.», objavljenim na naslovnoj stranici, s Pavelićevom slikom u vojničkoj odori. Kao što je i razumljivo, članak je pisan u slavljeničkom tonu, poetično, počinjući riječima «O sretni dani ostvarenja naših snova, suza, krvi i ideala», nastavljajući tvrdnjom, da je osam stotina godina trebalo «čekati, neumorno raditi, žrtvovati i bezgranično patiti, dok je došla zora velika i sjajna, zora oslobođenja i novog života, zahvaljujući našem genijalnom Poglavniku i njegovim ustašama, suborcima i pionirima žrtava i rada». Ali, uspostava države je tek prvi stadij u izgradnji bolje i ljepše Hrvatske. Staro i bolesno mora se srušiti, a novo zidati i nadograđivati. U tomu su sve oči uprte u Pavelića i nastoji se slijediti njegov primjer. Prema piscu toga nepodpisanog članka, dakle prema samomu uredništvu, «Poglavnik traži obnovu svugdje, solidarnost sviju stalleža, k jednom cilju i najvišem zadatku, k sreći i potpunosti slobodi domovine». Postignuta sloboda u vlastitoj nacionalnoj državi mora se braniti, jer «ono što se stvorilo krvlju i žuljevima, ne ćemo dopustiti da se sruši lakomislenošću, zloupotrebama moralnih slabica i nitkova». Svatko mora ispuniti svoju dužnost. «Poglavnik je radio, žrtvovao i patio, on to čini danas, ali zato se nikoga ne lišava jedine dužnosti i najvećeg prava, da se žrtvujemo i radimo za Domočinu, obnovi pojedinca i cijeloga naroda», poruka je članka (256). Za obilježavanje prve obljetnice Nezavisne Države Hrvatske hrvatska je državna vlada pripremila spomen – knjigu, u kojoj su sadržani podaci o postignutim rezultatima u prvoj godini života i rada hrvatske države. O pripremanju te knjige «Nedjelja» je izvi-

Pavelić u posjetu ranjenicima

jestila već podkraj veljače 1942. člankom «Godinu dana N.D.H.», u kojemu tvrdi, «da je u Poglavnikovoj Hrvatskoj hrvatski narod po prvi puta dahnuo slobodnim životom i u potpunosti slobodi stvaranja u jednoj godini stvorio neprolazno dobro u korist svoju i novoga svijeta, koji je na pomolu i koji se rađa» (257). Kao tjednik za katolički rad, socijalni život i prosvjetu, «Nedjelja» i u članku «Dužnost Hrvata današnjice» ističe sredinom ožujka 1942., da je Gospodin «blagoslovio napore hrvatskog naroda i darovao mu, - baš u vjersko – jubilarnoj godini, baš u osvitku Uskrsnuća sina Božjega, - Nezavisnu Državu Hrvatsku», pa sada «imamo našu upravu, našu vladu, našeg Poglavnika, našu vojsku; na novcima, na zastavi, na uredima je naš grb». Dakle, sad imamo to, «što već osam stotina godina nijesmo imali». Tu državu Bog nam je dao, «ne za to da u njoj bude nered, nerad i grijeh, nego za to da u njoj vlada Njegov moralni zakon, da se poštuju njegove zapovijedi». Stoga «mi moramo svoju dužnost prema našoj mladoj Državi ispuniti, radeći na njezinoj so-

lidnoj izgradnji, unašajući u sva naša djela prije svega moralne vrednote» (258). Prvoj obljetnici uspostave Nezavisne Države Hrvatske «Nedjelja» je u travnju 1942. posvetila dva članka: «Godišnjica Nezavisne Države Hrvatske» i «Zlatna sloboda». Oba su tiskana na naslovnoj stranici uz Pavelićevu sliku. U članku «Godišnjica Nezavisne Države Hrvatske» piše, da se je u jubilarnoj 1941. godini ostvarilo «ono što su stoljeća očekivala, ono što su najbolji, najplemenitiji i najveći sinovi Hrvatske željeli». Tada je Gospod ostvarenje hrvatske državne nezavisnosti «izveo preko čovjeka, kojega je obdario svim potrebnim svojstvima za tako veliko djelo». Taj je pak «čovjek naš dični Poglavnik dr. Ante Pavelić». Poglavnika je «Bog izabrao, da silnom vjerom, koja sve zapreke svladava, da željeznom energijom i ustrajnošću radi u domovini i izvan domovine na oslobođenju, da Hrvat bude svoj na svome» i on je «u tom sa svojim ustašama i uspijo». U ovoj prvoj godini slobode «unatoč silnim i upravo neprebrodjivim teškoćama Poglavnik vodi i upravlja

brodom naše države». On «udara temelje duhovne, političke i ekonomske obnove», pa je zacrtao «jasne smjernice državnog i narodnog naprednog života», a «rad i red postaju geslom naše nove mlade države». Stoga križari poručuju, da su bili i da će ostati «beskompromisni Hrvati» i da će raditi «i moliti za svoju hrvatsku domovinu, za svoj hrvatski narod i njegova Oslobođioca i upravljača» i to će biti njihova «spremnost za dom». Slične su misli sadržane i u članku «Zlatna sloboda». U njemu se kaže, da se konačno dogodilo ono «za čim smo vjekovima uzdisali, za što smo se Bogu molili, oko čega smo neprestano za obilatih 800 godina nastojali», pa «smo mi živući Hrvati – hvala Kristu Bogu i našem Poglavniku – kao dar s neba dobili» upravo to i to baš «u svetoj jubilarnoj svojoj godini». Dobili smo «žučenu narodnu slobodu», a to je «očito blagodat Providnosti, pred čim stojimo zapanjeni i ushićeni». Sada, kada smo državu stvorili, treba je pravedno urediti, a to hoće i naš Poglavnik. On «sa svojim pomagačima hoće da u slobodi našu mladu državu velikom skrbi moderno uredi, čupajući korov iz naših njiva, a sijući sjeme dobrih ustanova, dostojnih slobodnih naroda» (259). Posebno poštovanje Paveliću je iskazano za njegov imendan 1942. godine. U «Nedjelji» je 14. lipnja te godine na naslovnoj stranici opet objavljena njegova slika, ispod koje je kratki članak, ispisan velikim slovima, s naslovom «Poglavnikov imendan», u kojemu, između ostaloga, stoji, da je njegovo ime bilo «onaj čarobni zvuk u ušima mladeži, koja je čekala novo, veliko, i koja je vjerovala i znala, da će on to donijeti». I zaista, on se je vratio, «donio je novo, donio je nešto veliko, donio je nešto najveće u prirodnom porijeklu, donio je slobodu» i ostvario je vjekovnu težnju hrvatskoga naroda za državnim nezavisnošću. Ukazuje se na njegovu skromnost i radinost, pa i sada, «kad je najveći dio težnja hrvatskih os-

Ivan Oršanić, član Velikog križarskog bratstva, a potom i zapovjednik Ustaške mladeži

tvario, on radi dalje, radi neumorno, radi najviše», te nam svima pokazuje, da je pravo rodoljublje «u radu i redu, u žrtvi za narod i domovinu». Stoga se upućuje molitva Gospodinu, da «spasi slugu svojega našega Poglavnika Antu» i da mu pomogne, «da dovrši djelo, koje je započeo». Uz molitvu pisac članka, a to je i u ovom slučaju uredništvo tjednika, obećaje, da će obnoviti «svoju vjernost i svoju neprekidnu spremnost na ustrajni rad, na podnašanje žrtava, jer samo smo tako spremni za dom!» (260). Ni druga obljetnica Nezavisne Države Hrvatske nije ostala nezapažena i neobilježena u «Nedjelji». U članku «Uz drugu godišnjicu Nezavisne Države Hrvatske» od 11. travnja 1943., u sredini kojega je Pavelićeva slika, svečano uokvirena starohrvatskim pleterom, a u pozadini zemljopisna karta hrvatske države, tvrdi se, da je kroz ove «dvije godine naš narod pokazao, da ga ni najveće poteškoće i nedaće ne mogu smesti». To je očito odgovor na pojačanu protuhrvatsku neprijateljsku djelatnost, jer se dalje nastavlja, da su neprijatelji «Hrvatske tražili i traže našu propast, ali u hrvatskom narodu ima još jakih i zdravih snaga, koje se ne daju slomiti». Dakle, na slom države se i ne pomišlja, pa članak završava optimistič-

nim riječima, da smo u svom «radu – kroz minule dvije godine – mnogo postigli, a u budućnosti želimo još više napraviti za Boga i hrvatski narod», jer nam je tu «zadaću namijenio i Poglavnik, obnove i nezavisne Države Hrvatske» (261).

«TRAGIKA PROŠLOSTI – POUKA BUDUĆNOSTI»

Istim duhom je prožet i članak Stanka Dominića, tiskan u srpnju te iste godine pod naslovom «Tragika prošlosti – pouka budućnosti». Iz njega se vidi, da politički položaj hrvatskoga naroda i njegove države postaje sve teži, pa on poziva na zbijanje svih zdravih narodnih snaga i na spremnost na žrtvu, kako bi narodu bila osigurana bolja budućnost. «Prožeti tom sviješću», kaže Dominić, «najbolje ćemo izvršiti sve ono, što od nas očekuje narod, Poglavnik i Nezavisna Država Hrvatska» (262). Treću obljetnicu Nezavisne Države Hrvatske «Nedjelja» je popratila prigodnim člankom «Hrvatska država», izišlim u njezinu Uskrsnom broju 1944., opet na naslovnoj stranici. Osjeća se, da u svijetu jačaju političke snage, koje su neprijateljski raspoložene prema hrvatskomu narodu i njegovoj državnoj nezavisnosti, pa se u članku navode pravni argumenti u obranu tih vrijednosti i ističe, da je «nakon stoljetne borbe i napora najizabranijeg dijela naroda za osnovna narodna i ljudska prava» hrvatski narod došao «u mogućnost da na svom narodnom i povijesnom području obnovi svoju Nezavisnu Državu», u kojoj će on biti «gospodar svih duhovnih i materijalnih dobara». Obnovom hrvatska države «ostvaren je plan želja svakog ispravnog i poštenog Hrvata». Stoga je «neprocjenjiva zasluga oslobodilačke borbe hrvatskog naroda pod vodstvom Poglavnika, da je hrvatskom narodu vraćena njegova državnost, da je hrvatski narod dobio svoje mjesto među narodima i državama cijelog svijeta». Zato se «Nedjelja» sjeća «svih onih boraca koji su svoje ži-

Sporazum u Jalti

vote dali i danas daju za slobodu i nezavisnost hrvatskog naroda» i neka te «žrtve, a među njima i mnogo idealnih križarskih žrtava, budu zalog sretnije i bolje budućnosti hrvatskog naroda i njegove države» (263). Što je vrijeme više odmicalo i hrvatska država dolazila u veću pogibelj, to su oči mnogih Hrvata sve više bile okrenute k Paveliću. On nije bio samo državni poglavar, nego nešto više od toga. Bio je simbol hrvatske državne nezavisnosti. I svi su znali, da hrvatska država s njime ostaje i pada, jer su svi oni, koji su bili protiv njega, ujedno bili i protiv hrvatske države. A svakomu razboritom Hrvatima bilo je jasno, da hrvatski narod nema budućnosti bez hrvatske države. Svrstavanje uz Pavelića bilo je svrstavanje uz hrvatsku državnu nezavisnost. Tu se je radilo o opstanku, sreći i napretku kako sadašnjih, tako i budućih hrvatskih naraštaja. Zato je u «Nedjelji» od 16. srpnja 1944. napisan na naslovnoj stranici upravo onakav prigodni članak pod naslovom «Rođendan našeg Poglavnika», ispod kojega je njegova slika, a ispod slike tekst, u kojemu su i ove misli, pune ljubavi i odanosti prema njemu: «I u današnje teško vrijeme, kad strahote rata pritišću svim grozotama naše duše, našu ljubljenu domaju, mi ne možemo i

nećemo, Poglavniče, proći ravnodušni mimo tvoga rođendana. (...) Naša vjera u tebe, Poglavniče, danas je najveća, naša ljubav prema tebi najvruća, naša nada u tebe najživlja i naša hvala najtoplija. (...) U vatri kušnje i ratnih zala, sve se može ofuriti, sve može nestati i izbljediti, ali vjera u tebe, nosioca naše najveće stvarnosti, hrvatske državne ideje, ne smije i ne će nikad nestati. Bilo je očajnijih časova u povijesti Hrvatske, bilo je tužnijih dana i crnijih slutnja u posljednjih godina robovanja pod beogradskom klikom, pa ipak Hrvati nisu klonuli, nisu se slomili, nisu pali. Došao si ti, najveći sin svoje Hrvatske, davni san povijesti naše, došao si ti svijetla nada na obzorju hrvatskog narodnog života, i ostvario najveći ideal, da budemo svoji gospodari, da budemo svoji domaćini u svojoj kući. Mi znamo da s tim idealom hrvatske države, Hrvati stoje i padaju. Poglavniče, nikad bolje i nikad jasnije nije stajala pred našim očima nužnost i svetost ovog ideala, našeg jedinog narodnog spasa, nego li danas, kada naša Golgota još nije prestala, kada naša krv još je vruća i naše rane još bolno krvare. Danas najočevidnije gladamo ono što je tebi već davno bilo jasno, gdje Hrvati imaju tražiti svoju sreću i svoj spas. Ti si zato najveći što si taj

ideal u nama probudio, zato što si taj najveći amanet ostvario, i što ga danas svojim mudrim i dalekovidnim vodstvom držiš i čuvaš kao zjenicu oka svoga. Zato ti ovom prigodom dajemo spremno i iskreno svoje povjerenje, svoju dobru volju, da usčuvamo jedinstveni i pred daljnjim kušnjama i pred novim, obilnijim suzama, vrednote, za koje nikakva žrtva nije preskupa. (...) Govorimo otvoreno, da smo danas s tobom u radu za tvoju, našu i jedinu Hrvatsku» (264). I zaista je «Nedjelja» do kraja ostala uz Pavelića i Nezavisnu Državu Hrvatsku. To su pokazali zadnji tjedni prije potpunoga sloma hrvatske države. Saznavši za zaključke konferencije u Jalti, kojima su velike sile (Sjedinjene Američke Države, Velika Britanija i Savez Sovjetskih Socijalističkih Republika), u stvari, potvrdile svoje već ranije donesene odluke o obnovi Jugoslavije, a time i uništenju hrvatske državne nezavisnosti, u mjesecu ožujku i travnju 1945. širom tadašnje Hrvatske zaredali su prosvjedni skupovi, o čemu je već bilo govora. To je ujedno bilo vrijeme, u koje je padala četvrta obljetnica Nezavisne Države Hrvatske, pa je obilježavanje te obljetnice bila pogodna prilika, da se zauzme stajalište o budućnosti hrvatske države i digne glas u njezinu obranu. «Nedjelja» je to zaista i učinila 15. travnja 1945. člankom na naslovnoj stranici «Hoćemo Hrvatsku!». Samim tim karakterističnim naslovom i svečanom Pavelićevom slikom ispod njega označen je i njegov bitni sadržaj. Članak počinje tvrdnjom, da su prošle «četiri godine, odkako je Poglavnikovim radom i ustaškom borbom obnovljena i opet uspostavljena hrvatska samostalnost i državnost». Unatoč svim poteškoćama, s kojima se je susretala u radu, uspjela se je održati pune četiri godine i provesti «brzo i uspješno unutarnju upravu – čvršću i bolju od mnogih predratnih država», čime je hrvatski narod pokazao sposobnost za civiliziran život u vlas-

titoj državi. On na to ima «i prirodno i povijesno pravo», koje mu «nitko pošten i pravedan ne može poreći». Pri tomu hrvatski narod ne traži ništa tuđe. «Nezavisna Država Hrvatska – to je naše pravo i volja cijeloga hrvatskog naroda», kaže se u članku, u kojemu se ponovno naglašava, da «u ime milijuna hrvatskih srdaca izražavamo pred čitavim svijetom hrvatsku želju i volju: hoćemo Hrvatsku, koju ćemo mi Hrvati izgrađivati i uređivati, da nam bude svima bolja i što draža zajednička Majka i Domovina» (265).

No, nisu križari samo u člancima objavljenim u «Nedjelji» iskazivali svoju odanost Paveliću i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, nego su to činili i na razne druge načine. Sa svojih godišnjih skupština i taborovanja slali su Poglavniku «izraze vjernosti i odanosti obećajući da će u radu za vjersko-moralni uzgoj naše hrvatske mladeži biti uvijek za dom spremni», odnosno, pozdravljali su ga i izricali mu «u ime svoje i cijele križarske organizacije neslomivu volju križarske mladeži da nastavi radom na odgajanju zdravih pojedinaca i na taj način najviše doprinese čvrstoj izgradnji svoje Države» (266). Mnogi su se križari odazvali Pavelićevu pozivu i stupili su u ustašku vojniciu ili u Hrvatsku legiju na Istočnom bojištu.

Križari su bili i pripadnici hrvatske ratne mornarice

«Nedjelja» je donosila interviewe s takvim dobrovoljcima, slike njihovih vojnih postrojbi, njihove borbene pjesme, pozdrave koje im šalje Veliko križarsko bratstvo, a ponekad objavljivala i smrt istaknutih pojedinaca. Ispod pozdrava Velikoga križarskog bratstva s glavne godišnje skupštine održane 29. studenoga 1942. svoj braći križarima, «koji se sada nalaza na vojnoj dužnosti, na bilo kojem od evropskih bojišta», nalazi se slika vojne postrojbe Crne legije, a ispod nje piše, da je «lijepi broj križara iz Bosne pohrlio» u «redove Crne legije». U istomu broju «Nedjelje», na naslovnoj stranici, brod je s mornarima, na kojemu je zastava Hrvatske ratne mornarice, a ispod njega je napisano, da

«mnogi križari iz Dalmacije pronose na Crnom moru slavu ratnog stijega svoje domovine». Dakle, na slici je postrojba Hrvatske ratne mornarice na Istočnom bojištu (267).

«ZADNJA MOJA MISAO JESI TI I DOMOVINA»

Posebno je potresno zadnje, oproštajno pismo hrvatskoga pjesnika Pere Kojakovića, legionara i križara iz Čibače, kraj Župe Dubrovačke, što ga je poslao svojoj supruzi. U njemu taj hrvatski križar – legionar piše:»Ljubljena! Sve ima svoj svršetak. (...) Zadnja moja misao jesi Ti i Domovina. Zadnja želja sretna Domovina i Ti smirena. Tijelo moje ostavljam u dalekoj zemlji, pored brojne braće. Dušu svoju predajem Bogu, s molbom, da mi oprostí grješniku. Srce Poglavniku i Hrvatskoj» (268). Pero Kojaković je poginuo na Istočnom bojištu, ali ovih nekoliko njegovih riječi jasnije od ičega drugoga govori o odnosu križara prema Paveliću i Nezavisnoj Državi Hrvatskoj. Zbog takvih je njihovih političkih stajališta znatan broj križara zauzimao istaknuta mjesta u hrvatskomu državnom aparatu, a neki su, kao prof. Ivo Oršanić, bili u samom vrhu hrvatske državne vlasti. I «Nedjelja» je pisala o odlasku pojedinih križara na istaknute političke položaje. Tako ona javlja, da je «predsjednik Velikoga križarskog bratstva dr. Felix Niedzielski

Bosanski križari hrlili su u redove Crne legije

Izgradnja radničkog naselja u zagrebačkoj Dubravi

imenovan» podžupanom Velike župe Usora i Soli, da je seljak – križar Luka Lešić imenovan doglavnikom Ustaškoga pokreta, pa donosi njegovu sliku, kako na prsima «nosi uz ustašku i križarsku značku» i da je Mira Dugački, poznata križarska radnica i članica vodstva Velikoga križarskog sestrinstva, imenovana zamjenicom Upravnoga zapovjednika Ustaške mladeži «u svim poslovima, koji se tiču organizacije ženske mladeži» (269).

Za razliku od «Katoličkoga lista», «Nedjelja» je malo pisala o gospodarskoj i socijalnoj politici hrvatskih državnih vlasti. Pogrešno bi bilo misliti, da je ona tu djelatnost držala nebitnom. I za nju je bio smisao hrvatske države u ostvarivanju duhovnoga i materijalnog napredka hrvatskog naroda. Zato je člankom «U znaku rješavanja socijalnog pitanja», koji je objavila početkom lipnja 1941. pozdravila Pavelićevu socijalnu politiku. Kaže, da je «naredba Poglavnika dra Ante Pavelića o gradnji obiteljskih radničkih kuća s malim vrtovima naišla na veliko zadovoljstvo hrvatskog naroda, a napose hrvatskog radništva». Njegovim određivanjem

svote od sto milijuna dinara (dinari još nisu bili zamijenjeni kunama- op.I.G.) za tu svrhu «učinjena je velika razlika između socijalne politike bivših jugoslavenskih režima» i «nove hrvatske narodne ustaške vlade» (270).

U «Nedjelji» su objavljeni razni prilozi, kao, na primjer, Ustaška načela, ustaška himna «Puška puca», neki Pavelićevi i Budakovi govori ili njihovi dijelovi, neke zakonske odredbe, Pavelićeva poslanica Hrvatskomu državnom saboru od 23. veljače 1942., deklaracija Hrvatske državne vlade od 8. ožujka 1945. i sl. Svi ti prilozi, kao i Pavelićeva slike na naslovnim stranicama, sami za sebe, bez ičega drugoga, govore o političkim stajalištima toga tjednika.

c) **Zaključak.** I «Katolički list» i «Nedjelja» su s oduševljenjem pozdravili uspostavu Nezavisne Države Hrvatske i kroz cijelo vrijeme njezina postojanja podupirali su njezin opstanak, videći u tomu bezuvjetno pozitivnu činjenicu u životu hrvatskoga naroda. Neprekidno su hvalili i slavili dr. Antu Pavelića i Ustaški pokret, koji su izveli čin oslobođenja hrvatskoga naroda, kakvom nema jednaka u hrvatskoj

povijesti. Tako se može pisati samo o onomu, prema kojemu postoje simpatije ili barem normalni ljudski i politički odnosi. O političkomu protivniku, a pogotovo o neprijatelju, tako se ne može pisati. Oba su ta tjednika stajala pod Stepinčevom vlašću. Nekoliko članaka moglo je promaknuti njegovu nadzoru, ali toliki broj nije mogao nikako. Da je to pisanje bilo protivno njegovim pogledima na Pavelića i Nezavisnu Državu Hrvatsku, imao je i vremena i načina spriječiti ga. Budući da to nije učinio, znači da se je ono slagalo s njegovim pogledima. O protivniku, a osobito o neprijatelju, koji mu radi o glavi, želi ga lišiti slobode, onemogućiti u djelovanju i t.d., ni Stepinac nije mogao misliti onako pohvalno, kako su «Katolički list» i «Nedjelja» pisali o Paveliću. Stoga je to pisanje još jedan u nizu dokaza, da su odnosi između Stepinca i Pavelića u najmanju ruku bili korektni.

Bilješke:

254. «Nedjelja» br. 16 od 27.4.1941., str. 1.-2.
255. «Nedjelja» br. 25 od 29.6.1941., str. 1.-3.
256. «Nedjelja» br. 40 od 12.10.1941., str. 1.
257. «Nedjelja» br. 8 od 22.2.1942., str. 7.
258. «Nedjelja» br. 10 od 15.3.1942., str. 6.
259. «Nedjelja» br. 14 od 12.4.1942., str. 1.-2.
260. «Nedjelja» br. 23 od 14.6.1942., str. 1.
261. «Nedjelja» br. 8 od 11.4.1943., str. 1.
262. «Nedjelja» br. 17 od 24.7.1943., str. 3.
263. «Nedjelja» br. 11.-12., Uskrs 1944., str. 1.
264. «Nedjelja» br. 25 od 16.7.1944., str. 1.
265. «Nedjelja» br. 10 od 15.4.1945., str. 1.-2.
266. «Nedjelja» br. 49 od 14.12.1941., str. 1., i «Nedjelja» br. 20 od 5.9.1943., str. 1.
267. «Nedjelja» br. 36.-37. od 29.11.1942., str. 1., 2. i 3.
268. «Nedjelja» br. 38.-39. od 13.12.1942., str. 1.
269. «Nedjelja» br. 25 od 29.6.1941., str. 3., br. 29. od 27.7.1941., str. 3., i br. 30 od 3.8.1941., str. 6.
270. «Nedjelja» br. 21 od 1.6.1941., str. 2.

S BLEIBURGA NA DESETOGODIŠNJU ROBIJU

Pod ovim naslovom već sam pisao u našem glasilu *Zatvorenik* u nastavcima, u brojevima: 148./149., srpanj/kolovoz 2004. godine; 150., rujan 2004. godine;

Piše:

Marijan BOŽIĆ

Zarobljeni Hrvati u logoru u Sloveniji

151., listopad 2004. godine; te 152., studeni 2004. godine. U broju 148./149., govorio sam o odvođenju grupe zarobljenih domobrana na rad u neku veliku zgradu u okolici Maribora. Tamo smo imali nastambu na velikom tavanu, provizornoograđenu daskama. Mada upozoreni da se po tomu tavanu ne smijemo nikuda kretati, ipak smo u njegovu udaljenom dijelu uspjeli vidjeti ogromnu količinu raznih dijelova vojničke odjeće, sigurno nekoliko desetaka željezničkih vagona, a na nekoliko mjesta bile su veće količine usirene krvi.

Sada raspolazem kopijom izjave, koju je 14. kolovoza 1953. u zapisnik dao gospodin Ivan Gugić, partizan i učesnik masovnih pokolja i zločina nad zarobljenim vojnicima i civilima po završetku ratnih operacija i po predaji naših oružanih snaga. Zapisnik je sastavljen u Rimu, a supotpisali su ga gospoda: profesor Krunoslav Draganović i građevinski stručnjak s Bleda, Franc Soklič.

Ivan Gugić bio je pripadnik XI. Partizanske dalmatinske brigade, a bio je mobiliziran 10. rujna 1943. godine. Pripadao je 26. partizanskoj dalmatinskoj diviziji, a radi malodobnosti bio je kao radnik dodijeljen engleskoj bolnici na Visu. Nakon pada Gospića 1945. priključen je XI. dalmatinskoj brigadi. U daljnjem dijelu članka opisuju se razni momenti iz djelovanja ove grupe Titovih i partizanskih « antifasista ». U nekoliko navrata ovdje se prenose točni citati, a za to jamči pisac ovog dopisa:

» *Oko 24. ili 25. V. u Kranju i točnije u Primakovu preko mosta ostali smo jedan dan. Tada je stiglo naređenje od štaba 26. divizije štabu XI. dalmatinske brigade, da se izaberu iz cijele brigade (imala je 4 bataljona), najpouzdaniji komunisti kako časnici tako i vojnici za neki povjerljivi zadatak, od kojih su stvorili posebnu četvu. Odmah mi je tada povjerljivo saopćio moj mješćanin Danijel Joković, potporučnik, da su ljudi izabrani za ubijanje zarobljene hrvatske, slovenske i njemačke vojske.*

Moja treća četa (i ja osobno), bili smo određeni za pratnju i osiguranje ove novoformirane jedinice, koja je brojala 60 –

Simo Dubajić

70 ljudi, zapovijedao im je kapetan Nikola Maršić iz okolice Makarske (nekad zamjenik komandanta 2. bataljuna), komesar čete bio je Ivan Bokež Crnogorac, a glavni komandant bio je major Simo Dubajević (sigurno pogreška – Dubajić) iz Like, načelnik štaba IV. Armije, operativni odsjek.

25. ili 26. V. 1945. krenula je ova ubijalačka četa praćena od 3. čete 3. bataljona u Ljubljani, gdje smo iskrcani iz kamiona u logor pred Ljubljanom u drvenim barakama, gdje je bila masa zarobljenika vojnika i civila, dapače i žena i cijelih porodica. Doznao sam da se logor zove St. Vid, gdje je bila biskupska gimnazija, a ograden je bio žicom.

Sutradan oko 6 ujutro, po svojoj prilici 27 V. pošao je jedan kamion ubojica i 4 kamiona zatvorena (Crna Marica), sa zarobljenicima. Mi smo znali da ih vode na ubijanje. Našu četvu – treću povezla su dva kamiona oko 10 sati istog dana za kupljenje i odpremu robe poubijanih zarobljenika. Vozili su nas 4 – 5 km u pravcu Tržaške ceste, koja ide u Trst. Tu smo došli do seljačke kuće u voćnjaku, iza koje je bila šumica i njiva te neka jama oko 100 m daleko od kuće. Došavši na mjesto vidio sam grupu zarobljenika oko 50 ljudi, gdje ih skidaju i vežu žicom za ruke po dva i dva, za mišicu te opet te parove povezali i između sebe žicom. One, koji su padali od iznemoglosti ili straha, natovarili bi između dvojice jačih da ih nose do jame i tukli ih. Zapovijedali su im, da pjevaju « Sjeno slama, kuća- jama. » Skidali i vezali

zarobljenike su ih oni, koji su i ubijali. Prevozili su ljude kamioni s pratnjom slovenske kurirske jedinice pod komandom nekog visokog plavokosog kapetana slovenca sa spomenicom, borca od 1941. god. Kamionima je stizala svaki sat odprilike jedna fura i to cijeli dan svega oko 40 kamiona te su se navečer hvalili, da su ubili 800 – 1000 ljudi. Ubijanje je vršeno na jami i to uglavnom metkom u zatiljak, a neki su i živi skakali u jamu.

Vratili smo se oko 8 sati navečer u logor St. Vid. Te večeri stiglo je naređenje majora Sime Dubajevića (sigurno pogreška – Dubajić), da se ubijanje više ne vrši kraj grada, jer narod može tako tajnu doznati. Govorilo se da će jamu šprengovati zajedno sa mrtvacima, da se tako pokopa tajna. Za vrijeme ubijanja posipali su živim vapnom krv oko jame, da se muhe ne kupe i krv ne zaudara. Kreč je dovezio neki seljak (Prisutni svjedoci vele, da se to mjesto zove Podgora kraj Podutika).

Služba moje čete bila je, da najprije u kasarnu primimo one, koje su dopratili slovenski kurirski odredi, koji su ujedno u sobama s njih skidali robu, tražili oružje i zlato (bilo je nakupljeno 5 – 6 kg. zlata, a za dragocjenosti je bio odgovoran komesar 3. čete Ljubo Barbarić Hvaranin), mi smo slagali robu u bale i nosili na želj. Stanicu kamionom. Rekli su nam, da će se roba prerađivati u vojnička odijela. Mi smo imali čuvati zarobljenike do dolaska kamiona i tovariti ih na kamione. Zapovjednik čete bio je Pelješčanin Franković Ivo.

Mi smo bili punih osam dana u Kočevju. Stizalo je dnevno po 10 i više vlakova, sa plombiranim, zatvorenim vagonima, uvijek najmanje 10 a gdjekad i po 20. Te su ljude dovozili iz Ljubljane, a možda i iz drugih krajeva. Skoro svi su bili vojnici – muškarci, ali i nekoliko žena, koje su silovali kod jame prije strijeljanja. Bilo je nešto i nedoraslih mladića od 15 do 16 godina. Svih ubijenih veli se na dvije jame – bilo je 30 – 40 000 u 8 dana. Prema odijelima, koja smo spremali iz Kočevja, bilo je preko 30 000 ubijenih. Mi smo poslali iz Kočevja preko 20 vagona robe, a danavno smo slali 2 ili 3 vagona robe.

Žene su bile obično obučene u građanska odijela, a neke su nosile vojničke hlače i čizme, i to valjda radi lakšeg putovanja. Osim žena vidio sam možda do 200

dječaka od 14 – 16 godina, koji su nosili uniformu mislim, ustaške mladeži. Njih su potukli sve, osim prije spomenutog dječaka, spašenog od kapetana slovenca. Svi su govorili, da su nevini i da nisu ništa učinili, a mnogi su i plakali.

Ispitivanja, razabiranja među zarobljenicima ili suđenja nije bilo: svi dovedeni u Kočevje imali su umrijeti.

U subotu zadnji dan ubijanja, došla je neka komisija viših oficira u uniformi, koju sam osobno vidio (bilo je 5 – 6 ljudi među kojim puk. Dule Korač, srbin sa korduna, te ostali podpukovnici i majori), a uz njih je bilo 2 – 3 civila u dobrim odijelima. Kod nas u kasarni zaustavili su se jedva pola sata, a primio ih je Simo Dubajević i komesar Ivan Bokež. Oni su gledali, kako mi rad vršimo oko pakovanja odijela te su posebnu brigu posvetili skupljenom zlatu i na kraju ga ponijeli sobom. Predao im ga je Bokež. Nakon toga otišli su u šumu, kod jama – masovnih grobova. Doznao sam pri dolasku komisije, da im je zadaća razviditi, kako je obavljen posao masovnog ubijanja i da li su dobro uklonjeni svi vidljivi tragovi ubijanja ljudi u masi. Komisija nije natrag dolazila u Kočevje. Prije odlaska komisije čula se je eksplozija iz šume (nekoliko njih uzas-

Koča Popović, komandant II. armije Jugoslavenske vojske

topce), te smo bili uvjereni, da su tim pokrivanju jame s tisućama mrtvih tjelesa.

Moja 3. četa ostala je do nedjelje navečer u Kočevju te vlakom bila prebačena u Kranj, gdje smo ostali desetak dana i bili poslani dalje u Tetovu u Makedoniju, gdje smo stigli 7. VII. 1945.

... svjedočim svojim potpisom te sam pripravan dati svoje svjedočanstvo pred svakom ovlaštenom komisijom, a istinitosti garantiram i svojim životom.

Rim, dne 14. kolovoza 1953. potpisao
Ivan Gugić (Ivana)»

Na kraju moram reći, da sam objavljivanjem dijelova citata, izjava u navedenom zapisniku, želio dokazati vjerodostojnost svojih navoda iznesenih u našem glasilu Zatvorenik, broj 148./149., o skrivenom skladištu na jednom tavanu gdje sam vidio nekoliko desetaka vagona vojničke odjeće svučenih hrvatskih vojnika, nakon predaje po završetku Drugog svjetskog rata i bez suđenja masovno pou-

bijanih. Ovom prilikom želja mi je da se jednom završi i raščisti priča kako su već 1945. godine komunisti, Tito, partizani i nekakvi današnji «antifašisti» željeli i udarili temelje našoj slobodnoj Državi.

I ovom prilikom se potvrđuje davno znana istina o stradanju, masakru i pokolju još uvijek nepoznatog ali svakako velikog broja zarobljenih hrvatskih vojnika i civila. Ipak, zna se:

- da su odluku donijeli Tito i komunistička partija time što je naređeno da se izaberu najpovjerljiviji komunisti i oformi jedinica, koja je imala zadatak ubijanje svih zarobljenika, bez suda,

- da je takva jedinica od 60 do 70 ljudi oformljena i da su poznata imena zapovjednika, od nižih do najviših,

- da se znaju mjesta gdje se ubijalo, način prikrivanja zločina miniranjem, odnosno šprengovanjem,

- da se znaju osobe koje su bile zadužene za skupljanje odjeće pobijenih,

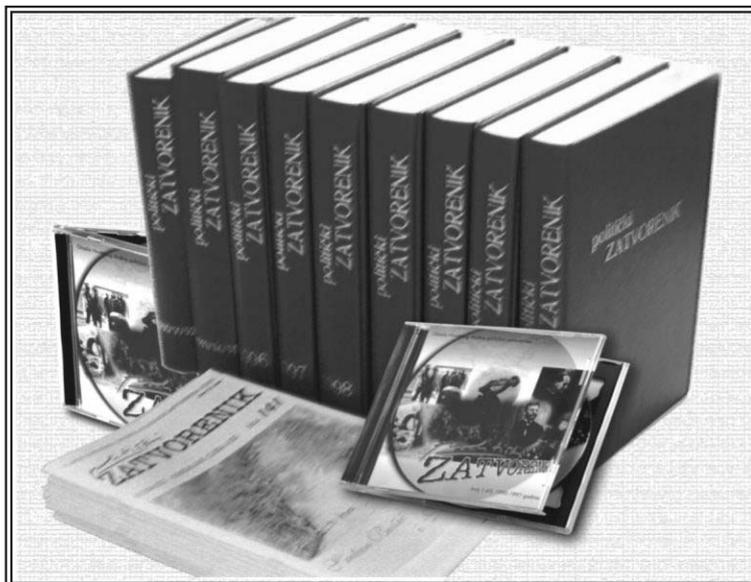
pakiranje, prijevoz i utovar u željezničke vagona, te otpremu,

- da je cijela grupa zločinaca bila upućena na dulji odmor i svi su nagrađeni sa po nekoliko visokih odlikovanja od vrhuške zadužene za njihovu dodjelu, za hrabro ubijanje razoružanih vojnika, oko 200 pripadnika malodobne Ustaške mladeži, te silovanje prije strijeljanja mnogih djevojaka i žena,

Predsjednik Mesić i dijelovi vlasti oko njega često govore, da ratni zločini ne zastarijevaju, što svijetu dokazuju sudeći, možda neke i opravdano, naše dragovoljce i branitelje. Ovime im postavljam pitanje : O kakvoj vi to, gospodo, pravnoj državi govorite, dok postojeće prijave godinama stoje u ladicama, a državni odvjetnik zaključuje svoj izvještaj da « drugih podataka o počinjenim zločinima Drugog svjetskog rata nema.»

Politički zatvorenik na CD-ROM-u!

Hrvatsko društvo političkih zatvorenika za svoje je čitatelje pripremlilo **ново CD-izdanje** sa brojevima **od 130 do 165**, objavljenim **od 2003 do 2005. godine**. Svi su brojevi dostupni u HTML i PDF formatu sa mogućnošću pretraživanja.

NOVO! CD-izdanje 130-165 cijena 70,00 kn **NOVO!**
CD-izdanje 1-129 (2 CD-a) cijena 140,00 kn

CD-ROM izdanja možete naručiti u središnjici HDPZ-a, Vojnovićeva 15 u Zagrebu, na telefone **01/46 15 437, 46 15 438** ili na mail: **hdpz-sred@hdpz.htnet.hr**

PISMO ZVONKA BUŠIĆA VANCOUVERSKIM HRVATIMA, STUDENI 2005. (1.)

Nadam se da će naši članovi s radošću pročitati pismo Zvonka Bušića (iako smo pismo primili tek nedavno, a odnosi se na božićno vrijeme). Pismo nam iz Splita šalje naša kolegica Vjera Gilić-Smoje. Bušić ne samo da je politički zatvorenik s najdužim stažom (kaznu izdržava u američkom zatvoru). Njegovo srce i duh sasvim su prekaljeni u žrtvu za Hrvatsku. Nadamo se da ćemo Zvonka uskoro dočekati i zagrliti kao svog brata i supatnika ovdje u slobodnoj Hrvatskoj. (K.P.)

Zvonko Bušić
Allenwood, Pennsylvanija, SAD
Studeni 2005.

Cijenjeni vancouverški Hrvati i dragi prijatelji

Evo je još jedan Božić na pragu i još jedna godina primiče se svomu koncu. Vjerujem da u vašim srcima već naslućujete ono tajanstveno raspoloženje koje nam uvijek iznova donose sveti Božićni blagdani i nadam se da će vam se i ovoga Božića razbuditi one lijepe i nezaboravne uspomene iz djetinjstva i mladosti te da će vam ta sjećanja oživjeti slike zavičajnoga podneblja, rodne kuće i dragih roditeljskih lica, rodbine i prijatelja. Znam da ta i takva sjećanja u naša srca unose više tuge nego radosti, ali to je ona gorško-slatka tuga kojoj je pravo ime nostalgija. U nas je u tuđini ta nostalgična tuga za davnim Božićima i dalekim zavičajem posebno duboka, a robijašu je ona, vjerujte mi, još i dublja i mnogo jača. Mogu vam reći da su mi svih ovih zatvorskih godina baš za vrijeme Božićnih dana najjače drhtale grudi dok sam u mislima šetao starim stazama svoje mladosti. Ponekad su mi ta sjećanja bila toliko živa i prizori tako jasni da bi me obuzeo dojam, da je moj duh doista ostao u Gorici, da tamo još uvijek čuva drage uspomene i strpljivo čeka da se nakon dugih i napornih lutanja svijetom i tijelo povrati svomu izvorištu. Vrlo je zanimljivo da upravo ta duboka nostalgična tuga najbolje napuni moje tjelesne baterije i tako mi obno-

vi i fizičku snagu bez koje bi vjerojatno moja životna lađa već davno potonula.

Trideseti Božić u zatvoru

Štovani vancouverški Hrvati i Hrvatice, vama je dobro poznato da je ovo moj trideseti Božić u zatvoru. Budu li se američki vlastodršci pridržavali svojih vlastitih zakona, iduće bih godine trebao biti otpušten. Prije dosta godina u kanadskom gradu Vancouveru nekoliko je mojih starih prijatelja došlo na ideju da se pred Božić u toj hrvatskoj zajednici meni u čast priredi jedan banket s ručkom. Time su htjeli pokazati svoju pažnju za moju žrtvu i ujedno mi pružiti moralnu i materijalnu pomoć. Također su tom prigodom uz domaće jelo i piće okupljenim vancouverškim Hrvatima

željeli evocirati sjećanja na one davne dane i teške godine kada su hrvatski prognanici diljem svijeta na razne načine pokušavali našu narodnu stvar pokrenuti s mrtve točke. Bilo mi je drago kad sam čuo da za pripremanje toga prvoga banketa nije manjkalo dragovoljaca, da je uprava Hrvatskoga kulturnoga centra rado i besplatno ustupila dvoranu, da su vrijedne kuharice pokazale svoju marljivost i umijeće, i da su velikim brojem uzvanika i sami organizatori bili ugodno iznenađeni. Računajući da će se na tomu ručku naći možda dvadesetak mojih bližih prijatelja i poznanika, ja sam tada poslao samo jedno kratko pozdravno pismo. Međutim, kada sam primio izvješće o izvanrednu uspjehu banketa, bio sam, dobro se

Vancouverški Hrvati

Zatvor Allenwood u Pennsylvaniji

sjećam, na samo ugodno iznenađen, nego i duboko u srcu ganut i na sve vas vrlo ponosan.

Sjećajem okolnosti izgledalo je da bi svaki sljedeći banket mogao biti zadnji, jer su se stalno ukazivali neki novi i dosta uvjerljivi znaci da me Amerikanci planiraju izručiti u Hrvatsku. Kako su godine prolazile i novi Božići dolazili, vi ste se, dragi prijatelji, na ovomu ručku nastavili okupljati i tako ste stvorili lokalnu tradiciju koja je danas poznata mnogim Hrvaticama i Hrvatima diljem svijeta i domovine. Naime, mene je vaša pažnja i solidarnost uvijek nanovo pokretala iz mrtvila i toliko inspirirala, da sam, pišući vam pozdravna pisma, uspijevaao potpuno nadvladati zatvorsku apatiju. Tako su za svaki sljedeći banket moja pisma postajala i duža i sadržajnije. S vremenom su ih i po drugim hrvatskim zajednicama počeli umnožavati i na raznim prigodama dijeliti, a čuo sam da su ona od zadnjih nekoliko godina čitana i na brojnim iseljeničkim radio postajama i tiskana u nekim domovinskim časopisima. Iz Zagreba su mi pisali, da su s mojim prošlogodišnjim pismom vancouverskim Hrvatima neki bili toliko impresionirani da su kopije pisma prilagali uz Božićne darove i tako dostavljali svojim prijateljima.

Pisma čitaju hrvatski stradalnici

Međutim, meni je vrlo drago da su ta pisma čitali brojni hrvatski stradalnici, oni koji su zbog Hrvatske patili i koji i sada pate, tj. dugogodišnji prognanici i politički zatvorenici te znani i neznani branitelji domovine i heroji domovinskoga rata. Naročito me raduje da su ih

čitali Hrvati koji su, braneći svoj narod, postali invalidi, i oni koji su vršeći tu časnu patriotsku dužnost stjecajem okolnosti završili u zatvorima. Ti ljudi su svojoj vlastitoj smrti u oči gledali i na svojim teškim i trnovitim putovima doista upoznali što su bol i tuga. Zato ne mogu dovoljno naglasiti koliko me raduje, da sam i s njima podijelio neke od svojih misli i osjećaja, jer znam da će me upravo oni najbolje razumjeti. Također sam uvjeren da ti ljudi imaju veliko srce i veliku ljubav i da se zato mnogi od njih brzo očaraju i lako razočaraju. Tada se mnogima u srce ušulja gorčina i tako se njihova velika ljubav zna pretvoriti u isto tako veliku srdžbu i mržnju, a takva mržnja može najjačega čovjeka vrlo lako izluditi i uništiti.

Doista su tajanstveni putovi Božji i zato nitko i nikada ne će saznati, niti može saznati, zašto su ponekad tako ogromne razlike u sudbinama ljudskim. Svima mojim užim prijateljima dobro je poznato, da ja najviše cijenim one životne lekcije iz kojih sam naučio da su vlastite patnje i osobna stradanja ne samo najveći izvori mudrosti i dubokih spoznaja, nego i to, da se kroz velike muke i agonije teških kušnji i poraza čovjekova duša mora pročistiti i oplemeniti, ili će sasvim oboliti. A oplemeniti se mogu samo oni patnici koji prestanu kukati nad svojom sudbinom i svoje patnje prihvate kao najbolje učiteljice i obrgle ih kao svoje osobne prijateljice. Tako će oni ne samo mnogo bolje razumjeti život, nego i drugim ljudima puno lakše opraštati, a tek tada će u njihovim velikim srcima ljubav definitivno i trajno nadvladati samouništaujuću mržnju.

Iskreno govoreći, ja bih bio sretan ako moja pisma samo malo olakšaju tešku sudbinu jednomu jedinomu hrvatskomu ratnomu invalidu ili zatvoreniku, jer ako upalim i najmanje svijetlo u samo jednoj izmučenoj duši, i moje osobne patnje time dobivaju još veći smisao. Kadgod umire častan i dobar čovjek, ne samo da umire sretno, nego on u svome

životu može podnositi i najteže patnje i stradanja sve dok vjeruje da mu patnje imaju smisao i da nisu uzaludne. S druge pak strane, takav je čovjek nezadovoljan i nesretan i s najudobnijim životom bez smisla. Bilo to kako mu drago, dobro je da su me pozdravna pisma za ovaj banket povezala s brojnim drugim Hrvatima, naročito s onima koji se doista pokušavaju oduprijeti sadašnjim materijalističkim vremenima i toj prokletoj hektici današnjega života.

Nedavno su mi neki vrlo učeni Hrvati pisali, da ih je moje prošlogodišnje pismo vancouverskim Hrvatima potreslo i potaknulo da preispitaju svoje vlastite prioritete i iz sasvim novoga kuta promotre svoje osobne živote. Također su nekoliko mojih novih prijateljica u Zagrebu prošloga ljeta meni u čast organizirale vrlo uspješan koncert, a evo su te iste prijateljice ovih dana priredile veličanstvenu kazališnu predstavu. Nisam ih pitao da li je vancouverski ručak i njima dao ideju da me tako lijepo i dostojanstveno počaste, ali sam im pisao da se ja kao seljački sin nekako nelagodno osjećam da me u glavnomu hrvatskomu gradu časte tako visokim kulturnim manifestacijama.

Dakle, ideja koju je prije dosta godina u vašoj zajednici pokrenulo nekoliko mojih starih prijatelja već je i na drugim stranama urodila dobrim i neočekivanim plodovima. Zasluge i za te plodove pripadaju svima vama, jer da nije bilo vancouverskih banketa do danas bi moja zatvorenička apatija toliko jačala da me, vjerojatno, nitko više ne bi uspio pokrenuti iz mrtvila. Danas vam mogu reći da sam se prvih nekoliko godina morao doslovce natjerati da bih vam napisao pozdravno pismo, jer jednostavno sam sebi ne bih mogao oprostiti da sam se oglušio na toliku ljudsku pažnju i hrvatsku solidarnost. Pisanje mi je kasnije ne samo bolje išlo od ruke, nego su se upravo natjecale misli koje sam iskreno i od srca s vama želio podijeliti. U takvu sam raspoloženju također napisao nekoliko drugih pisama i tako uspio od-

govoriti na makar jedan dio pristigle pošte. Tako ste mi vi, dragi prijatelji, vašom solidarnošću i velikom moralnom podporom ne samo pomogli nadvladati moju tmurnu zatvorsku apatiju, nego ste i postali moj forum preko kojega sam uspostavio vezu s vrlo zanimljivim ljudima i podijelio pregršt misli i osjećaja s velikim brojem Hrvatica i Hrvata diljem svijeta i domovine. Na svemu tomu svakomu pojedinačno i svima skupa prijateljski i ljudski i hrvatski od srca zahvaljujem.

Smrt majke

Svi ste vi vjerojatno čuli da je prošle zime umrla moja majka. Svoju je dušu ispustila u zoru na Valentinovo, dok je nad Goricom svitao divan sniježni dan. Rekli su mi da je to svanuće bilo dosta slično onomu od skoro prije pola stoljeća kad me je ona zabunom u ponoć otpremila u školu, o čemu sam pisao za prošlogodišnji banket. Prijatelji dragi, moram vam reći da me je odlazak moje starice majke vrlo teško ožalostio i rastužio. Samo nekoliko dana prije njezine smrti rekao sam joj kako mi je uvijek govorila da će me živa dočekati, a ona je kroz plač uzvratila, da me je čekala i čekala, ali da ja nikako nisam dolazio, te da je došlo njezino vrijeme za odlazak. Vjerujem da sam u tri iduća dana prolio više suza, negoli u proteklih trideset godina. Ne zato što je ona umrla, jer umrijet ćemo svi, nego zato što nam, eto, ne bijaše suđeno još jedamput se vidjeti i zagrliti. Ipak, u toj tugi bilo mi je drago da je moj oproštajni govor na vrijeme stigao i da ga je u prepunoj goričkoj crkvi nad njezinim mrtvim tijelom pročitao jedan od svećenika.

Cijenjeni vancouverški Hrvati i Hrvaticice, znam da ste skoro svi rođeni i odrasli u ona možda najteža vremena u povijesti našega naroda i da ste većinom seljačka djeca iz siromašnih i kršnih krajeva. Zato vam je, kao i meni, dobro poznato pod kakvim su životnim uvjetima svoje tegobne živote živjeli naši roditelji, te kakve su sve muke mučili i brige brinuli dok su nas na noge podigli.

Hercegovački kamenjar

Kad god se sjetim djetinjstva i mladosti, pred menom se ukažu slike mojih trudbeničkih roditelja koji su doista uvijek nešto radili, osim kada su spavali i kada su se Bogu molili. Kolikogod su naši očevi od zore do sutona radili teške i naporene poslove, čini mi se da su u mnogim vidovima životi naših majki bili još mučniji i još tegobniji. Kao što se sjećate, očevi su makar nedjeljom i svetkovinama običavali navratiti u seosku krčmu, malo se opustiti, zapjevati ili neku igru zaigrati, dok bi majke i tih dana imale pune ruke posla. Međutim, doista je teško i zamisliti kako su tek gorki i tegobni bili životi naših ratnih udovica, koje su bez ikakve državne pomoći same obavljale sve poslove i svoju siročad odgajale. Kad se sve to ima na umu, lako je razumjeti zašto lik majke zauzima posebno mjesto u srcima naših ratnih i poratnih naraštaja i zašto nam zadrhte grudi kad god se sjetimo naših majki. Sumnjam da je itko od nas roditeljski dug podpuno odplatio i u istoj mjeri svojim roditeljima vratio ljubav za ljubav. Zato bi pri svakoj uspomeni na roditelje svi mi trebali zastati, prignuti naše glave i Bogu se pomoliti za njihove duše.

Dobro se sjećam kako sam prije nekoliko godina u zatvorskoj sobi za posjeta pitao svoju Penelopu, da li je, odkako mi je otac umro, moja majka puno tužnija. Julie mi je odgovorila, da se u tomu vidu lako zamijeti velika promjena, ali da je vrlo zagonetno kako ona svoju tugu uspješno prikriva, naročito kad joj u posjet dođu neki moji znanci i prijatelji ili kad kod nje po prvi puta navrate razni prolaznici i znatizeljnici. Tada ona svima pripovijeda manje više iste priče i drži se tako junački i dostojanstveno da doista ostavlja dojam vrlo hrabre i nepokolebive žene.

Dok sam to slušao pade mi na pamet priča o jednoj spartanskoj ženi, koja je prije skoro punih dvadesetpet stoljeća za obranu svoje domovine žrtvovala vlastitoga muža i jedinoga sina. To sam odmah pripovjedio svojoj Penelopi i zadužio je, da tu povijesnu priču, jedne zgrade kad njih dvije budu same, pripovijedi mojoj materi. Evo me i sada, dragi prijatelji, obuze želja da tu priču i vama pripovijedim makar u kratkoj verziji.

Majka Spartanka

Početkom petoga stoljeća prije Kristova rođenja perzijski je kralj s vojskom od preko sto tisuća bojovnika krenuo prema Grčkoj, s namjerom da sve grčke

Zvonko Bušić sa suprugom Julienne

državice osvoji i priključi ih svomu velikomu imperiju. Dok su se u Ateni političari nadmudrivali i vijećali što bi se moglo i trebalo učiniti, spartanski je kralj Leonida pripremio briljantnu strategiju kako spasiti Spartu i cijelu Grčku. Naime, on je odabrao samo tristo ratnika i odlučio ih odvesti u Termopilski tjesnac, da bi tu dočekali silnu perzijsku vojsku i borili se dok svi ne izginu. Kad se je Spartom proširila vijest da je kralj odlučio sa svojih tristo bojovnika poginuti u Termopilama i kad su se saznala imena tih kandidata smrti, nastala su razna nagađanja po kojem je ključu Leonida birao borcu za tu herojsku smrt. Po mnogim je verzijama u Sparti bilo dosta sposobnijih, boljih i spremnijih ratnika i svi su se u čudu pitali, po kojima je to kriterijima kralj pravio svoj izbor, a kralj se je samo smiješio i nikomu nije htio kazati. Tako se u centru pažnje našla jedna žena, jer je kralj odlučio na taj put bez povratka povesti ne samo njezina muža, nego i njezina sina jedinca. Ona se je potužila kraljici i kroz suze je pitala, zašto jedino ona mora obadvojicu žrtvovati, kad Sparta ima na tisuće vrsnih ratnika. Kad je kraljica to prenila kralju, Leonida joj je rekao da tu gospođu pozove u goste na večeru. Nakon večere kralj joj je u privatnom razgovoru rekao sljedeće:

Draga gospođo, nitko ne zna niti smije znati po kojem sam ključu ja birao bojovnike s kojima idem u smrt. Ja ratnike nisam birao po njihovu junaštvu, po njihovim vojničkim vještinama niti po njihovoj hrabrosti, nego po hrabrosti, karakteru i dostojanstvu njihovih majki, njihovih žena i sestara. Danas su grčke države nesložne i slabe da bi se mogle obraniti od toliko nadmoćnijeg neprijatelja. Zato sam odlučio s nekolicinom Spartanaca u Termopilama presusresti neprijateljsku vojsku i pokazati joj da smo spremni za borbu i da rado umiremo za domovinu. Možda će to obeshrabriti Perzijance, ali se još više nadam da će naša žrtva dignuti moral i ohrabriti ljude ne samo u Sparti, nego u svim grčkim kraljevstvima, tako da se uzmognu složno suprotstaviti neprijatelju i poraziti ga. Zato je najvažnije da nakon naše smrti naše majke, naše žene i sestre ne plaču u javnosti, nego da se dostojanstveno drže i uzgorito hodaju pod suncem. Ja vrlo dobro poznajem cijelu vašu obiteljsku lozu i zato sam računao da ćete Vi biti najbolji primjer ostalim majkama i udovicama i da baš Vi zaslužujete posebnu čast i svima postanete uzorom hrabre majke i ponosne udovice. Draga gospođo, samo Vi znate da li sam pogriješio.

Još u pola kraljeva izlaganja nije više bilo ni traga suzama, a na kraju je žena uzdignute glave i ozarena lica gotovo uskliknula: Vaše Veličanstvo, niste pogriješili i budite sigurni da sunce nikada više ne će vidjeti suza u mojim očima, i tiho dodala da će kad bude sama, za sinom i mužem plakati u mraku. Ostatak priče upisan je zlatnim slovima u povijesti Sparte i cijele Grčke, jer su se Leonidina predviđanja ostvarila. Perzijanci nisu pokorili Grčku. Čuo sam da i danas, 25 stoljeća nakon toga proslavljenoga spartanskoga boja još uvijek stoji spomenik Leonidi i njegovim ratnicima, na kojemu piše: «Putiniče, ako ideš u Grčku, reci njima dolje da smo mi ovdje svi pali za njihovu slobodu».

Oproštaj od Leavenwortha

Dragi prijatelji, znam da ste i vi u Vancouveru saznali za moju prekomandu, tj. da sam polovicom lipnja premješten iz Kansasa u Pennsylvaniju. Sagrađen prije desetak godina, ovaj je zatvor smješten samo dvadesetak milja od mogga svojevremena prebivališta u Lewisburgu tako da su mi ovdašnje vrijeme i godišnja doba već dobro poznati.

Nekoliko dana prije odlaska iz stoljetnoga Leavenworthskoga zatvora salijetale su me razne misli i pomiješani osjećaji. Iako sam u ovim duhovnim pustinjama uglavnom živio dosta povučenim i samotničkim životom, ipak me je kroz moje zatvorske godine sreća namjerila na desetak vrlo produhovljenih, zanimljivih i inteligentnih zatvorenika. U njih sam, nakon brojnih i žučnih polemika te dugih rasprava i uvjeravanja, obično pronalazio razumijevanje i prijateljstvo. Bit ću neskroman i pohvaliti se, da je nakon razmjenjivanja naših životnih iskustava, znanja, ideja i pogleda na svijet, uglavnom moj svjetonazor prevladavao, ali moram reći da sam i ja od njih, također, vrlo mnogo naučio. Slučaj je htio da sam u Leavenworthu imao trojicu takvih prijatelja, s kojima sam stjecajem okolnosti po raznim zatvorima skoro punih dvadeset godina zajedno robovao. Pri odlasku svaki mi je od njih na svoj način zaželio sretan povratak domovini. Pred nekoliko mnogo mlađih zatvorenika jedan je moj stari pajdo drhtavim glasom rekao da je po svemu sudeći ovo naš konačni i definitivni rastanak i da se vjerojatno nikada više ne ćemo zajedno prošetati po istomu zatvorskomu krugu. U tom su trenutku svima nama oči zasuzile i doista je bio dirljiv za naše mlade poznanike i vrlo čudan prizor, kada su pred njima suze pustili ti čuveni i tolike godine kaljeni robijaši.

(nastavlja se)

U SPOMEN ANĐELKI FRANIČEVIĆ

23. ožujka nakon teške i kratke bolesti u vječnost je otišla Anđelka. Na ispraćaju se okupio znatan broj njenih supatnika logorašica i logoraša, u ruci sa crvenom ružom povezanom hrvatskom trobojnicom, što su po završetku pokopnog obreda bacili na njen kovčeg. Bio je to poseban znak i posljednji pozdrav. Bio je to znak zahvalnosti za sve što je Anđelka zaslužila kroz rad u našem društvu. Sjećam se da je ona nazočila na svim našim skupovima, sastancima, gdje su politički zatvorenici manifestirali svoj stav.

Uvijek je išla na Bleiburg ili druga grobišta ovdje u Hrvatskoj. Nazočila je i proslavama Dana političkih zatvorenika. Tom se prigodom rado družila sa svim političkim uznicima. Anđelka je savjesno obavljala dužnost predsjednice Nadzornog odbora HDPZ. Uvijek je bila poput britke sablje ako je negdje uočila nepravilnost u radu, bilo Središnjice ili podružnica. Imala je hrabrosti suprotstaviti se i Predsjednici ili članovima Vijeća kad bi skrenuli od Statuta. Nu, uvijek je bila jako osjetljiva prema potrebnima. Tada bi pronašla svaku «rupu» da se pomogne one koji ne postignu ostvariti svoja prava po Zakonu, mislim na političke zatvorenike koji nisu imali radnog staža jer su bili domaćice ili seljaci.

Ja sam kao predsjednica uz Anđelku bila sigurna da se neće pronaći niti jedna nepravilnost u poslovanju što bi moglo štetiti ugledu naše Udruge, dok ima takav Nadzorni odbor.

Anđelku slabo znam iz njene mladosti. Ali zrela dob iskazuje stabilnu i politički opredijeljenu osobu. Kao opredijeljena pravašica ne trpi posebno grub stav prema Poglavniku NDH.

Znam da se radovala ovoj Demokratskoj Hrvatskoj, ali vječito je prigovarala što je predsjednik Tuđman oko sebe okupio puno ljudi koji su iz komunizma odmah preskočili u HDZ i ugorali se na vodeća mjesta u politici.

Anđelka je zaista puno učinila na zbrinjavanju izbjeglica. Na ratište je pod vlastitom opasnošću odlazila s poklonima našim braniteljima. Znaju je oni sa Kupe i iz Petrinje!

Bila je tvrdoglava i uporna. Svaki zadatak u interesu Hrvatske ili HDPZ-a savjesno obavlja. Zbog toga na dan sahrane prisutne sam podsjetila tko je bila Anđelka kratkim oproštajem:

Poštovani Andrija i Pavle, brate i suprugu naše Anđelke, poštovana rodbino, prijatelji i prisutni supatnici bivši politički zatvorenici!

Piše:

Kaja PEREKOVIĆ

Došao je čas kad je Gospodin pozvao nama dragu osobu iz ove suzne doline nakon teške bolesti u vječnost.

Ovdje smo, da u tišini izmolimo pokoj vječni za osobu koja je hrabro kročila kroz život, koja je nastojala činiti dobro i pomagati svojim bližnjima.

Naoko gruba, Anđelka je imala osjećajno i plemenito srce i istančan osjećaj za siromašne i bolesne.

Posebno je zaslužna za savjesno obavljanje dužnosti predsjednice Nadzornog odbora u HDPZ-u. Anđelka se na toj dužnosti dokazala kao stroga ali pravedna. Uvijek je bila direktna i odlučna, tražila je red pa je zbog toga prozvana «zmaj». Nije štedjela truda. Ako je trebala pregledati poslovanje u podružnicama, znala je bez spavanja tri dana provesti obilazeći sjever i jug samo da uštedi trošak Središnjici.

Anđelka je bila tankočutna u osjećaju za bijedu. Prigodom zajedničkog objeda naših godišnjih skupova odvajala je porcije hrane i nosila onim članovima koji zbog bolesti nisu mogli nazočiti. Sjećam se da je jednom prilikom u Gospiću uočila suzdržljivost naših članova, posebno žena, da uzmu hranu. Uzela je njihove porcije i obilato ih napunila, a ostalu hranu podijelila im je za doma. Znam da će se te osobe na vijest o njezinoj smrti sjetiti ove njene plemenite geste i za nju izmoliti bar jedan Očenaš.

Uz požrtvovan rad u HDPZ-u brinula se i o svojim umirovljenicima iz OKI-ja. S njima je često putovala na izlete i u Mađarsku.

U vrijeme rata puno je pomagala baveći se humanitarnim radom, a posebno se istak-

la materijalno pomažući branitelje na prvim crtama bojišnice.

Tvrdo glava je bila i u političkom stavu. Isticala je pravašku liniju i veliko poštovanje za one koji žele nezavisnu i slobodnu Hrvatsku.

Što se tiče naše suradnje, bila mi je korisna i dobra suradnica u HDPZ-u.

Hvala joj!

Veliku nježnost iskazivala je prema bratu Andriji. Nastojala je da Andrija nakon povratka iz tuđine osjeti toplinu doma i puninu sestrinske ljubavi.

U razgovoru je pokazivala veliku ljubav prema mužu Pavlu koji je također uzvraćao ljubav, a posebno u njenim najtežim trenucima života. Danonoćno je bdio uz nju do posljednjeg časa.

23. ožujka, pred Gospin dan, teška bolest smirila je njene boli, a ona je prešla u vječnost pred lice «Oca, Boga po kojemu sve živi».

Anđelkina želja je da bude sahranjena uz majku u Krilu Jasenica, u kamenjar iznad plavog mora, a njen će duh uz stihove naše robijašice Anđelke Petričević-Čanić uskliknuti:

*«Pozdravljam te toplo, moje rodno selo,
Sve brežuljke tvoje, proplanke i gore,
Tu crkvu u brijegu i školu u nizu,
U blizini tvojoj naše plavo more.*

*Pozdravljam te toplo, moje drago selo,
Iz sredine gdje sam često suze lila...
Odnio me vihor sa kamena tvoga,
Al ljubav je za te jača neg je bila.»*

Izražavam iskrenu sućut suprugu i bratu u ime HDPZ-a i Zagrebačke podružnice.

Neka joj je pokoj i mir u zemlji hrvatskoj!

Anđelka Franičević

U SPOMEN

Lukinec Milena

1927. – 2006.

Laka joj bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zagreb

U SPOMEN

Dr. Jure Juras

1930. – 2006.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica Zagreb

U SPOMEN

**Stjepan
Ponjan**

1928. – 2006.

Laka mu bila
hrvatska zemlja!

HDPZ Podružnica
Sisačko-Moslavačka

U SPOMEN

**Slavko
Matijević**

1948. – 2006.

Laka mu bila
hrvatska zemlja!

HDPZ
Podružnica Rijeka

U SPOMEN

**Rudolf
Kuhar**

1939. – 2006.

Laka mu bila
hrvatska zemlja!

HDPZ
Podružnica Krapina

PRILOZI ZA BIOGRAFSKI LEKSIKON HRVATSKIH POLITIČKIH UZNIKA (XXXVI.)

3152. **ŠOŠTARIĆ, Jana** (Antun) - rođ... u Selini. Osuđ. presudom ? na kaznu zatvora.

3153. **ŠOŠTARIĆ, Katica** (Mijo) - rođ. 16.08.1916. u Osijeku. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Osijek po ZPND čl.3.t.8, na 2 god. zatvora.

3154. **ŠOŠTARIĆ, Ljubica** (Franjo) - rođ. 21.08.1921. u Sred.Hosti. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Bjelovar po ZPND čl.8,11. na 3 god. zatvora.

3155. **ŠOŠTARIĆ, Vera** (Franjo) - rođ. 10.08.1910. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14, na 8 mjes. zatvora.

3156. **ŠPAJČEK, Mara** (Stevo) - rođ. 01.01.1906. u Bjelovaru, G. Obreška. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl.3.t.14. i čl. 8. na 5 god. zatvora.

3157. **ŠPANIĆ, Emilija** (Krstó) - rođ. 01.01.1923. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

3158. **ŠPEHAR, Kata** (Josip) - rođ. 01.01.1921. u Rastovači. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Karlovac po ZPND čl.3, t.14, na 6 god. zatvora.

3159. **ŠPEHAR, Marica** (Luka) - rođ. 13.09.1928. u Osojniku, Delnice. Osuđ. 1952. presudom Okružnog suda Nar. odbora po čl. 303, st. 1. na zatvora.

3160. **ŠPEHAR, Marija** (Mijo) - rođ. 19.03.1923. u Rastovači. Osuđ. 1945. presudom Okružnog Nar. suda Like po ZPND čl. 3. t. 7 i čl. 11. na 9 god. zatvora.

3161. **ŠPEHAR, Mato** (Tomo) - rođ. 01.01.1927. u Karlovcu. Osuđ. 1973. presudom Okr. suda Karlovac po čl. 119/3 na 10 mjes. zatvora.

3162. **ŠPES, Ivka** (Franjo) - rođ. 23.02.1919. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda Zagreb po UVS čl. 13 na 20 god. zatvora.

3163. **ŠPICLNI, Ljiljana** (Anton) - rođ. 01.06.1928. u Čikagu, Amerika. Osuđ. 1949. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 3. na 8 god. zatvora.

3164. **ŠPIGELSKI, Mira** (Stjepan) - rođ. 07.09.1902. u Zagrebu. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 14. na 5 god. zatvora.

Priredio:

Jure KNEZOVIĆ

3165. **ŠPILER, Terezija** (Ivan) - rođ. 16.03.1903. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl.3 t. 3. na 10 god. zatvora.

3166. **ŠPILER, Terezija** (Ivan) - rođ. 16.03.1903. u Zagrebu. Osuđ. 1945. presudom Okružnog suda Zagreb po ZPND čl.3. t. 3. na 10 god. zatvora.

3167. **ŠPODNJAK, Ana** (Vencl) - rođ. 15.05.1914. u Končanica, Daruvar. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 4 god. zatvora.

3168. **ŠPOLJARIĆ, Franjka** (Pavo) - rođ. 01.01.1890. u Vel. Rastovcu. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3. t. 14. i 3, na 2 god. zatvora.

3169. **ŠPOLJARIĆ, Manda** (Antun) - rođ. 15.12.1925. u V.Rastovcu. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl.3. t. 14. na 1 god. zatvora.

3170. **ŠPORČIĆ, Manda** (Đuro) - rođ. 01.01.1894. u Starom Petrovom Polju. Osuđ. 1946. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl. 3, t. 14. na 3 god. zatvora.

3171. **ŠPRAJC, Rozika** (Mile) - rođ. 01.01.1908. u Kamenica. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Gospić po ZPND čl.3. t. 14. na 10 mjes. zatvora.

3172. **ŠRETLAR, ?** (Zvonimir) - rođ. 18.10.1897. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom Div. Vojnog suda Osijek po ZPND čl.11. na 5 god. zatvora.

3173. **ŠTAJDUHAR, Marica** (Jure) - rođ. 01.01.1922. u Karlovcu. Osuđ. 1945. presudom Vojnog suda II. JA po UVS čl.14. na 2 god. zatvora.

3174. **ŠTAJNER, Agneza** (Danijel) - rođ. 03.01.1874. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom zbog širenja neprijateljske propagande na 2 mjes. zatvora.

3175. **ŠTAPEK, Slava** (Jakob) - rođ. 01.01.1906. u Žutnici. Osuđ. 1947. presudom po na ? zatvora.

3176. **ŠTEFAN, Dragica** (Ivan) - rođ. 01.01.1923. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11. na 1 god. zatvora.

3177. **ŠTEFAN, Dragica** (Ivan) - rođ. 01.01.1923. u Zagrebu. Osuđ. 1946. presudom Vojnog suda Zagreb po ZPND čl. 11 na 1 god. zatvora.

3178. **ŠTEFAN, Matilda** (Blaž) - rođ. 10.02.1925. u Vel. Brdu. Osuđ. 1946. presudom Div. vojnog suda Zagreb po ZPND čl.3.t.14. na 2 god. zatvora.

3179. **ŠTEFANČIĆ, Jaga** (Stevo) - rođ. 01.01.1888. u Ludenici. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl.3. t. 14. na 10 god. zatvora.

3180. **ŠTEFANČIĆ, Kata** (Stevo) - rođ. 01.01.1905. u Selišću, Kutina. Osuđ. 1947. presudom Okr. Suda Bjelovaru po ZPND čl. 3. t. 14. i čl. 3. na 4 god. zatvora.

3181. **ŠTEFANČIĆ, Katica** (Ivan) - rođ. 24.09.1928. u Brod. Varošu, Slav.Brod. Osuđ. 1945. presudom Vrhovnog suda FNRJ - Vojno Vijeće po ZPND čl.3. t. 3. na 15 god. zatvora.

3182. **ŠTEFANČIĆ, Ljubica** (Josip) - rođ. 01.01.1919. u Kutina. Osuđ. 1948.. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 3. na 3 god. zatvora.

3183. **ŠTEFANEK, Ante** (Franjo) - rođ. 01.01.1933. u Vukovaru. Osuđ. 1980. presudom Okr. suda Osijek po KZJ čl. 134/1 na 8 mjes. zatvora.

3184. **ŠTEFANEK, Barica** (Marko) - rođ. 12.02.1921. u Osijeku. Osuđ. 1945. presudom po ZPND čl. 9. na 6 mjes. zatvora.

3185. **ŠTEFANEK, Jana** (Stevo) - rođ. 20.07.1902. u Međurači, Bjelovar. Osuđ. 1947. presudom Okružnog suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 4 god. zatvora.

3186. **ŠTEFANEK, Kata** (Josip) - rođ. 15.01.1924. u Novoj Gradiški. Osuđ. 1945. presudom Div. Vojnog suda Požega po ZPND čl. 11. na 2 god. zatvora.

3187. **ŠTEFANEK, Sofija** (August) - rođ. 01.01.1913. u Bjelovaru. Osuđ. 1947. presudom Okr. suda Bjelovar po ZPND čl. 3. t. 14. na 15 god. zatvora.

3188. **ŠTEFANEK, Vilma** (Franjo) - rođ. 20.10.1931. u Slunju. Osuđ. 1950.. presudom Okr. suda Zagreb po ZPND čl. 3. t. 4. i 12. na 5 god. zatvora.

3189. **ŠTEFANEK, Elizabeta** (Đuro) - rođ. 01.01.1922. u Sl. Brodu. Osuđ. 1945. presudom Okr. Narodni suda Brod po ZPND čl. 9. t. 1. na 8 god. zatvora.

(*nastavit će se*)

IN THIS ISSUE

On 14th May this year, at the Bleiburg filed in Austria, a location which became a symbol of Croat sufferings after the Second World War, a commemoration was held for all victims of communist regime in Bleiburg and on the Way of the Cross, from the Austrian border to Macedonia. The Croatian Parliament envoy at the commemoration, **Đurđa Adlešić**, said in her address to 7000 visitors from Croatia, Bosnia and Herzegovina, Austria and Germany, that the Croatian authorities should finally condemn the initiators and perpetrators of those crimes, and that Bleiburg was a place where Croatian history was learnt. The Union of Anti-Fascist Fighters referred to this speech as the speech of hatred.

Mr. Ivan Vukić writes about the 61st anniversary of the Days of the Gospić Victims, in memory of 4th April 1945, when the partisan units occupied Gospić, started committing horrible crimes, which lasted for months. Marking of the anniversary started with the holy mass at the Gospić Cathedral of the Annunciation, and continued with the promotion of the book "*Partizanska i komunistička represija i zločini u Hrvatskoj 1944. – 1946., dokumenti*" (Partisan and Communist Repression and Crimes in Croatia 1944 – 1946, documents). Marking of the anniversary ended on the following day with a solemn procession, starting from the Cathedral, via the pri-

son, to the St. Mary Magdalena graveyard.

President of the Croatian Association of Political Prisoners, **Alfred Obranić**, informed us on the celebration of the Political Prisoners' Day, which had been held on 30th April, this time in Legrad. On that occasion, we are publishing Mr. Obranić's speech about freedom, which is achieved by living in harmony with one's conscience.

Mr. Jure Knezović has sent us a report from the Berlin Conference of European historians on the subject: "Experience and Memories of 20th Century Dictatorships in Eastern Europe – the History Lived and Researched", in which he took part. The purpose of the Conference was to instigate research on the period of the communist repression, devoid of any biasness and victims' emotions, but also devoid of amnesia of the perpetrators of those crimes.

Apart from the memories of **Jozo Baga-rić** from Duvno, a Croatian soldier who

was after the war sentenced to 18 years of imprisonment, and the testimony of **Ivan Gugić**, a Dalmatian partisan, who took part in mass slaughters and crimes against captured Croatian soldiers and civilians after the war, we are publishing in this issue the first part of **Zvonko Bušić's** letter addressed in November 2005 to the Croats in Canada, written in the U.S. prison Allenwood. Zvonko is a Croat, who was in 1976 leading a group that hijacked a U.S. plane in order to force the international press to publish information about the repression Croats were suffering in the Yugoslav communist regime. During that operation, a police officer was killed by accident, and due to that Zvonko has been held in prisons for thirty years now.

We continue with our historical analysis of the relationship between beatus Alojzije Stepinac and the Independent State of Croatia, written by **Ivan Gabelica**, and the description of the role Virovitica played in the creation of the Independent State of Croatia, written by **Vlatko Ljubičić**.

Spomen - obilježje na poljani kod Bleiburga

IN DIESEM HEFT

Auf dem Bleiburger Feld in Österreich, dem Ort der zum Symbol des Leidens des kroatischen Volkes nach der Beendigung des Zweiten Weltkrieges, fand am 14. Mai dieses Jahres die Komemorationsfeier für alle Opfer der kommunistischen Verbrechen bei Bleiburg und auf den Todesmärschen von österreichische Grenze bis nach Makedonien, statt. Die Gesandte des Kroatischen Sabors (Parlament), Präsidentin der Kroatischen Sozial-liberalen Partei, Frau **Durđa Adlešić**, hob in ihre Rede, vor etwa 7000 Teilnehmer und Gäste aus Kroatien, Bosnien und Herzegowina, Österreich und Deutschland, die Notwendigkeit hervor, dass die kroatische Regierung endlich die Initiatoren und Ausfühler dieser Verbrechen verurteilen soll und das Bleiburg der Ort der Lehre der kroatischen Geschichte ist.

Anlässlich der Erinnerungfeier an die Opfer der kommunistischen Tito's Partisanen die vor 61 Jahren, am 4. April 1945, mit grausamen Massenmord an Gefangenen und an der Bevölkerung von Gospić und Umgebung begonnen haben, der einige Monate dauerte, schreibt **Ivan Vukić**. Die Feier begann mit der Hl. Messe in der Kathedrale und wurde Nachmittag mit der Präsentation des Buches *«Die Partisanen- und kommunistische Repression und Verbrächen in Kroatien 1944 – 1946,*

die Dokumenten» fortgesetzt. Am nächsten Tag fand eine feierliche Prozession von der Kathedrale, an Gefängnis vorbei bis zum Friedhof der Hl. Maria Magdalena statt.

Über die Feier des «Tages der kroatischen politischen Häftlinge» die traditionell am 30. April, den Tag als am 30. April 1671 der österreichischer Kaiser Leopold I. von Habsburg die kroatische Adligen, den Banus von Kroatien **Petar Zrinski** und Fürsten **Fran Krsto Frankopan** in österreichischen Wiener Neustadt enthaupten ließ, berichtet Präsident des Kroatischen Verein politischer Häftlinge, **Alfred Obranić**. Ihr Märtyrertod, die Folge des Kampfes für die kroatische Selbstständigkeit und Freiheit, inspirierte über mehr als dreihundert Jahre neue Generationen im Kampf für das menschliche Grundrecht; frei und Herr im eigenem Hause zu sein. Dieser Gedanke bewegte die besten Geister, von denen unzählige zu politischen Häftlingen oder Opfern fremder Machthaber wurden. Dieses Jahr fand die Feier im Legrad statt. Dabei veröffentlichen wir die Rede des Präsidenten Obranić in der er über die Freiheit, die man durch das Leben im Einklang mit eigenem Gewissen erlangt, sprach.

An der Konferenz der europäischen Historiker «Diktaturerfahrungen und ihre Erinnerungen im 20. Jahrhundert in Osteuropa – erlebte und erforschte Geschichte» nahm der Präsident der Inter-Asso **Jure Knezović** teil und berichtet darüber. Das Motiv dieser Konferenz war wissenschaftliche Erforschung der kommunistischen Repressionen, befreit von Subjektivität und Emotionalität der Opfer sowie Amnesie der Täter in diesem Zeitraum, anzuregen.

Außer Erinnerungen des ehemaligen kroatischen Soldaten **Jožo Bagarić** der nach dem Zweiten Weltkrieg verurteilt war und im Gefängnis 18 Jahre verbrachte, veröffentlichen wir Zeugnis des dalmatinischen Tito Partisanen **Ivan Gugić**, der in Massenermordungen an gefangenen kroatischen Soldaten und Zivilisten nach dem Ende des Zweiten Weltkrieges teilnahm. Wir veröffentlichen ersten Teil des Briefes von **Zvonko Bušić**, den er im November 2005, aus dem amerikanischen Gefängnis Allenwood, an die kanadische Kroaten richtete. Zvonko Bušić ist der damals junger Kroat der Anführer der Gruppe war, die 1976 ein amerikanisches Flugzeug mit der Absicht internationale Massenmedien zur Veröffentlichung der Beweise über die Repressionen an Kroaten in kommunistischen Jugoslawien zu erzwingen, entführte. Bei dieser Aktion unglücklicherweise starb ein Polizist weshalb Zvonko Bušić bereits dreißig Jahre im Gefängnis sitzt.

Wir setzen mit der Geschichtsanalyse des **Ivan Gabelica** über die Beziehungen des seligen Alojzije Stepinac zum unabhängigen Staat Kroatien fort, sowie mit der Beschreibung der Rolle die Stadt Virovitica in der Schaffung des unabhängigen Staates Kroatien hatte die aus dem Feder des **Vlatko Ljubičić** stammt.

Borik u blajburškoj dolini, u kojem je postavljeno spomen - obilježje

Opcina ..... OPĆA BOLNICA OSIJEK
Odjel za ..... anatomiju

Dozvola za pokop mrtvaca

Danas u 10 sati pregledao sam leš pok. DAVIDOVIĆ ANTE
te sam ustanovio, da je smrt nastupila dana 19. 10. 19. u ..... sati.

Budući da ne postoji nikakva smetnja u smislu tač. IV pod I Uputstva za provedbu Uredbe o službi pregleda mrtvaca, a »Prijava smrti« je sastavljena, dozvoljava se pokop na-vedenog mrtvaca.

Pokop se ima obaviti dana 2. 10. 19. sati.

u OSIJEK, dana 19. 10. 19.

Pregledač mrtvaca

Dr. MAGDALENA VARNAI

specijalista patolog

NAPOMENA:
U slučaju nasilne smrti (tač. II pod 5. Uputstva) kao i nerazjašnjenog uzroka smrti (tač. IV pod 2. Uputstva) dozvola za pokop OPĆINA daje se nakon odobrenja isljednih organa.

Narodne novine, Zagreb — (25)

Oznaka za narudžbu: UT-II-35

IZDAVAO POTVRDE SMRTI POK-AID
i dr. LUKA ŠTOŠIĆ
BOČIČKA OSIJEK IZJAVI SESTRE ANTE MARDA
DAVIDOVIĆ

Manda Davidović
S. Radića 9
31415 Đakovački Selci

VLADA REPUBLIKE HRVATSKE
Administrativna komisija
Trg sv. Marka 2

PREDMET: zahtijev za preispitivanje rješenja

Dana 16.12. 2004. g. primila sam vaše rješenje kojim mi se utvrđuje pravo na isplatu naknade na ime pokojnog supruga Antuna u iznosu 324,00 kn.

Točno je da je moj pokojni suprug u zatvoru bio samo 6 dana i šesti dan je ubijen. Zar je cijena ljudskog života u Hrvatskoj 324,00 kn? Ogorčena sam i šokirana ovim rješenjem, koje sa stajališta zakona ispravno, administracija je odradila svoj posao, ali da li je takvo rješenje moralno i ljudsko? Moj muž je ubijen 1984.g. dakle ne neposredno nakon 2. svjetskog rata kada je vladalo bezakonje, nego u ustrojenoj pravnoj državi. Ovakvu naknadu ne mogu i ne želim prihvatiti, jer je to pljuska spomenu na mog muža koji je kao mlad čovjek ubijen, a ja sam ostala sama, s troje male djece, obespravljena i za nas su uvijek bila zatvorena sva vrata. Uzdržavala sam i sebe i djecu, odgajala ih i školovala radeći po tuđim kućama i njivama, nagutala se ponižavanja, da bi ovim rješenjem od vlade države kojim je moj muž sanjao, bila još jednom ponižena. Stoga zahtijevam da se ovo rješenje preispita i utvrdi, osim što je pravno ispravno, dali je i moralno?

S poštovanjem,

Đakovački Selci 16.12. 2004.

Manda Davidović
Manda Davidović